

**МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
МАРІУПОЛЬСЬКИЙ ДЕРЖАВНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
ПСИХОЛОГО-ПЕДАГОГІЧНИЙ ФАКУЛЬТЕТ
КАФЕДРА ДОШКІЛЬНОЇ ОСВІТИ**

До захисту допустити:

Завідувач кафедри

Олена БРЕЖНЄВА

«__» _____ 2021 року

**«РОЗВИТОК ДРІБНОЇ МОТОРИКИ ДІТЕЙ ТРЕТЬОГО РОКУ ЖИТТЯ
ЗАСОБАМИ НЕТРАДИЦІЙНИХ ТЕХНІК МАЛЮВАННЯ»**

Кваліфікаційна робота

здобувача вищої освіти другого

(магістерського) рівня вищої освіти

освітньо-професійної програми

«Дошкільна освіта»

Легостаєвої Анастасії Олександрівни

Науковий керівник:

Макаренко С.І., кандидат педагогічних
наук, доцент

Рецензент:

Безсонова О.К.,

кандидат педагогічних наук,

завідувач КДНЗ (ясла-садок) № 67

загального типу Краматорської міської
ради Донецької області

Кваліфікаційна робота захищена

з оцінкою _____

Секретар ЕК _____

«__» _____ 2021 р.

Маріуполь – 2021

ЗМІСТ

ВСТУП.....	3
РОЗДІЛ 1. ТЕОРЕТИЧНІ ОСНОВИ РОЗВИТКУ ДРІБНОЇ МОТОРИКИ ДІТЕЙ ТРЕТЬОГО РОКУ ЖИТТЯ ЗАСОБАМИ НЕТРАДИЦІЙНИХ ТЕХНІК МАЛЮВАННЯ.....	9
1.1. Аналіз проблеми розвитку дрібної моторики дітей	9
1.2. Особливості розвитку дрібної моторики дітей третього року життя.....	18
1.3. Значення нетрадиційних технік малювання у розвитку дрібної моторики дітей третього року життя.....	23
1.4. Педагогічні умови розвитку дрібної моторики дітей третього року життя засобами нетрадиційних технік малювання.....	33
Висновки до розділу 1.....	37
РОЗДІЛ 2. ЕКСПЕРИМЕНТАЛЬНЕ ДОСЛІДЖЕННЯ РЕАЛІЗАЦІЇ ПЕДАГОГІЧНИХ УМОВ РОЗВИТКУ ДРІБНОЇ МОТОРИКИ ДІТЕЙ ТРЕТЬОГО РОКУ ЖИТТЯ ЗАСОБАМИ НЕТРАДИЦІЙНИХ ТЕХНІК МАЛЮВАННЯ.....	40
2.1. Визначення особливостей розвитку дрібної моторики у дітей третього року життя	40
2.2. Реалізація педагогічних умов розвитку дрібної моторики дітей третього року життя засобами нетрадиційних технік малювання.....	51
2.3. Динаміка розвитку дрібної моторики дітей третього року життя засобами нетрадиційних технік малювання.....	65
Висновки до розділу 2.....	74
ЗАГАЛЬНІ ВИСНОВКИ.....	77
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ.....	81
ДОДАТКИ.....	88

ВСТУП

На початковому етапі життя уявлення про навколишній предметний світ у дитини не може складатися без тактильного-рухового сприйняття, оскільки воно лежить в основі чуттєвого пізнання. Щоб навчити малюка говорити, необхідно не лише тренувати його партикулярний апарат, але і розвивати дрібну моторику рук. Рівень розвитку дрібної моторики – один і показників готовності до школи, і саме в цій області дошкільнята зазнають серйозних труднощів. Усе зазначене підкреслює роль дрібної моторики у розвитку і становленні людини. Закладається усе зазначене з раннього віку.

Проте останнім часом фахівці все частіше говорять про відставання в розвитку моторної функції (зокрема, дрібних м'язів пальців рук) у дітей, що призводить до зниження розвитку мислення, мовлення тощо. Діти з поганою розвиненою моторикою рук незграбно тримають ложку, олівець, не можуть застібнути гудзики, шнурувати черевики. Їм буває важко збирати деталі конструктора, що розсипалися, працювати з пазлами, паличками для рахування, мозаїкою. Вони відмовляються від занять, які любляють інші діти: малювання, аплікація, ліплення, виконують ці справи повільніше. Крім того, саме без тактильно-рухового сприйняття ускладнюються перші враження про форму, величину предметів, їх розташування у просторі. Тобто можливість освоєння світу дітьми виявляється недостатнім. Такі фізіологічні та психологічні особливості дітей обумовлюють актуальність роботи з розвитку дрібної моторики, яку треба починати з самого раннього віку.

Проблему розвитку дрібної моторики у дітей раннього віку розглядали В. Бехтерєв, Л. Виготський, Д. Ельконін, А. Жадан, А. Запорожець, М. Кольцова, Р. Левіна, О. Леонтєв, М. Новіков, І. Сеченов, Д. Селлі, В. Сухомлинський, С. Тітаренко та ін. Виявлено зв'язок великих півкуль та кори головного мозку з нервовими закінченнями, закладеними в подушечках

пальців і кистях рук. Дослідження фізіологів, невропатологів, психологів довели вплив маніпуляції рук на функції центральної нервової системи й назвали їх засобом підвищення працездатності головного мозку.

Визначено, що дрібна моторика у дітей раннього віку – це сукупність скоординованих дій нервової м'язової, кісткової системи у поєднанні із зоровою для виконання дрібних і точних рухів кистями і пальцями рук. [60]. У науково-педагогічній літературі поняття «дрібна моторика» ототожнюється зі «спритністю». Зв'язок моторики, пізнавальної діяльності і мовлення у своїх роботах висвітлювали Б. Ананьєв, М. Бернштейн, Дж. Брунер, А. Валлон, Л. Виготський та інші науковці.

І. Соловйов [48] зазначає, що дрібна моторика - одна зі сторін рухової сфери, яка безпосередньо пов'язана з оволодінням предметними діями, розвитком продуктивних видів діяльності, письмом, мовленням дитини. Формування ж рухових функцій, у тому числі і тонких рухів рук, відбувається у процесі взаємодії дитини з навколишнім предметним світом. Виконуючи точні дії, здійснюючи необхідні рухи в різних площинах, зап'ястя регулюють положення наших рук. Маленькій дитині важко повертати й обертати зап'ястя, тому вона замінює ці рухи рухами всієї руки від плеча.

Дрібна моторика дітей 3-го року життя характеризується володінням природними видами рухів, що забезпечують дитині можливість певний час утримувати певне положення пальців рук, цілеспрямовано згинати й розгинати їх, протиставляти великий палець іншим тощо - що дозволяє виконувати більш точні, координовані дії з предметами, опановувати нову для дітей зображувальну діяльність [57].

Щоб дрібні рухи були більш точними й економними, щоб вони не вимагали від дитини надмірних витрат енергії, їй необхідно поступово оволодівати новими рухами зап'ястя, що відбувається під час зображувальної діяльності, зокрема малювання. Проте вивчення теоретичних джерел свідчить про те, що в методичних дослідженнях організації даного виду

дитячої діяльності питанням розвитку дрібної моторики приділено недостатньо уваги. Зокрема, І. Соловйов звертає увагу на недооцінку корекційно-розвиваючого значення малювання [48].

Велику роль у цьому відіграє використання нетрадиційних технік малювання. Їх включення в роботу з дітьми (малювання власною долонькою, пальчиками, колоском або листочком дерева замість пензлика тощо) дозволяє розвивати сенсорну сферу шляхом опанування властивостей зображуваних предметів, виконання відповідних дій [31].

Робота з незвичайними зображувальними матеріалами викликає в дітей цілий комплекс позитивних емоцій, дозволяє виявляти їхню індивідуальність, прищеплює інтерес до образотворчості та розширює засоби малювання, сприяє розвитку творчих здібностей та дрібної моторики рук. Проблемою використання нетрадиційних технік малювання займалися В. Волчкова, Р. Казакова, О. Недорезова, Т. Сайганова, Ю. Слепцова, Т. Смагіна, Н. Степанова та інші науковці. Зазначено, що включення в роботу з дітьми нетрадиційних технік малювання дозволяє розвивати сенсорну сферу не тільки за рахунок виконання відповідних дій з ними, але і завдяки роботі з різними образотворчими матеріалами.

За час перебування в дошкільному закладі діти встигають вивчити різні техніки зображення такі як: малювання пальчиками, відбиток пробкою, кляксографія звичайна, відбиток печатками з картоплі, малювання долоньками, тичкування. Проте в групах переддошкільного віку ЗДО використання нетрадиційних технік малювання як правило, не пов'язують із розвитком дрібної моторики дітей, недостатньо розроблено і відповідні теоретичні питання. Цим обумовлено вибір нами теми кваліфікаційного дослідження: **«Розвиток дрібної моторики дітей третього року життя засобами нетрадиційних технік малювання».**

Об'єкт дослідження: процес розвитку дрібної моторики дітей третього року життя.

Предмет дослідження: педагогічні умови розвитку дрібної моторики дітей третього року життя засобами нетрадиційних технік малювання.

Мета дослідження: теоретично обґрунтувати та експериментально перевірити педагогічні умови розвитку дрібної моторики дітей третього року життя засобами нетрадиційних технік малювання.

Завдання дослідження:

1. На основі вивчення й аналізу наукових досліджень розкрити зміст поняття «розвиток дрібної моторики дітей засобами нетрадиційних технік малювання»; схарактеризувати особливості розвитку дрібної моторики дітей третього року життя засобами нетрадиційних технік малювання.

2. Визначити критерії, показники й рівні розвитку дрібної моторики дітей третього року життя засобами нетрадиційних технік малювання.

3. Виявити й експериментально перевірити педагогічні умови розвитку дрібної моторики дітей третього року життя засобами нетрадиційних технік малювання.

4. Розробити й експериментально перевірити систему роботи з розвитку дрібної моторики дітей третього року життя засобами нетрадиційних технік малювання.

Гіпотеза дослідження: розвиток дрібної моторики дітей третього року життя засобами нетрадиційних технік малювання буде успішним за таких педагогічних умов:

1. Організація відповідного розвивального предметно-просторового середовища.

2. Упровадження в заняття з малювання вправ на розвиток дрібної моторики.

3. Розвиток дрібної моторики в повсякденному житті.

4. Співпраця педагогів із батьками з питань розвитку дрібної моторики дітей.

Методи дослідження:

- теоретичні: вивчення та аналіз педагогічної, психологічної та методичної літератури з проблеми;

- емпіричні: педагогічне спостереження, бесіди з малюками, вихователями закладу дошкільної освіти; аналіз зображувальної діяльності дітей третього року життя, вивчення їхніх зображувальних робіт, діагностичні завдання;

- методи обробки й інтерпретації підсумкових експериментальних даних: кількісний та якісний аналіз, методи математичної статистики.

База дослідження: Дослідження здійснювалося на базі комунального дошкільного закладу комбінованого типу «Ясла-садок № 157 «Зоряний» Маріупольської міської ради Донецької області».

Наукова новизна отриманих результатів. Визначено, обґрунтовано й експериментально перевірено ефективність реалізації педагогічних умов розвитку дрібної моторики дітей третього року життя засобами нетрадиційних технік малювання.

Практичне значення отриманих результатів полягає в розробці й експериментальній перевірці системи роботи з розвитку дрібної моторики дітей третього року життя засобами нетрадиційних технік малювання «Вправні рученята». Уточнено зміст розвивального предметно-просторового середовища групи дітей третього року життя для розвитку їхньої дрібної моторики засобами нетрадиційних технік малювання. Розроблено рекомендації для батьків щодо розвитку дрібної моторики дітей третього року життя засобами нетрадиційних технік малювання. Результати наукової роботи, діагностичні та дидактичні матеріали впроваджено в роботу Комунального закладу дошкільного освіти «Ясла-садок № 157 «Зоряний» Маріупольської міської ради Донецької області».

Апробація результатів роботи. Основні положення, висновки та результати дослідження було представлено й обговорено на I Всеукраїнській Інтернет-конференції викладачів, студентів, аспірантів та молодих вчених

«Еволюційні процеси в галузі дошкільної освіти: інноватика, досягнення, перспективний досвід» 27 листопада 2020 року.

Публікації. Матеріали наукового дослідження опубліковано: Легостаєва А., Макаренко С. Розвиток дрібної моторики у дітей 3-го р.ж. засобами нетрадиційних технік малювання. *Еволюційні процеси в галузі дошкільної освіти: інноватика, досягнення, перспективний досвід*: зб. матеріалів І Всеукр. Інтернет-конф. викладачів, студентів, аспірантів та молодих вчених, м. Маріуполь, 27 листоп. 2020 р. / Маріуп. держ. ун-т ; за заг. ред. О.Г. Брежнєвої, С.І. Макаренко. Маріуполь : МДУ, 2020. С. 125-128.

Структура роботи. Кваліфікаційна робота складається зі вступу, двох розділів, висновків, списку використаних джерел та додатків.

РОЗДІЛ 1

ТЕОРЕТИЧНІ ОСНОВИ РОЗВИТКУ ДРІБНОЇ МОТОРИКИ ДІТЕЙ ТРЕТЬОГО РОКУ ЖИТТЯ ЗАСОБАМИ НЕТРАДИЦІЙНИХ ТЕХНІК МАЛЮВАННЯ

1.2. Аналіз проблеми розвитку дрібної моторики дітей

Розвиток дрібної моторики, починаючи з дитинства, протягом багатьох років лишається одним із найбільш актуальних питань. Дослідженнями в цій галузі займалися такі вчені: В. Бехтерев, З. Богатеєва, Л. Виготський, Д. Ельконін, А. Запорожець, М. Кольцова, А. Мельникова, М. Монтесорі, І. Павлов, І. Сеченов, В. Сухомлинський, Т. Фадєєва, С. Черних та інші. Визначено, що моторика – рухова активність організму людина або окремих її органів (6). Тобто моторика – це рухи, які потрібні для виконання певних завдань. Розрізняють велику та дрібну моторику.

Зв'язок моторики, пізнавальної діяльності і мовлення у своїх роботах висвітлювали Б. Ананьєв, М. Бернштейн, Дж. Брунер, А. Валлон, Л. Виготський та інші науковці. Зазначено, що сенсорно–перцептивний розвиток людини особливо важливі етапи проходить протягом дошкільного періоду, що багато у чому визначає подальшу пізнавальну діяльність особистості загалом. Тож дослідниками постійно підкреслюється актуальність розвитку дрібної моторики дітей, ще починаючи з раннього та дошкільного дитинства.

Особливо актуальною проблема розвитку дрібної моторики є в ранньому дошкільному віці, адже саме вона сприяє розвитку сенсомоторики - узгодженості в роботі очей та рук, покращенню координації рухів, розвитку точності у виконанні роботи, гнучкості

корекції дрібної моторики пальців рук [12]. Психофізіологічні та психологічні дослідження вчених (Н.Аксарін, Л.Голубева, Н.Денісова, М.Кістяковська, Н.Фігурін, Н.Щелованов та ін.) розкривають у собі процеси сенсорно-перцептивного розвитку дитини в немовлячому віці [35, с.188].

Інтенсивніше формування дрібної моторики рук відбувається у перші 4 роки життя дитини.

На першому етапі (раннього розвитку) дитини вчиться фіксувати погляд на предметі, утримувати вкладену в руку іграшку. Потім вчиться довільно брати предмети руками, утримувати та перекладати їх, слідкуючи за своїми діями. Пізніше дитина вже виконує різні маніпуляції з предметами за вербальними інструкціями.

На другому етапі (молодший дошкільний вік) у віці 1-3 років основою виступає предметно-маніпулятивна діяльність, під час якої закріплюються зв'язки між словами, предметами та діями, саме це стимулює формування сенсорних функцій з одночасною корекцією рухових порушень. Діти вчаться гратися двома руками, удосконалюється зорове сприймання та тактильні зв'язки. У віці 3-5 років набуті навички удосконалюються та стають більш диференційованими, координованими завдяки збільшенню долі творчої діяльності, сюжетно-рольової гри в житті дитини.

На третьому етапі (старший дошкільний вік) відбувається укріплення кісток та м'язів руки, її готують до письма, паралельно розвиваючи просторові уявлення та окомір у процесі графічної діяльності.

І. Сеченов один з перших, хто критикував теорію про спадковість розумового розвитку моторики дитини, як результат дозрівання нервових структур. Науковець проголошував, що виникнення рухів у малюка відбувається в результаті асоціативних зв'язків між зоровими, дотиковим і

м'язовими змінами, під час процесу виховання, навчання і активної взаємодії з навколишнім середовищем.

Цікаву теорію щодо розвитку дій рук дитини висловив І. Сеченов. Він одним із перших піддав критиці теорію спадково зумовленого розвитку руху дитини як результату дозрівання нервових структур. Науковець писав, що рухи руки людини виникають у процесі виховання і навчання як результат асоціативних зв'язків між зоровими, дотиковими і м'язовими змінами в процесі активної взаємодії з навколишнім середовищем.

Багато досліджень щодо навичок маніпулювання пальцями рук, кистями використовувала в своїй роботі з дітьми італійський педагог Марія Монтесорі. Вона вважала, що саме в ранньому та дошкільному віці велике значення відіграє сенсорний розвиток [61, с.45]. На її думку, саме з сенсорних процесів починається пізнання навколишнього світу, з відчуття, сприйняття, уявлення, які в свою чергу створюють передумови для розвитку більш складних пізнавальних процесів (мислення, уяви пам'яті). Також з розвитком відчуттів і сприйняття пов'язані формування багатьох здібностей (образотворчих, музичних тощо). А сенсорний розвиток на пряму пов'язаний з розвитком дрібної моторики рук, так як дотик за допомогою якого діти отримують велику кількість інформації про оточуючий світ – одне з п'яти почуттів людини. В ранньому та дошкільному віці сенсомоторні процеси розвиваються найактивніше, тому дуже важливе правильне формування функцій дрібної моторики. [12, с.30].

В. Сухомлинський вказував, що розвиток дрібної моторики рук впливає на здібності дітей. Про чудові властивості дрібної моторики казали ще наші предки. Не дарма з покоління в покоління передаються народні потішки «Ладусі», «Сорока - білобока» та інші пальчикові ігри. [20, с.48].

Аналіз теоретичних джерел свідчить про те, що науковці розкрили великий різнобічний зв'язок розвитку дрібної моторики з формуванням інтелектуальних здібностей, мовлення, предметної та побутової діяльності людини, дитини, а найголовніше – сприяння збереженню її фізичного і психічного здоров'я.

Один із найважливіших показників інтелектуального розвитку дитини є рівень розвитку дрібної моторики. Всі розумові процеси, як усвідомлені так і неусвідомлені, відображаються на дрібних рухах пальців, положенні рук і жестикуляції. Розвиток предметно-маніпулятивної діяльності в переддошкільному віці позитивно впливає на формування психічно-пізнавальні процеси: уява, сприйняття, увага, пам'ять, так само й на розвиток мовлення дитини. Малюк, що має високий рівень розвитку дрібної моторики здатний логічно мислити, легко запам'ятовувати, в нього розвинута увага та зв'язне мовлення.

Крім того, багато вчених вважають, що ступінь розвитку мовлення дітей перебуває у прямій залежності від рівня сформованості дрібної моторики рук. Ділянка мозку, що відповідає за корекцію рухів, розташована на корі головного мозку поруч з мовленнєвим центром, і, відповідно, коли починає працювати перша, вона задіює й сусідню ділянку. Тож, розвиток мовленнєвого центру в лівій півкулі обумовлено провідною роллю руки у повсякденній у трудовій діяльності. Тому роль руки в історії людства підкреслюється особливо. Адже саме рука сприяла розвитку мовлення через жести, через які спілкувались первісні люди. Розвиток руки пов'язаний з переживанням, мисленням, працею, рука стала допоміжною частиною нашого мовлення.

Також, розвиток дрібної моторики тісно пов'язаний з розвитком мовлення, тому що зони головного мозку, що відповідають за ці функції дуже близько один до одного розташовані. Близько ста років тому Марія

Монтессорі зауважувала, що розвиток мовлення та інтелекту тісно пов'язаний із тим, наскільки сформовано моторний розвиток дитини. Зв'язок пальцевої моторики та мовленнєвої функції було підтверджено дослідниками вищої нервової діяльності дитини, серед яких можна назвати Л. Антакову-Фоміну, М. Кольцову, Є. Ісеніну та ін. На основі проведених дослідів та обстеження великої кількості дітей була виявлена така закономірність: якщо розвиток дрібних рухів рук відповідає віку то і мовленнєвий розвиток знаходиться в межах норми, якщо розвиток рухів пальців відстає, то і мовленнєвий розвиток затримується, не зважаючи на нормальний загальний розвиток [5].

На думку відомої дослідниці дитячого мовлення М. Кольцової, «рухи пальців рук історично в ході розвитку виявилися тісно» пов'язані з мовленнєвою функцією [40]. Першою мовою первісних людей були жести тут важливу роль відігравали руки. Саме руки почали розвивати первинне мовлення шляхом жестів, з допомогою якої проходило спілкування первісних людей. Розвиток функцій руки і мовлення йшов паралельно. Приблизно такі самі етапи розвитку мовлення немовляти. Спочатку розвиваються тонкі рухи пальців рук після чого з'являється артикуляція складів. Наступний розвиток мовленнєвих реакцій прямо залежності від якості роботи над рухами пальців рук [63].

Якщо вчасно виявити відставання у розвитку дрібної моторики рук у дітей і правильно підібрати комплекс розвитку, то можна досягти значних результатів. Для того, щоб розвинути мовлення, потрібно комбінувати мовну роботу з пальчиковою гімнастикою. Наприклад, використовувати пальчикові вгри з віршованим супроводом. Ця робота має виконуватися регулярно, лише так можна досягти високого результату. Завдання мають бути легкими та веселими, щоб вони

приносили дитині радість, щоб діти прагнули виконувати її раз за разом. [49, с.5].

У цьому віці в сфері слід бути обережним, адже саме зараз у дитячому колективі з'являються конфлікти, або спілкуванні з певними учасниками колективу стає складніші. Діти починають вигадувати різні історії та активно фантазувати, а також часто починають, що не завжди позитивно, підкріплюються батьками. Але під керівництвом дорослого ці фантазії можна звернути у правильне русло, щоб кожна дитина отримала школу житті у грі. Наприклад, використовувати дитячу уяву під час пальчикової гри та складати оповідання, вірші та казки [45, с.34].

Провідним видом діяльності дітей дошкільного віку є гра, в якій вони виконують ролі дорослих, відтворюючи їх життєві у вигаданій ситуації. Діти в невимушеній формі, відтворюють поведінку дорослих, засвоюють моральні норми, отримують уявлення про професійні та сімейні ролі в цьому й полягає важливість гри. Вона забезпечує розвитку дошкільників розумових, мовленнєвих та рухових навичок. Діти, відображаючи в грі різні сторони життя та особливості діяльності дорослих, поповнюють і уточнюють свої знання про навколишній світ, вчаться співпереживати і відрізнити вимисел від реальності [21, с.133]. Наприклад, ігри на дотик – дуже добре гарний метод розвитку дрібної моторики. Грати діти готові безперестанку, але це не просто ігри, вони містять в собі розвиток моторики рук.

О. Леонтьєв зазначав, відчуття, які дуже часто включають у процес гри розвивають дрібну моторику рук.. На думку вченого розширення усвідомлюваного дитиною предметного і чуттєвого світу є причиною перетворення гри на провідний вид діяльності в дошкільному віці. До нього належать як предмети, які зустрічає дитина щоденно, з якими вона сама може маніпулювати (іграшки, одяг, посуд, меблі тощо), так і

предмети, що використовують дорослі і які для дитини фізично недоступні (автомобіль тощо) [5, с.30] .

Великого значення в розвитку дрібної моторики дитини відіграє опанування різними видами діяльності: самообслуговуванням, трудовою діяльністю, грою, навчанням, художньою працею, працею в природі [45, с.34].

У побуті також відбувається активний розвиток дрібної моторики. Адже, постійно слід виконувати дії руками: тримати ложку, чашку, мити руки, витирати їх об рушник, одягатись, взуватись. Потрібно ще з раннього віку вчити дітей активно рухати пальцями рук. Отже, якщо дитина середнього дошкільного віку незграбно підносить ложку до обличчя (виникає тремор), то слід провести систему роботи з розвитку дрібної моторики для того, щоб допомогти дитині наздогнати усіх дітей у групі [53, 45].

Розвиток дрібної моторики пов'язаний з трудовим вихованням дітей дошкільного віку. Дітям можна запропонувати перебирати гудзики (за розміром, за кольором) або змотувати в клубки нитки для в'язання – це буде корисним для розвитку м'язів та дрібної моторики.

Під час будь-якої прогулянки дітей також не треба забувати про дрібну моторику, вона покращується навіть тоді коли діти займаються неважкою працею на вулиці. Наприклад, під час прибирання майданчику: складання листя та гілочок до купи, збирання камінців, каштанів в дітей активно працює кисть та пальці рук, що позитивно впливає на розвиток тонких рухів рук.. Чим більше дитина працює, тим більше дрібна моторика розвивається. Можна зробити висновок, що у дітей, які не прагнуть допомагати дорослому на вулиці, які малоактивні, мають низький рівень розвитку дрібної моторики [65, с.120]. Діти, що постійно прагнуть допомагати дорослим під час занять в яких активно працюють

руки помітно краще вправляються з завданням. Дрібна моторика у них розвинена краще, тому завдання з маленькими деталями вони виконують швидше та краще [71, с.7].

Прості рухи допомагають зняти напругу як в руках і тілі, так й на психологічному рівні дати спокій і гармонію. Про пальчикові ігри являються чудовим універсальним, розвивальним і дидактичним матеріалом, так як активізують мозок дитини через вплив нервових закінчень рук. Вони допомагають вільно промовляти звуки, з якими в дитини були труднощі. Загалом, що краще працюють пальці і вся кисть руки дошкільника, то краще дитина розмовляє [58, С. 35]. Різноманітні вправи та завдання для пальчиків не тільки сприяють розвитку мовлення та інтелектуальних здібностей дитини середнього дошкільного віку, а й допомагають організувати діяльність маляти впродовж дня, відволікти, розвеселити, забезпечити психологічний комфорт [40, с.19].

Однак дрібна моторика рук важлива при навчанні письму та малюванню: від ступеня її розвитку, залежати почерк людини. Дуже добре можна розвивати моторику рук на заняттях, з використанням дидактичних ігор з дрібними деталями на закріплення матеріалу. У ході занять дітям пропонується пограти з пальчиками. Така незвична ігрова діяльність викликає у дітей яскраво виражений зацікавленість і емоційний настрій. Завдання розвитку дрібної моторики у дітей краще вирішують за допомогою систематичних занять, які включають в себе: пальчикову гімнастику, масажи, вправи з м'ячами, долоньками, виконання фігурок з пальців, графічні навички, орієнтування у просторі, робота з дрібним матеріалом, рахунковими паличками та багато іншого [65, с.150].

Продуктивні види діяльності дуже допомагають у розвитку моторики, але слід проводити заняття ефективно. Аналіз сучасного стану використання та ефективності вправ для розвитку дрібної моторики

демонструє, що їх випускають з поля зору, що потрібно удосконалити заняття з використанням продуктивних видів діяльності.

Зображувальна діяльність дітей – ліплення, малювання, як прообраз дорослої діяльності, укладає в собі суспільно–історичний досвід поколінь. Засвоюючи цей досвід, дитина розвивається. Створюючи зображення, або фігуру, вона набуває знання, уточнюються і поглиблюються її уявлення про навколишній світ; в процесі роботи вона осмислює якості предметів, запам'ятовувати їх характерні особливості і деталі, опановувати образотворчими навичками і вміннями, навчається усвідомлено їх використовувати [23, с. 20].

Кожен вид образотворчої діяльності розвиває у дітей певні якості. Тільки ліплення, допомагає дитині знайомитися з об'ємом, формою предмета, зв'язком його частин, у малюка формуються навички роботи обома руками, координованість рухів, активно посилюються дрібні м'язи пальців, окомір, просторове мислення. Під час ліплення, розвивається її дрібна моторика, що, в свою чергу, впливає на розвиток мови і мислення, до того ж ліплення добре впливає на нервову систему в цілому. Саме тому частіше рекомендують займатися ліпленням збудливим, гучним і активним дітям. Важко переоцінити значення ліплення для розвитку дитини [62, с.25].

А малювання більше розвиває руку дитини, і готує її до письма у школі. Пензлик відтворює у руці дитини ручку для письма і дитина вже самостійно вчиться нею маніпулювати, це полегшить її навчання у школі.

Отже, розвиток дрібної моторики дітей є вкрай актуальним з огляду на її сприяння формуванню інтелектуальних здібностей, позитивному впливу на мовленнєві зони кори головного мозку, а найголовніше – сприяє збереженню фізичного і психічного здоров'я дитини.

1.2. Особливості розвитку дрібної моторики дітей третього року життя

Третій рік життя для дитини є переломним. Саме у цей період відбуваються якісні психічні зміни, що забезпечують поступовий перехід малюка в активну та діяльну особистість.

Темп фізичного розвитку на третьому році життя уповільнюється. В середньому за рік маса тіла збільшується на 2 кг (на кінець року дитина важить 14,8-15 кг.), а зріст – на 7-8 см (у три роки зріст малюка становить 95-96 см). Удосконалюється діяльність нервової системи, тому період активного неспання тепер складає 6-6,6 годин. При цьому діти легко збуджуються та швидко стомлюються від одноманітних дій.

Значні зміни відбуваються й у психічному розвитку дітей – розширюються потреби, змінюються види та форми діяльності, формуються елементи свідомості та самосвідомості, ускладнюється спілкування з оточуючими, розвивається вольова сфера. Третій рік життя характеризується протиріччям між стрімким зростанням самостійності та бажанням брати участь у житті дорослих. Важливим новоутворенням цього віку є з'явлення відчуття «Я», яке стає основою самоствердження та появу почуття самоповаги. Основна частина звернень дитини до дорослого пов'язана з очікуванням позитивної оцінки своїх дій. Дитина проявляє інтерес до їх особистості та діяльності дорослих тим самим намагається залучитися до їх світу. Як результат – у мовленні дітей з'являється займенник «ми».

На третьому році життя в дітей помічається значний інтерес до мовлення дорослих, особливо, коли воно спрямовано на них. Швидко збільшується словник, який на кінець року складає 1200-1500 слів. Дитина починає розуміти не тільки зміст окремих слів і фраз, які стосуються безпосередньо її та найближчого оточення, а й здатні сприймати невеликі

розповіді, казки, вірші про те, що знаходиться за межами її сприймання. Малюк починає ставити запитання за змістом прочитаного, може виконувати прохання та інструкції дорослого. Тепер дитина може називати мету своїх дій певним словом («піду», «буду», «намалюю»).

Також удосконалюється сенсорна сфера малюка. Діти можуть розрізняти чотири основні кольори, вибирати за прикладом геометричні фігури, без допомоги дорослого впізнавати окремі властивості предметів. Інтенсивно розвивається фонематичний слух дитини – вона тепер може розрізняти різноманітні шуми, голоси людей, звуки і тони музики. Удосконалюється обстежу вальні дії дитини – розширюється коло предметів, які цікавлять малюка. До кінця третього року дитина може орієнтуватися у найближчому оточенні, починає освоювати окремі часові поняття, у неї формується вміння спостерігати й порівнювати, розмірковувати, регулювати свою поведінку.

Продовжує розвиватися емоційна сфера малюка. Тепер він виявляє стійкі емоції відносно окремих дорослих та дітей, виникають почуття, пов'язані з видом діяльності, естетичні, а також негативні емоції. Поведінка дитини стає більш стійкою та контрольованою, дитина вчиться долати перешкоди. Малюку тепер стають доступні різні види діяльності: малювання, ліплення, конструювання, музична діяльність.

У цей час відбувається значні зміни і у ставленні дитини до однолітків. Діти починають спостерігати, прислухатись, наслідувати один одному. Виникають дії, адресовані одноліткові.

В кінці третього року життя у дітей з'являється принципово нова форма взаємодії – емоційно-забарвлені ігрові дії, з допомогою яких дитина не тільки виявляє своє ставлення до однолітків, а й демонструє йому свої вміння.

У цьому віці дитина зазнає значних фізичних та інтелектуальних змін. Дитина стає більш тямущою, емоційною і самостійною, поліпшується пам'ять, відбувається фізичний та сенсомоторний розвиток. У дитини в цьому віці також розвиваються психічні та розумові здібності. Упродовж усього періоду дошкільного дитинства (від трьох до семи років) продовжується інтенсивне дозрівання організму дитини, що створює необхідні передумови для більшої самостійності, засвоєння нових форм соціального досвіду внаслідок виховання та навчання [14, с.10].

В умовах систематичного керівництва дитина на третьому році життя опановує ходьбою, лазінням, починає бігати. Однак всі ці рухи ще мало координовані й недостатньо точні. Дитина відчуває потребу в частій зміні руху, не може зберігати нерухому позу. Систематичні вправи, ігри під керівництвом вихователя на фізкультурних заняттях і поза ними сприяють розширенню рухових можливостей.

Для розвитку різноманітних рухів використовуються іграшки й фізкультурні посібники, що викликають у дітей інтерес і бажання рухатися: обручі, вожжи, кулі, м'ячі, триколісні велосипеди тощо. При ходьбі поступово зникають зайві рухи, що заважають дитині, це веде до їхньої економії й початкової координації. Розвивається деяка самостійність просторових орієнтувань, уміння сміливіше і у той же час спокійніше рухатися на обмеженій, похилій й піднятій над поверхнею підлоги площині (дошці, доріжці). Вправи в киданні й лазінні сприяють формуванню більшої впевненості. Тобто, в моторному розвитку малюк третього року життя добре бігає, лазить, піднімається та спускається по сходах - один крок на кожному сході.

Дослідження В. Гербової свідчать, що діти третього року життя вже можуть певний час утримувати певне положення пальців рук, цілеспрямовано згинати й розгинати їх, протиставляти великий палець

іншим тощо - що дозволяє виконувати більш точні, координовані дії з предметами. Зокрема, опановувати нову для дітей зображувальну діяльність - утримувати в руці фломастер чи олівець, вести по аркушу в певному напрямку, нажимаючи на нього з різною силою.

Велику роль на цьому віковому етапі грає формування предметних дій, які сприяють удосконаленню моторики дитини в цілому і є в даний період провідною діяльністю. Наприклад, через різні ігри з пальчиками, де необхідно виконувати ті чи інші рухи в певній послідовності; ігри з дрібними предметами, які незручно брати в руку; ігри, де потрібно щось брати або витягувати, стискати - розтискати, вилити - налити, насипати - висипати, проштовхувати в отвори і т. і.; застібання і розстібання блискавок, гудзиків, одягання і роздягання тощо. В цьому віці дитина вже може гратися з гудзиками, конструктором, складає пазли з 3-4 частин, обводить коло олівцем або крейдою, перегортає по одній сторінці книжку, будує вежу з 6 та більше кубиків, вкручує та відкручує кришку банки.

Дрібну моторику рук розвивають також фізичні вправи (це різноманітні висипи і лазіння на спортивному комплексі, по драбинці і т. д.). Такі вправи зміцнюють долоні і пальці малюка, розвивають м'язи.

Також необхідно виконувати масаж пальчиків, впливаючи тим самим на активні точки, які пов'язані з корою головного мозку. В переддошкільному віці необхідно виконувати прості вправи, що супроводжуються віршованим текстом (наприклад «Сорока»), не забувати про розвиток елементарних навичок самообслуговування: застібання та розстібання гудзиків, зав'язування шнурків і т. п.

Для досягнення вагомого ефекту від спеціальних вправ системи роботи з розвитку дрібної моторики вона повинна проводитись регулярно. Завдання з розвитку рухів пальців рук повинні приносити дитині радості, не

повинні викликати перевтомлення. Велике значення має текст в цих іграх-вправах. Він має бути веселим, доступним для дітей даного віку. Необхідно пояснювати значення тих чи інших рухів чи положення пальців, створювати сприятливий емоційний настрій, зацікавлювати дітей на виконання цих рухів.

Отже, особливостями розвитку дрібної моторики дітей третього року життя є те, що:

- розвиток дрібної моторики не спадковий, а відбувається у процесі активної взаємодії дитини з довкіллям;
- відбувається формування структури графічних дій, олівець дитина утримує в кулаці або сильно зажимає;
- на тлі розвитку предметної, маніпулятивної діяльності (провідного виду діяльності) формування дрібної моторики пришвидшується, проте м'язи ще дуже слабкі — тому рухи нескоординовані й неточні;
- ближче до 3-х років координація покращується, більш чіткими стають вертикальні й горизонтальні лінії, проте кола й овали ще не рівні та є найбільш складними для малювання дітьми.

Для розвитку дрібної моторики дітей третього року життя необхідно використовувати наступне: пальчикові ігри та вправи, ігри-маніпуляції, сюжетні пальчикові вправи, пальчикові вправи в поєднанні з артикуляційною гімнастикою, пальчикові вправи в поєднанні з самомасажем кистей і пальців рук. Робота з рахувальними паличками, вправи з горохом, квасолею, перловкою, вовняною ниткою, тіньові гри, ігри-шнурівки, ігри з конструктором, заняття з використанням нетрадиційних форм зображувальної діяльності.

1.3. Значення нетрадиційних технік малювання у розвитку дрібної моторики дітей третього року життя

Розвиток і вдосконалення дрібної моторики кисті і пальців рук є головним стимулом розвитку центральної нервової системи, всіх психічних процесів, мовлення. Аналіз і синтез при обробці інформації в центральній нервовій системі забезпечує свідомий відбір найбільш відточених моторних функцій. Дитина усвідомлює, що при поліпшенні моторних функцій вона відчуває себе більш комфортно в будь-якій ситуації, в будь-якому середовищі.

Л. Антакова-Фоміна, Л. Занков, М. Кольцова, А. Лурія, М. Певзнер, Б. Пінський, Г. Сухарева та інші фахівці підкреслюють зв'язок інтелектуального розвитку і пальців моторики. Тренування рухів пальців рук дітей покращує не тільки рухові можливості дитини, а й розвиток їхніх психічних і мовних навичок. У свою чергу, формування рухів руки тісно пов'язано з розвитком рухового аналізатора і зорового сприйняття, просторового орієнтування, координації рухів.

Тож із самого раннього віку необхідно починати роботу з розвитку дрібної моторики. Зокрема, з масажу пальчиків, впливаючи тим самим на активні точки, які пов'язані з корою головного мозку. Необхідно виконувати прості вправи, які супроводжуються віршованим текстом, не забуваючи про розвиток елементарних навичок самообслуговування: застібання гудзиків, зав'язування шнурків і т.п. і, звичайно, в старшому дошкільному віці робота з розвитку дрібної моторики та координації рухів має стати важливою частиною підготовки до школи. Недостатня робота з розвитку дрібної моторики у дітей раннього дошкільного віку може спричинити ряд проблем, які стає важче виправити з часом. У першу чергу,

вони відчують труднощі в самообслуговуванні. Дошкільнята неправильно тримають вилку і ложку. Страждає точність, швидкість, координація дій. Також відзначається несформованість продуктивної діяльності. Майже завжди діти з нерозвиненою дрібною моторикою відчують мовні проблеми.

Однією з не менш ефективних форм розвитку дрібної моторики рук є зображувальна діяльність, оскільки у переддошкільному віці вона є одним із природних специфічно дитячих видів діяльності. У процесі малювання діти вчаться міркувати, робити висновки. Відбувається збагачення їх словникового запасу. У процесі керівництва нею відкривається можливість вирішення широкого кола навчально-виховних завдань. Малювання сприяє розвитку узгодженості діяльності очей і рук дітей, засвоєнню ними різних варіантів зображувальної техніки, технічних прийомів, що сприяє їхньому творчому розвитку та розвитку їхньої дрібної моторики. Дитячий малюнок є цінністю як для дитини, так і для її батьків та фахівців у галузі дошкільної освіти. Малеча завдяки малюнку комунікує з іншими людьми й однолітками, батьки завдяки малюнку знайдуть шлях до порозуміння з дитиною, педагоги та психологи на малюнку бачать внутрішній світ, розвиток всіх сфер особистості дитини [33].

Дослідниками визначено такі переваги малювання для розвитку дрібної моторики дитини. У малюванні задіяні тонкі тактильні відчуття, адже на долонях розташовані певні точки, пов'язані з усіма органами тіла. Масажуючи ці точки, ми позитивно впливаємо на стан організму в цілому.

На третьому році життя оволодіння дитиною малюванням відбувається поступово. Дослідження А. Запорожця, Т. Казакової та інших науковців свідчать, що спочатку дитина вчиться за зразком проводити вертикальні й горизонтальні лінії. Потім під контролем зору починає

оволодівати зображенням замкнених ліній. Уже наприкінці зазначеного періоду дитина за допомогою прямих і кривих, замкнених ліній починає зображувати конкретні предмети - сонечко, м'ячик, яблучко тощо. Також дітей приваблює процес зафарбовування й використання різноманітних кольорів.

У процесі оволодіння зазначеним діти активізують розвиток дрібної моторики, рухи стають більш сильними і скоординованими, виробляється вправність, контрольованість рухів рук.

Зазвичай для творчого вираження традиційного набору образотворчих засобів і матеріалів недостатньо. Актуальним є використання нових підходів до розвитку дрібної моторики у дітей переддошкільного віку. Такою інновацією, зокрема, стала робота з нетрадиційними техніками малювання.

Традиційними техніками вважаються ті, які вже виправдали себе в процесі навчання і введені до сучасних програм. Нетрадиційні - це нові, але досить відомі техніки. Вони ще не знайшли широкого застосування, проте можуть бути досить ефективними для розвитку дитячої творчості [51].

Нетрадиційне малювання - мистецтво зображати, що не ґрунтується на традиції. Малювання нетрадиційними техніками - захоплююча, зачаровуюча діяльність, яка дивує і захоплює дітей. Адже час перебування в групі переддошкільного віку діти встигають вивчити різні техніки зображення: малювання пальчиками, відбиток долоні, штамп, плямографія звичайна, тампування. Замість традиційного пензлика та олівця дитина використовує для створення зображення власні долоні, різноманітні відбитки, трафарети, техніки «плямографії», «точкового малюнку» тощо.

Нетрадиційні техніки малювання допомагають дітям:

- більш швидко досягти бажаного результату в діяльності;
- легше реалізувати власний задум;

- відчутти себе вільними, побачити і передати на папері те, що звичайними способами зробити набагато складніше. Нетрадиційні техніки є більш вільними та яскравими, ніж традиційні техніки малювання, і трансформуються в інтегровану технологію всебічного розвитку дитини [28, с. 28].

Нетрадиційні техніки мають безліч варіантів форм та засобів малювання. Малювати можна як пальчиками та долонькою, так і природнім матеріалом (відбиток листя, штампи з овочей), а також паралоном, зжатым аркушем. З таким матеріалом працювати простіше, адже і діти будуть зацікавлені, і немає рамок для уяви. До нетрадиційних технік малювання для дітей третього року життя можна віднести такі.

Одною з нетрадиційних зображувальних технік, найбільш доступною для дітей третього року життя, є пальчиковий живопис (фарба наноситься пальцем, долонею). Наведемо послідовність виконання деяких нетрадиційних технік зображення [26].

«Відбитки пальчиків»

Матеріали для роботи: розети з фарбою, папір, вологі серветки.

Послідовність виконання: 1) Опустити в гуаш пальчик. 2) Щоб отримати відбиток «крапка», палець піднести вертикально над аркушем, а якщо торкнутися всією фалангою, то матимемо «овал». 3) Пальці витерти серветкою, потім змити гуаш.

Щоб отримати різнокольорове зображення, на один палець можна наносити 2 – 3 фарби. За допомогою різних форм відбитків можна створити цікаві роботи з декоративного малювання. Цю техніку можна використати під час малювання дощу, снігу; квітів, дерев; птахів, риб, тварин; кетягів калини, винограду тощо.

«Веселі долоньки»

Матеріали для роботи: широкі мисочки з гуашшю, цупкий папір будь-якого кольору, серветки.

Послідовність виконання: 1) Опустити в фарбу долоньку (або кулачок). 2) Зробити відбиток на папері. 3) Витерти руки серветкою.

За допомогою цієї техніки можна виконати різні роботи, зображуючи, зокрема: метелика; квіти; птахів тощо.

«Штампи з овочів»

Дуже цікаво й зручно малювати за допомогою штампа. У якості штампу можна використати як готові предмети з певною поверхнею, так і зроблені з підручного матеріалу.

Матеріали для роботи: миска зі штемпельною подушечкою з тонкого поролону, просякнута гуашшю, цупкий папір будь-якого кольору та величини, печатки з картоплі (поролону).

Послідовність виконання: 1) Притиснути печатку з картоплі (поролону) до штемпельної подушечки з фарбою. 2) Нанести відтиск на папір.

Запропонованою технікою можна створити цікаві роботи з декоративного, сюжетного малювання та сезонні пейзажі.

«Точковий малюнок»

(ватяними паличками, «тампонуванням» (поролоном), зворотною стороною пензля тощо)

Матеріали для роботи: мисочка з гуашшю, цупкий папір, серветки, олівець, ватні палички, фломастер.

Послідовність виконання: 1) Фломастером виконуємо малюнок на папері. 2) За допомогою ватних паличок заповнюємо крапками контур малюнка. Кожну нову фарбу беремо навою паличкою. 3) Весь малюнок заповнюємо крапками відповідних кольорів.

Рекомендації з використання: Цю техніку можна застосовувати, малюючи дощик; сніг; курчатко; казкового птаха;

«Тичок жорстким напівсухим пензлем»

Матеріали для роботи: папір (можна тонований), пензель (зі щетини).

Послідовність виконання: 1) На кінчик пензля набираємо трішки туші або гуаші. 2) Зайву туш чи гуаш можна обтерти об додатковий аркуш. 3) Застосовуючи різні способи нанесення торцем пензля фарби чи туші на аркуш, зображуємо шерсть тварин, пір'я птахів, траву, крону дерев тощо. 4) Потім домальовуємо різні деталі, характерні для образу, який зображуємо.

Рекомендації з використання: Техніку «Сухий пензель» можна використовувати під час малювання птахів, рослин, тварин; натюрмортів, пейзажів.

«Штапування зім'ятим папером»

Матеріали для роботи: кілька аркушів паперу; фарба (гуаш, акварель).

Послідовність виконання: 1) Аркуш паперу, що буде використовуватись для друкування, добре зім'яти. 2) Тримаючи його в руці, на одну сторону нанести фарбу необхідного кольору. 3) Ставити «штампи» на чистий аркуш паперу, отримуючи фактурне зображення.

Рекомендації з використання: виготовлений таким чином папір можна використовувати як декоративний матеріал, а також застосовувати цю техніку для власних творчих робіт, тематика яких може бути найрізноманітніша, наприклад «Золота рибка», «Хмаринки, мов пір'їнки» тощо.

«Відбитки листя»

Матеріали для роботи: папір; листя різних дерев (бажано опале); гуаш; пензлі.

Послідовність виконання: 1) Різні за формою листочки дерев покрити фарбами різних кольорів за допомогою пензля. 2) Прикласти їх до аркуша паперу забарвленою стороною для отримання відбитків. 3) Стебла листочків можна домальовувати пензлем. Прожилки слід провести за допомогою тоненького пензля, злегка змоченого чистою водою.

Рекомендації з використання: Цей спосіб використовують для передачі форми дерев, кущів, квітів, а також можна створювати птахів, тварин.

Крім того, маюючи фарбами, можна сміливо змішувати кольори, використовуючи пальці, руки, сіль, засушене листя та багато інших підручних предметів, які допоможуть у створенні творчої роботи.

Кожна із перелічених вище технік зображення може бути використана як окремо, так і разом. Їх можна поєднувати з будь-якою іншою технікою малювання. Малювання з використанням нетрадиційних технік не стомлює дітей, у них зберігається висока активність, працездатність протягом усього часу, відведеного на виконання завдання.

Як бачимо, нетрадиційні техніки дають можливість відійти від стереотипів, надати дитині максимальну свободу в її образотворчій діяльності. Вони досить прості в технічному плані, тому діти легко їх засвоюють і отримують задоволення від результатів. Також такі техніки дають дітям унікальні можливості для експериментування, пошуків образів, сміливих втілень на папері незвичайних фантазій, вражень, думок.

Нетрадиційні техніки малювання відкривають широкі можливості для розвитку уяви і творчих здібностей дітей. Це величезна можливість для дітей думати, пробувати, шукати, експериментувати, а найголовніше, самовиражатися. Вивченням проблеми нетрадиційних технік малювання займалися В. Волчкова, Р. Казакова, О. Недорезова, Т. Сайганова, Е. Сєдова, В. Слепцова, Т. Смагіна, Н. Степанова та інші.

А головне, нетрадиційні техніки малювання роблять руку малюка вмілою, легко і вільно керуючою інструментом; розвивають зоровий контроль рухів руки. Допомагають утворення зв'язку рука-око.

Включення в роботу з дітьми нетрадиційних технік малювання дозволяє в цікавій для дитини формі розвивати сенсорну сферу не тільки через дослідження властивостей зображувальних предметів і виконання відповідних дій, а й завдяки роботі з різними матеріалами для малювання. За рахунок використання різноманітних зображувальних матеріалів, нових технічних прийомів, що потребують точності рухів, але не обмежують пальці

дитині фіксованими рухами (як при триманні пензля) створюються умови для подолання незручності розвитку дрібної моторики.

Нетрадиційні методи малювання - це поштовх до розвитку творчості, уяви, прояву ініціативи, самостійності, вираження індивідуальності. Виконуючи кожен техніку малюнок наче грає у маленьку гру, що доставляє радість, позитивні емоції.

Включення в роботу з дітьми нетрадиційних технік малювання дозволяє розвивати сенсорну сферу не тільки за рахунок вивчення властивостей зображуваних предметів, виконання відповідних дій, але і за рахунок роботи з різними образотворчими матеріалами. Крім того, здійснюється стимуляція пізнавального інтересу дитини (використання предметів, які оточують малюка кожен день, в новому ракурсі - можна малювати власною долонькою, пальчиками, використовувати замість пензлика колосок або листочок берези). Відбувається розвиток наочно-образного і словесно-логічного мислення, активізація мовленнєвої діяльності дітей. За рахунок використання різноманітних зображувальних матеріалів, нових технічних прийомів, які потребують точності рухів, але не обмежують пальці дитини фіксованим положенням (як при правильному триманні олівця, створюються умови для подолання загальної незручності, розвитку дрібної моторики).

Незвичайні матеріали та оригінальні техніки привертають дітей тим, що тут не присутнє слово «Не можна» - можна малювати, чим хочеш і як хочеш, і навіть можна придумати свою незвичайну техніку. Діти відчують незабутні, позитивні емоції, а за емоціями можна судити про настрої дитини, про те, що його радує, що його засмучує.

Саме нетрадиційні техніки малювання створюють атмосферу невимушеності, відкритості, сприяють розвитку ініціативи, самостійності, створюють емоційно-сприятливе ставлення до діяльності у дітей. Результат образотворчої діяльності не може бути поганим чи хорошим, робота кожної дитини індивідуальна і неповторна.

Малювання нетрадиційними техніками допомагає прищепити любов до зображувального мистецтва та викликає цікавість до малювання, бажання малювати ще більше. Нетрадиційні техніки малювання викликають у дітей безліч позитивних емоцій, відкривають можливості використовувати добре знайомі їм предмети в якості художніх матеріалів. Незвичні техніки малювання зацікавлюють дітей, сприяють розвитку творчості у всіх, без винятку. Під час малювання нетрадиційними техніками дошкільники отримують знання про зображувально-виражальні можливості матеріалів, оволодівають технічними прийомами роботи з ними та послідовністю виконання образотворчого процесу. У дітей задіюються всі можливі сенсомоторні рецептори. Вони вчаться створювати гарні зображення, радіти їм, вірити в свої сили, координувати дії ока, руки, кисті. Завдяки нетрадиційним технікам дитячі малюнки стають змістовніші, привабливіші, виразніші, емоційніші. Навчившись виражати свої почуття на папері (і не тільки), дошкільники краще розуміють почуття інших, вчаться долати сором'язливість, страх перед малюванням, перед тим, що нічого не вийде, проявляють свої нахили, здібності, обдарування, уяву, фантазії. Важливо, що кожна дитина вчиться працювати на своєму рівні здібностей. Дитячі роботи, під час творчого процесу такого малювання, не залежні від зразка, як зазвичай – вони не схожі одна на одну і дивують інших. Нетрадиційні техніки малювання і художня творчість допомагають дітям розкрити свою особистість, індивідуальність та неповторність.

Окрім власне малювання, на розвиток дрібної моторики та координації рухів руки впливатиме і виконання вправ, ігор, різноманітних завдань на розвиток дрібної моторики дітей, що вирішуватиме одночасно декілька проблем: по-перше, впливатиме на їхній загальний інтелектуальний розвиток; по-друге, покращуватиме розвиток мовлення; по-третє, готуватиме їх до оволодіння навичок письма.

Завдання, які сприяють розвитку дрібної моторики рук, можуть бути такі [64, с.32]:

1. Щоденний масаж кистей рук та кожного пальчика окремо.
2. Пальчикова гімнастика.
3. Катати олівець між долонями.
4. Обертати олівець великим і вказівним пальцем.
5. Працювати з розмальовками, малювати.
6. Щоденний масаж кистей рук, включаючи кожний палець.
7. Пальчикова гімнастика.

Також розвивати дрібну моторику рук можна завдяки іграм. Мета цих ігор: розвивати увагу, увагу, сенсорне сприйняття, тактильне сприйняття, посидючість, зорово-моторну координацію, дрібну моторику пальців рук.

Пальчикові ігри – це існування за допомогою пальців коротеньких римованих історій, казок тощо. Багато ігор такого роду вимагають участі обох рук, що дає можливість дітям орієнтуватися в просторових поняттях («праворуч», «ліворуч», «вгору», «вниз» тощо).

У ході пальчикових ігор діти, повторюючи рухи дорослого, активізують моторику рук. Тим самим відпрацьовуються спритність, уміння координувати власні рухи, концентрувати увагу на одному виді діяльності. Пальчикові ігри також сприяють розвитку творчості малят, образного мислення, уяви, фантазії.

Щодо розвитку дрібної моторики через малювання нетрадиційними техніками, існує ряд правил [46]:

1. Робота з розвитку дрібної моторики повинна проводитись регулярно.
2. Матеріал до занять повинен бути різноманітним, яскравим, безпечним.
3. Заняття повинні проводитись під наглядом дорослого або разом з ним.
4. Вправи та завдання повинні відповідати віковим нормам та індивідуальним можливостям дитини.

5. Заняття повинні приносити радість, викликати задоволення, не повинні перевтомлювати дитину.

Також у розвитку дрібної моторики виділяють такі принципи [46]:

- Принцип систематичності;
- Принцип поетапності;
- Принцип доступності та індивідуальності;
- Принцип інтеграції з другими видами діяльності.

Проведення занять із використанням нетрадиційних технік малювання вимагає від педагога, насамперед, власного творчого розвитку, нестандартного мислення, креативного підходу у виборі тематики занять, прийомів виконання малюнку та матеріалів, які можуть втілити той чи інший задум дитини.

Отже, на третьому році життя оволодіння нетрадиційними техніками малювання сприяє розвитку дрібної моторики рук дітей, що робить їхні рухи більш сильними, скоординованими, виносливими, точними; рухи рук стають більш економічними, спритними, швидкими, збільшується сила кисті, розвивається зоровий контроль за виконанням рухів.

1.4. Педагогічні умови розвитку дрібної моторики дітей третього року життя засобами нетрадиційних технік малювання

Для ефективного розвитку дрібної моторики дітей третього року життя важливою є організація відповідного розвивального предметно-просторового середовища групи ЗДО та кожної дитини вдома. Меблі в такому приміщенні мають відповідати віковим можливостям дітей, щоб можна було самостійно їх взяти. Діти повинні мати вільний доступ до дидактичних вправ, ігор та матеріалів, але займаючись ними, вони повинні бути під наглядом дорослих, батьків чи вихователя.

Приміщення групи або вдома має бути оснащеним куточком «Дрібна моторика» з іграми, якими діти під час вільної діяльності займаються під наглядом вихователя. Куточок має бути оснащено тематичними іграми, посібниками, матеріалами (бізборд, міжполушарні дошки, конструктор, мозаїка, шнурівка, втулки, гудзики та ін.). Для його організації мають бути використані звичайні дитячі меблі: стіл, стільці, полка. Куточок має бути розташований у вільному доступі для дітей.

Тут же треба забезпечити місце для ігор дітей із пазлами, шнурівками, втулками – це стіл та стільці, які також відповідають віковим особливостям (зросту, масі тіла), де буде дитині буде зручно та безпечно.

Також має бути куточок зображувальної діяльності, де так само у вільному доступі лежать матеріали для малювання (крейда, фломастери, фарба для малювання пальчиками тощо). Процес малювання під час вільного часу дитини відбувається за бажанням дитини. Малюк самостійно обирає інструмент для малювання та час для заняття, вихователь лише дає пораду та надихає малюка до творчості.

Поряд із традиційними пензлями для малювання, акварельними та гуашевими фарбами, в куточку зображувальної діяльності доречним є розміщення таких матеріалів і предметів для вільної діяльності:

- штампи з овочів (картопля, буряк, морква, болгарський перець, гриб шампіньйон);
- трафарети (картон, пластик);
- ватні палички, поролон, пензлі різної товщини й жорсткості;
- опале листя різних дерев різної форми та величини, пір'я;
- зубна щітка, кругла щітка для миття посуду;
- коркова пробка, гумка канцелярська, пінопласт;
- кам'яна сіль, манна крупа, харчові барвники;
- зім'ятий папір, поролон, тканина, марля, косметичний спонж;
- водорозпилювач, зіп-пакети, харчова плівка;

- губна помада, пластилін тощо.

Спільна праця вихователя з дітьми щодо розвитку дрібної моторики та зображувальної діяльностями проводиться під час режимних моментів, під час вільної діяльності дитини та в другу половину дня індивідуально або підгрупами.

Не менш важливим є упровадження в заняття з малювання вправ на розвиток дрібної моторики - наприклад, пальчикової гімнастики або фізкультхвилинки з рухами рук.

Пальчикова гімнастика – це ігрові вправи для розвитку дрібної моторики, тобто рухливості пальців та кисті рук дитини. Гра руками подобається малечі, вона зосереджує увагу та піднімає настрій. Також пальчикова гімнастика є важливою для стимуляції розвитку мовлення. Для ефективного проведення пальчикових ігор слід дотримуватися ряду рекомендацій:

1. Перед грою з дитиною обговоріть її зміст, відразу відпрацьовуючи комбінації рухів пальців, рук.
2. Перед початком вправ розігрійте долоні легкими поглажуваннями до приємного тепла.
3. Усі вправи виконуються у повільному темпі, від 3 до 5 разів.
4. Виконуйте вправу разом з дитиною, показуючи власну захопленість грою.
5. При виконанні вправ слід залучати, по можливості, всі пальці рук.
6. Необхідно стежити за правильною постановкою кисті рук, точним перемиканням з одного руху на інше.
7. Потрібно домагатися, щоб всі рухи виконувались дитиною легко, без надмірного напруження м'язів рук, щоб вони приносили їй радість.
8. Усі вказівки даються спокійним, доброзичливим тоном, чітко, без зайвих слів. При необхідності надається допомога.

Крім спеціально організованих занять, розвивати дрібну моторику дітей необхідно в повсякденному житті. Насамперед, це може виконуватися під час вільного самостійного малювання, тобто діти мають змогу в будь-який час малювати традиційними та нетрадиційними техніками в куточку зображувальної діяльності.

Також важливим є наявність необхідного матеріалу для самостійного розвитку дрібної моторики в куточку «Дрібна моторика». Їм надається можливість самостійно обрати матеріал для гри. Куточок має постійно поповнюватися іграми, щоб зберігати інтерес у дітей третього року життя.

Робота вихователів ЗДО з розвитку дрібної моторики вихованців не буде ефективною без тісної співпраці педагогів із батьками. Тому педагог має регулярно проводити бесіди з цього питання з батьками колективно та індивідуально; надавати додаткову друковану інформацію в папках-пересувках, у яких повною мірою розкрито актуальність дрібної моторики в дітей третього року життя.

Відомо, що жодне завдання по вихованню і розвитку дитини не можна вирішити без батьків і сімейного виховання. Основне завдання – формування і стимуляція мотиваційного відношення батьків до роботи з їх дітьми. Позитивним фактором буде проведення батьківських зборів на тему: «Розвиток дрібної моторики дітей третього року життя засобами нетрадиційних технік малювання», ознайомлення зі змістом і значенням необхідності розвитку дрібної моторики дітей третього року життя, якими методами та засобами краще та легше розвивати дрібну моторику малят. У батьківському куточку помістити рекомендації по розвитку дрібної моторики, папки-пересувки на теми: «Користь нетрадиційних технік малювання», «Пальчикова гімнастика», «Десять кроків до розвитку дрібної моторики рук» і інші не менш цікаві теми [41, с. 17].

Отже, роботу з розвитку дрібної моторики рук дітей третього року життя доцільно проводити у комплексі: застосовувати нові підходи на заняттях з

малювання та пальчикові гімнастики, співпрацюючи з батьками. На нашу думку, розвиток дрібної моторики дітей третього року життя засобами нетрадиційних технік малювання буде успішним за таких педагогічних умов:

1. Організація розвивального предметно-просторового середовища.
2. Упровадження в заняття з малювання вправ на розвиток дрібної моторики.
3. Розвиток дрібної моторики в повсякденному житті.
4. Співпраця педагогів із батьками з питань розвитку дрібної моторики дітей.

Висновки до розділу 1

Вивчення теоретичних джерел дозволило з'ясувати, що розвиток дрібної моторики людини, починаючи з дитинства, протягом багатьох років лишається одним із найбільш актуальних питань. Дослідженнями в цій галузі займалися такі вчені — фізіологи, невропатологи, психологи: В. Бехтерев, З. Богатєєва, Л. Виготський, Д. Ельконін, А. Запорожець, М. Кольцова, А. Мельникова, М. Монтесорі, І. Павлов, І. Сеченов, В. Сухомлинський, Т. Фадєєва, С. Черних та інші. Визначено, що дрібна моторика (як складова загальної моторики людини) – це сукупність скоординованих дій нервової, м'язової, кісткової систем у поєднанні із зоровою для виконання дрібних і точних рухів кистями та пальцями рук і ніг переважно невеликої амплітуди й сили [60].

Розвиток дрібної моторики має велике значення для розвитку і становлення людини, оскільки впливає на розвиток центральної нервової системи та всіх психічних процесів, інтелекту, мовлення. Закладається усе зазначене з раннього віку. Тож особливо актуальною проблемою розвитку дрібної моторики є в ранньому й переддошкільному віці.

На наш погляд, найбільшої уваги педагогів закладів дошкільної освіти питання розвитку дрібної моторики вихованців набуває на третьому році життя, коли їх приводять до дитсадка і життя вимагає від дітей певних відповідних умінь. У цей період на тлі розвитку предметної, маніпулятивної діяльності (як провідного виду діяльності) формування дрібної моторики пришвидшується, проте м'язи ще дуже слабкі — тому рухи нескоординовані й неточні.

Одним із найбільш ефективних засобів розвитку дрібної моторики дітей третього року життя є зображувальна діяльність, зокрема, малювання. Дослідники В. Вольчкова, Р. Казанова, Т. Сайгонова та інші, зазначають, що в малюванні задіяні тонкі тактильні відчуття, адже на долонях розташовані певні точки, пов'язані з усіма органами тіла. Масажуючи ці точки, ми позитивно впливаємо на центральну нервову систему, що забезпечує розвиток пізнавальних психічних процесів та всього організму в цілому.

Актуальним для розвитку дрібної моторики дітей третього року життя є використання нетрадиційних технік малювання - які створюють зображення не олівцями чи фарбами, а іншими (не призначеними спеціально для малювання) матеріалами. Це, наприклад, малювання пальчиками, відтиск долоні, штамп, плямографія, тампонування та багато іншого. Нетрадиційні техніки малювання допомагають дітям більш швидко досягти бажаного результату в діяльності, легше реалізувати власний задум, відчувати себе вільними, побачити і передати на папері те, що звичайними способами зробити набагато складніше.

Ми вважаємо, що для успішного розвитку дрібної моторики дітей третього року життя засобами нетрадиційних технік малювання необхідне забезпечення таких педагогічних умов:

1. Організація відповідного розвивального предметно-просторового середовища.
2. Упровадження в заняття з малювання вправ на розвиток дрібної моторики.
3. Розвиток дрібної моторики в повсякденному житті.
4. Співпраця педагогів із батьками з питань розвитку дрібної моторики дітей.

РОЗДІЛ 2
ЕКСПЕРИМЕНТАЛЬНЕ ДОСЛІДЖЕННЯ РЕАЛІЗАЦІЇ ПЕДАГОГІ-
ЧНИХ УМОВ РОЗВИТКУ ДРІБНОЇ МОТОРИКИ ДІТЕЙ ТРЕТЬО-
ГО РОКУ ЖИТТЯ ЗАСОБАМИ НЕТРАДИЦІЙНИХ ТЕХНІК
МАЛЮВАННЯ

2.1. Визначення особливостей розвитку дрібної моторики дітей третього року життя

Експериментальне дослідження реалізації педагогічних умов розвитку дрібної моторики дітей третього року життя засобами нетрадиційних технік малювання проводилося на базі Комунального дошкільного навчального закладу «Ясла-садок №157 «Зоряний» Маріупольської міської ради Донецької області». В експериментальному дослідженні взяли участь 30 вихованців третього року життя, їхні батьки та педагоги. Експериментальна та контрольна групи налічували по 15 дітей у кожній.

У відповідності з метою та завданнями експерименту були виділені його етапи: констатувальний, формувальний, контрольний. Етапи тісно взаємопов'язані між собою, проте кожен із них має свою мету, зміст і відповідні результати.

Метою констатувального етапу експерименту було визначення початкового рівня розвитку дрібної моторики дітей третього року життя.

Завдання констатувального експерименту:

1. Визначити критерії, показники й рівні (високий, середній, низький) розвитку дрібної моторики дітей третього року життя.

2. Розробити діагностичну методику для виявлення рівня розвитку дрібної моторики дітей третього року життя.

3. Провести експериментальне дослідження і визначити рівень розвитку дрібної моторики дітей третього року життя на початку експерименту.

4. Розробити діагностичну методику та з'ясувати початковий рівень знань, умінь і ставлень педагогів та батьків щодо розвитку дрібної моторики дітей третього року життя засобами нетрадиційних технік малювання.

Методи дослідження: вправи та спостереження за дітьми; анкетування педагогів та батьків.

З реалізації першого завдання на початку експерименту було визначено критеріальний апарат. Зазначено, що в даний час існує декілька підходів до вивчення дрібної моторики: метричний, нейропсихологічний, психолого-педагогічний, клінічний. Їхні автори по-різному підходять до формулювання діагностичних завдань та оцінювання результатів. Метричний підхід до вивчення моторної сфери дітей найбільш повно відображений в методиці М. Озерецького. У серії робіт автором запропоновані та апробовані різні варіанти метометричної шкали, в тому числі методика масової оцінки моторики, сформульована у спільній монографії з М. Гуревичем. Шкала була призначена для дослідження психомоторики дітей від 4-х до 16 років та мала тринадцять вікових рядів тестів. Кожен ряд складався з шести тестів, що дозволяли досліджувати різні компоненти психомоторики: статичну та динамічну координацію тіла і рук, швидкість рухів, виразність їх виконання [46].

Доробок зазначених авторів був використаний нами як основа діагностичної методики, адаптований для виявлення рівня розвитку дрібної моторики дітей третього року життя. Урахування зазначених підходів вплинуло на визначення нами основних критеріїв (тобто ознак, мірил, узятих за основу класифікації, оцінки будь-якого явища) та показників розвитку дрібної моторики дітей третього року життя у дослідженні (див. табл. 2.1).

Таблиця 2.1

**Критерії та показники оцінювання розвитку дрібної моторики дітей
третього року життя [46]**

Критерії	Показники
Швидкість рухів рук	- час виконання роботи
Координація рухів рук	- динаміка рухів рук - чіткість ліній
Розмах і точність рухів рук	- точність рухів

За визначеними критеріями та показниками схарактеризовано три рівні розвитку дрібної моторики у дітей третього року життя, за якими відбувалося оцінювання: низький, середній і високий.

Низький рівень характеризувався повільними рухами, не точними та не чіткими лініями, малою динамікою рухів рук.

Середній рівень характеризувався середнім темпом рухів рук, більш чіткими та точними лініями.

Високий рівень розвитку дрібної моторики характеризували швидкі, динамічні рухи та точні й чіткі лінії [23].

Відповідно до другого завдання експерименту, за визначеними критеріями та показниками, із метою виявлення рівня розвитку дрібної моторики дітей третього року життя було розроблено діагностичну методику. Діагностичний інструментарій було побудовано на основі методик, спрямованих на виявлення та оцінку рівня розвитку дрібної моторики дітей третього року життя. Це методики «Змійка», «Лабіринт» М. Озерецького; «Річка» С. Филипова; «Доріжка» М. Безруких [70]. Усі завдання діагностичної методики виконуються робочою рукою.

Опис діагностичної методики

Критерій: швидкість рухів

Показник: час виконання роботи.

Завдання 1. «Змійка» [46].

Процедура виконання: На картинці - «змійці» (Додаток А1) запропонувати дитині розфарбувати «змійку», бо вона зовсім не яскрава і це її засмучує. Протягом 30 секунд дитині необхідно «заплямувати» якомога більшу кількість кіл (тобто поставити в центрі кола «плямку» - крапку).

Система оцінювання: при оцінюванні результатів ведеться підрахунок загальної кількості точок, нанесених випробуванним, а потім з отриманого числа відраховується загальна кількість точок, поставлених поза кола або на його контурі. Отримане число буде показником успішного виконання завдання:

Високий рівень – 26-18 крапок - 3 бали;

Середній рівень – 17-9 крапок - 2 бали;

Низький рівень – 8-0 крапок - 1 бал.

Критерій: координація рук

Показник: динаміка рухів руки

Завдання 2. «Лабіринт» [46].

Процедура виконання: Дитині пропонується на простому широкому лабіринті з невеликою кількістю поворотів (Додаток А2) провести пальчиком (крейтою) безперервну лінію, повторюючи всі вигини лабіринту, однак не торкаючись до «стінок» (обмежувальних ліній). Інструктаж супроводжується демонстрацією та поясненням, що метелик загубився й не може знайти квіточку, запропонувати дитині допомогти йому.

Система оцінювання: помилкою при виконанні завдання вважається:

- вихід за межі лабіринту;
- відрив руки від паперу при проведенні лінії;
- порушення вигинів лабіринту.

Помилки фіксуються у вигляді штрафних балів (1 помилка — 1 бал):

Високий рівень – 1 помилка – 3 бали;

Середній рівень – 2-3 помилки - 2 бали;

Низький рівень – більше 3 помилок - 1 бал.

Показник: чіткість ліній.

Завдання 3. «Доріжка» [46].

Процедура виконання: На картинці «Доріжка» (Додаток А3) дитині пропонується показати водію машини вірну дорогу додому, провести фломастером або крейдою лінію від початку (стрілки) до кінця «доріжки», не виходячи за її краї та не відриваючи руки.

Система оцінювання:

Високий рівень - лінія рівна, без розривів, не торкаючись обмежувальних ліній - 3 бали;

середній рівень - лінія нерівна, з розривами, з невеликою кількістю торкань, тремор - 2 бали;

низький рівень - лінія нерівна, розірвана, сильний тремор - 1 бал.

Критерій: розмах і точність рухів

Показник: точність рухів

Завдання 4. «Річка» [46].

Процедура виконання: На аркуші в клітинку на картинці «річка» дитині пропонується фломастером (крейдою) намалювати рівненькі містки через річку (15-20 штрихів, поєднуючи дві лінії - «береги річки»). Штрихи виконуються по горизонтальних лініях клітин (Додаток А4).

Перед початком вправи дитині розповідається, що для того, щоб перейти з одного берега річки на інший потрібно побудувати міст і зараз малюк буде це робити. Після цього пояснюється техніка виконання завдання, яка супроводжується показом нанесення штрихів. Звертається увага на те, що лінія проводиться від «берега» до «берега», точно та рівно, бо якщо міст буде вигнутим або буде перериватись - то з нього можна впасти.

Система оцінювання:

Високий рівень - 3 бали - завдання виконано повністю, без вигинання, переривань ліній і заходження за лінію «берега річки». Кількість «містків» - не менше 15.

Середній рівень - 2 бали – завдання виконано зі значними вигинання ліній і заходження за лінію «берега». Кількість «містків» - не менше 10.

Низький рівень - 1 бал – завдання виконано не точно, кількість «містків» - менше 10 з дуже значними помилками.

Діагностування рівнів розвитку дрібної моторики дітей третього року життя за визначеними критеріями дало змогу отримати такі кількісні результати (див. табл. 2.2).

Таблиця 2.2

Результати експериментального дослідження рівнів розвитку дрібної моторики дітей третього року життя на початку експерименту

Групи	Рівні	Критерії, показники (дітей)				Σ (%)
		Швидкість рухів рук	Координація рухів рук		Розмах і точність рухів	
		1 п	2 п	3 п	4 п	
ЕГ	Високий	3	2	2	3	16
	Середній	5	6	5	6	38
	Низький	7	7	8	6	46
КГ	Високий	4	2	3	2	17
	Середній	5	5	5	7	36
	Низький	6	8	7	6	47

Умовні скорочення:

ЕГ – експериментальна група;

КГ – контрольна група;

1 п - показник 1 – час виконання роботи;

2 п - показник 2 – динаміка рухів руки;

3 п - показник 3 – чіткість ліній;

4 п - показник 4 – точність рухів.

Результати констатувального дослідження (див. рис. 2.1) свідчать, що більшість вихованців ЕГ та КГ мають низький рівень розвитку дрібної моторики – 46% ЕГ та 47% КГ. Середній рівень виявлено у 38% респондентів ЕГ та у 36% респондентів КГ. Високі показники продемонстрували лише 16% вихованців ЕГ та 17% вихованців КГ. Тобто, на початку експерименту рівень розвитку дрібної моторики дітей експериментальної та контрольної груп приблизно однаковий.

Проведення діагностики показало, що діти добре розуміють завдання, але ще погано тримають в руках фломастер (крейду) - тому виконують не завжди вірно. Декому не вистачає сили натиснути на фломастер (крейду) для проведення чіткої лінії. Тож на формувальному етапі експерименту слід приділити більше уваги зміцненню м'язів рук дітей та вчити їх правильно тримати фломастер (крейду тощо). У дітей краще розвинена швидкість та розмах рухів рук - тому під час формуючого етапу слід приділити більшої уваги координації (динаміці та чіткості) рухів.

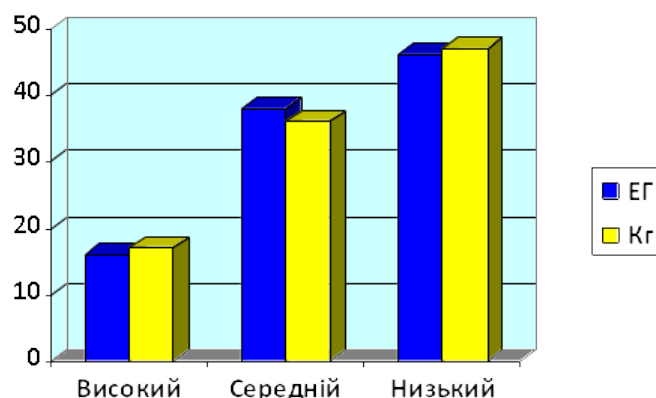

Рис. 2.1. Рівні розвитку дрібної моторики дітей третього року життя на початку експерименту.

З реалізації четвертого завдання констатуючого експерименту було розроблено діагностичну методику та проведено анкетування педагогів і батьків (Додатки Б, В), спрямоване на з'ясування початкового рівня їхніх знань, умінь і ставлень щодо розвитку дрібної моторики дітей третього року життя засобами нетрадиційних технік малювання.

Батькам було запропоновано заповнити анкету на тему «Використання нетрадиційних технік малювання для розвитку дрібної моторики дітей третього року життя» (Додаток Б). Зробити це пропонувалося вдома, щоб мати змогу виділити декілька хвилин на роздуми, і щоб відповіді були правдиві та найголовніше – обдумані. Головною метою анкетування було визначення рівня обізнаності батьків із поняттям дрібної моторики дітей, її значенням, роллю в розвитку дитини, а також визначення вмінь використовувати нетрадиційні техніки малювання для розвитку дрібної моторики малюків.

Система оцінювання результатів опитування була така:

Високий рівень – 3 бали - якщо у відповідях батьків переважала позиція А, то вони обізнані з поняттям дрібної моторики та забезпечують дитині вдома необхідні умови для її розвитку, в тому числі, в активній продуктивній, зображувальній діяльності із використанням нетрадиційних технік зображення.

Середній рівень - 2 бали – якщо у відповідях батьків переважав варіант Б, то їм слід глибше опанувати дане питання та звернути увагу на те, щоб більше зацікавлювати дитину нетрадиційними техніками малювання.

Низький рівень - 1 бал – коли у відповідях батьків переважав варіант В. Це означало, що батьки не розуміють важливість розвитку дрібної моторики своєї дитини та нетрадиційних технік малювання для цього; або не мають змоги займатись з дітьми більше.

Отримані результати анкетування ми вмістили в таблицю 2.3.

Знання, уміння та ставлення батьків вихованців до розвитку дрібної моторики засобами нетрадиційних технік малювання

Питання Відповіді	1	2	3	4	5	6	7	Σ, %
А) Так/повна відповідь	5	6	7	6	7	8	5	21
Б) Складно відповісти/неповна відповідь	15	17	10	13	13	12	13	44
В) Ні/негативна відповідь	10	7	13	11	10	10	12	35

За результатами анкетування ми з'ясували, що 21% батьків забезпечують дитину вдома активною продуктивною діяльністю. Під час заповнення анкети, батьки з радістю підтверджували відповіді усними розповідями та цікавинками. Ці батьки досить активні, багато часу проводять з дітьми.

Інших 44% батьків за результатами анкетування ми віднесли до середнього рівня. Ці батьки менше приділяють увагу продуктивним видам діяльності дітей вдома, зокрема нетрадиційним технікам малювання.

Та низький рівень відповіді продемонстрували 35% батьків. У дітей таких батьків немає відповідного предметно-розвивального простору поза дитячим закладом для розвитку дрібної моторики. Також вдома недостатньо приділяється уваги розвитку дрібної моторики, зображувальній діяльності, тому в дитячому закладі діти пасивні, їхня дрібна моторика знаходиться на низькому рівні.

Педагогам було запропоновано відповісти на запитання анкети «Визначення початкового рівня знань умінь і ставлень педагогів щодо розвитку дрібної моторики дітей третього року життя» (Додаток В). Анкета містила 9 запитань, мета яких - з'ясувати знання і ставлення педагогів до розвитку дрібної моторики дітей третього року життя, та чи використовують вони нетрадиційні техніки малювання для розв'язання цього питання.

Система оцінювання результатів опитування була така:

Високий рівень – 3 бали – якщо у відповідях переважав варіант А, це означало, що педагог розуміє роль дрібної моторики та робить все для її розвитку у дітей.

Середній рівень – 2 бали – якщо у відповідях педагогів переважав варіант Б, то їм слід більше приділити уваги цьому питанню, більше займатись розвитком дрібної моторики дітей через нетрадиційні техніки малювання.

Низький рівень – 1 бал – коли у відповідях переважав варіант В, то це свідчило про те, що педагог не розуміє значущості розвитку дрібної моторики та не проводить роботи з її розвитку.

Отримані результати ми вмістили в таблицю 2.4.

Таблиця 2.4

Початковий рівень знань, умінь і ставлень педагогів щодо розвитку дрібної моторики дітей третього року життя

Питання/відповіді	1	2	3	4	5	6	7	8	9	Σ%
А)Так/повна відповідь	1	1	-	2	-	1	-	2	1	30
Б)Складно відповісти/неповна відповідь	1	-	2	1	2	1	1	1	1	37

В)Ні/негативна відповідь	1	2	1	-	1	1	2	-	1	33
---------------------------------	---	---	---	---	---	---	---	---	---	----

Високий рівень знань, умінь і ставлення до розвитку дрібної моторики показали 30% педагогів, середній рівень обізнаності з цього питання продемонстрували 37% педагогів. І низький рівень продемонстрували лише 33% педагогів. Аналізуючи результати анкетування серед педагогів, можемо зробити висновок, що вони недостатньо з питань важливості дрібної моторики й не до кінця розуміють, як використовувати нетрадиційні техніки малювання для її розвитку, тому недостатньо проводять заняття з малювання саме нетрадиційними техніками та матеріалами.

Отже, узагальнюючи результати констатувального етапу дослідження, ми дійшли висновку, що рівень розвитку дітей третього року життя в ЕГ та КГ приблизно однаковий — переважно середній та низький. Батьки не забезпечують повністю розвиток дрібної моторики дітей, тому що більшість не знають, що одним із найбільш ефективних засобів розвитку дрібної моторики дітей третього року життя є малювання. Вихователі також розуміють значущість розвитку дрібної моторики, але ще слід поглибити знання з реалізації цього питання на заняттях з нетрадиційної зображувальної діяльності.

Тож під час формувального етапу експерименту слід приділити особливу увагу зміцненню м'язів рук дітей, вчити їх правильно тримати фломастер, олівець, тичок та робити точні, скоординовані рухи. Необхідно донести до батьків та людей, які їх замінюють, важливість розвитку дрібної моторики, та ефективність у цьому зображувальної діяльності, зокрема нетрадиційних технік малювання. Педагогам слід вивчати, апробувати та впроваджувати нетрадиційні техніки малювання. Також слід поглибити знання й уміння педагогів щодо важливості використання нетрадиційних технік малювання та спеціальних вправ для розвитку дрібної моторики. Саме

для цього ми провели семінар-практикум «Розвиток дрібної моторики дітей третього року життя». Також ми надали пальчикові ігри для дітей раннього віку (Додаток К) для розучування у вільний час дітей такі, як: «Моя семья», «Прогулка», «Рыбка» та ін..

2.2. Реалізація педагогічних умов розвитку дрібної моторики дітей третього року життя засобами нетрадиційних технік малювання

Аналіз літературних джерел та результати констатувального експерименту дозволили нам висунути гіпотезу про те, що для розвитку дрібної моторики дітей третього року життя ефективним є малювання нетрадиційними техніками. При цьому розвиток дрібної моторики дітей третього року життя засобами нетрадиційних технік малювання буде ефективним, якщо реалізувати такі педагогічні умови:

1. Організація відповідного розвивального предметно-просторового середовища.
2. Упровадження в заняття з малювання вправ на розвиток дрібної моторики.
3. Розвиток дрібної моторики в повсякденному житті.
4. Співпраця педагогів із батьками з питань розвитку дрібної моторики.

З реалізації зазначених педагогічних умов нами було розроблено комплекс із 12 занять (по 15 хвилин кожне). Заняття, крім нетрадиційних технік малювання, включали вправи на розвиток дрібної моторики (пальчикові ігри та пальчикову гімнастику, самомасаж, відповідні фізхвилинки). Закріплювалися отримані вміння під час вільної самостійної діяльності дітей у повсякденні – у спеціально створеному відповідно до теми дослідження розвивальному предметно-просторовому середовищі.

Деталізуємо зазначену систему роботи.

1. Першою педагогічною умовою нашого дослідження було організація відповідного розвивального предметно-просторового середовища. Зазначене середовище було представлене, по перше, куточком зображувальної діяльності. Оскільки куточок малювання має приносити радість, піднесення та задоволення малим дітям, то його було оформлено в яскравих кольорах, із зображеннями улюблених героїв казок та мультфільмів. Тут було розміщено рулон паперу (шпалери), що розкручується вільно, двосторонній мольберт для малювання фломастером та крейдою, набори олівців, фломастерів, крейди.

Також у зображувальному куточку було розміщено дидактичні вправи та ігри з друкованою основою (Додаток Д), такі як: у «Розмалуй змію», «Проклади місточок через річку», «Частування», «Допоможи метелику долетіти до квіточки» або «Пройди лабіринт» тощо. Щодня під час вільної дитячої діяльності дітей вихователь пропонувала їх дітям завдання, тим самим розвивала в індивідуальній роботі дрібну моторику - швидкість, точність, чіткість та динаміку рухів рук.

Та найважливіше, що вирізняло наш куточок зображувальної діяльності від подібних куточків інших груп, - інструменти, обладнання, матеріали для зображення нетрадиційними техніками. Це тички, ватні палички, кісті різної жорсткості, трафарети, штампи з овочів, зубні щітки, коркові пробки, гумки канцелярські, різної форми пінопласт та паралонові губки, сіль, крупи, зіп-пакет, тощо. Проте вони були не всі одночасно розкладені на поличках, а викладалися поступово — по мірі ознайомлення з ними дітей під час заняття з малювання. Коли ми бачили, що переважна більшість вихованців оволоділа тою чи тою технікою — матеріал для неї вихователь разом із дітьми розміщували в певному місці куточку і домовлялися про правила користування цим матеріалом. Тобто, нетрадиційні зображувальні матеріали куточку постійно оновлювалися -

щось прибиралося і на його місце розміщувалося інше. Таким чином ми забезпечували постійне зацікавлення дітьми змістом куточку зображувальної діяльності та матеріалами в ньому.

Також було створено куточок «Дрібна моторика» для розвитку дрібної моторики дітей. Оснащений куточок був різноманітним дидактичним матеріалом таким, як: бізіборд, міжполушарні дошки, конструктор, мозаїка, втулки, гудзики тощо. Також до куточку дрібної моторики періодично вносилися:

Ігри з крупами: збирати в різні ємності перемішані разом горох та квасолю, а потім і більш дрібні крупи; пересипати і перемішувати крупи, розтирати в руках. Для самих-самих посидючих – розділити одну крупу від іншої.

Ігри з гудзиками та намистинами – нанизування на нитку, застібання гудзиків на петлі, перебирання пальцями бус з гудзиків або намистин. Можна нашити на одну тканину гудзики різних розмірів, а на іншу – різні петлі. Дитина буде тренувати пальчики, одночасно розвиваючи кмітливість і освоюючи поняття великий-маленький. Дуже корисним у багатьох питаннях розвитку дрібної моторики буде популярний нині бізікуб – саме для розвитку дрібної моторики там придумали всі ці замочки, кнопочки, гудзики.

Мозаїка – ігри з різними мозаїками також покращують дрібну моторику, розвивають кмітливість та творчі здібності.

Шнурівки – відмінно розвивають дрібну моторику рук, до того ж завдяки їм малюк опановує повсякденний практичний навик шнурування черевик.

Пазли – яскраві картинки, що розвивають уважність, кмітливість, координацію роботи очей та кистей і потрібну нам дрібну моторику. Тим

більше – вибір пазлів зараз просто неймовірний – із тої невеликої кількості частин, які доступні для збору дитиною третього року життя.

2. Ще одною педагогічною умовою нами було визначено впровадження в заняття з малювання вправ на розвиток дрібної моторики. Здійснювалося це на спеціально організованих нами заняттях із малювання.

Спеціальні заняття з малювання нетрадиційними техніками представляли комплекс, що складався з 12 занять (по 2 заняття на одну нетрадиційну техніку). Кожне заняття тривало 15 хвилин.

Щодо проведення зазначених занять із розвитку дрібної моторики дітей третього року життя засобами нетрадиційних технік малювання, то ми дотримувались таких правил [55, с. 36]:

- вправи та завдання повинні відповідати віковим нормам та індивідуальним можливостям дитини;
- робота з розвитку дрібної моторики повинна проводитись регулярно;
- заняття повинні приносити радість, викликати задоволення, не повинні перевтомлювати дитину;
- матеріал до занять повинен бути різноманітним, яскравим, безпечним;
- заняття повинні проводитись під наглядом дорослого або разом із ним .

Система роботи з розвитку дрібної моторики дітей третього року життя засобами нетрадиційних технік малювання «Вправні рученята»

Заняття з малювання ми проводили у такому порядку:

1. малювання пальчиками – 2 заняття;
2. малювання долоньками – 2 заняття;
3. малювання штампом – 2 заняття;
4. малювання за методикою тампонування – 2 заняття;
5. малювання за методикою «точковий малюнок» - 2 заняття;
6. малювання сухим пензлем – 2 заняття.

У такому порядку заняття впливали на дрібну моторику рук дітей з наростаючою силою та давали поштовх для активного розвитку руку дитини. Дотримуючись цієї системи, ми досягли значних результатів у роботі над розвитком дрібної моторки рук дітей третього року життя.

Кожне заняття комплексу проводилося двічі – на початку тижня та наприкінці (наприклад, у вівторок і п'ятницю, або понеділок і четвер). При цьому результати демонструвалися батькам на виставці. Надалі це давало їм змогу усвідомити важливість нетрадиційних технік малювання в роботі з розвитку дрібної моторики, порівнюючи роботи.

Систему занять ми вмістили в таблицю 2.5.

Таблиця 2.5

Система роботи з розвитку дрібної моторики дітей третього року життя засобами нетрадиційних технік малювання «Вправні рученята»

№	Тема заняття	Мета заняття	Нетрадиційна техніка малювання та вправи для моторики (Додаток Д)
1-2	«Намисто для ляльки Каті» Додаток Ж	Познайомити дітей з технікою малювання нетрадиційним способом - пальчиками, використовуючи яскраві пальчикові фарби, малювати крапочки («намистинки») одну за одною на нитці. Створити радісний настрій – «подарувати ляльці намисто». Закріпити вміння розрізняти і називати основні кольори фарб (жовтий, червоний,	Малювання пальчиками. Вправа 3 «Намисто»

		зелений).	
	«Ромашка мами і тата» Додаток З	Вчити дітей малювати пальчиками пелюстки квітки та стежити за їх рухом на папері. Продовжувати вчити дітей розрізняти кольори фарб (жовтий, зелений, синій, білий), правильно називати їх. Розвивати дрібну моторику рук. Виховувати почуття радості від своєї роботи.	
3-4	«Веселі долоньки» Додаток И	Познайомити дітей з технікою нетрадиційного малювання - малюванням долоньками. Викликати емоційно-естетичний відгук на тему заняття. Виховувати акуратність. Розвивати творчу уяву, увагу, дрібну моторику і координацію рухів рук.	Малювання долонькою. Вправа 1 «Лабіринт»
	«Ліки для ведмедика» Додаток І	Вчити малювати гілки калини нетрадиційним способом – долонею і пальчиками. Виховувати співчутливе ставлення до хворого, викликати бажання допомогти. Збагачувати знання дітей про лікарські рослини, які ростуть в лісах України: липа, малина, калина.	

5-6	«Гарна квітка кульбабка» Додаток К	Познайомити дітей з новою нетрадиційною технікою зображувальної діяльності - «малювання штампами». вчити зображувати квітки кульбаби штампом.	Малювання штампом Вправа 4 «Різнокольорові причіпки»
	«Яблучка» Додаток Л	Формувати уявлення про яблука, вчити ритмічно наносити за допомогою круглої форми штамп з половинки яблука – «яблучка» жовтого, зеленого та червоного кольорів. Закріпити поняття про форму та колір. Вчити дітей акуратно користуватися фарбами під час малювання. Розвивати дрібну моторику, впевненість у своїх силах, уяву. Виховувати інтерес до малювання, охайність, цікавість до оточуючого світу.	
7-8	«Хмаринка» Додаток М	Формувати у дітей пізнавальний інтерес до нової техніки малювання - тампонування; розвивати силу рук при натиску тампону, уважність, охайність, спостережливість; розвивати творчі здібності. Вчити дітей працювати в команді з вихователем (вихователь тримає	Тампонування Вправа 2 «Пройди по доріжці» по

		трафарет, поки дитина малює).	
	«Зайчєня» Додаток Н	Вчити дїтей малювати зайчика за допомогою тампону з поролонa через трафарет, закрїпити кольори, розвивати у дїтей дрїбнї м'язи рук, охайнїсть, наполегливїсть. Виховувати посидючїсть, вмїння розпочату роботу доводити до кїнця, радїти своїм успіхам та успіхам однолїтків, виховувати любов до малювання.	
9-10	«День народження Синьої Фарби» Додаток П	Вчити відтворювати крапки - краплї дощу, правильно тримати ватну паличку у робочїй руцї, спонукати дїтей до елементарних творчих проявів, до власного самовираження. Формувати уявлення про синїй колїр. Розвивати дрїбну моторику, спостережливїсть, потребу передавати свої враження від побаченого, чуття ритму. Виховувати інтерес до образотворчостї, бережне ставлення до фарби.	Точковий малюнок Вправа 5 «Частування»
	«Веселка» Додаток Р	Учити дїтей ставити пальчиком крапки вздовж усїєї дуги веселки за зразком вихователя; розвивати	

		дрібну моторику рук; закріплювати назви кольорів; виховувати охайність, старанність.	
11-12	«Курка з курчатами» Додаток С	Познайомити дітей з технікою малювання сухим пензлем для зображення пухнастих предметів. Розвивати образне мислення, творчу фантазію дітей; виховувати акуратність в роботі; підтримувати інтерес до вивчення різноманітних способів зображення дійсності (нетрадиційні техніки). Формувати дбайливе ставлення до оточуючих живих об'єктів. Розвивати дрібну моторику рук і координацію руху. Продовжувати знайомити з властивостями фарб і кольором. Удосконалювати художні навички. Розвивати естетичне сприйняття, акуратність і творчу фантазію.	Малювання сухим пензлем Вправа 6 «Гра з гудзиками»
	«Кошеня» Додаток Т	Допомогти дітям засвоїти новий спосіб зображення – жорстким сухим пензлем, який дає змогу найбільш яскраво передати зображення об'єкту, характерну фактуру його зовнішнього вигляду (об'єм, пухнатість). Збагачувати руховий досвід кожної дитини,	

		орієнтуючись на її індивідуальні особливості; розвивати дрібні м'язи кисті рук. Заохочувати до експериментування та створення картин за допомогою нетрадиційних технік. Розвивати креативні здібності дітей.	
--	--	--	--

Заняття відбувалися в індивідуальній формі. Експериментатор по черзі запрошував дітей за стіл, де ще раз пояснював процес малювання, за потребою допомагав малюкам.

Заняття першого тижня з малювання пальчиками вже трохи відомі дітям, тому вони були типовими для них і почувши, що ми будемо малювати пальчиками, малюки зраділи та ще більше поринули у суть заняття. Кожному не терпілося розпочати процес малювання, дехто навіть підходив до столу та спостерігав, як малюють інші діти. Ці заняття дали дітям змогу зрозуміти що надалі вони будуть частіше малювати нетрадиційними методами.

На заняттях з малювання долоньками діти уважно слухали та спостерігали приклад педагога. Малечу захоплювала можливість нанести фарбу на усю поверхню долоньки, а коли вихователь проводила пензлем з фарбою по долоньці - малюки сміялися, казали що їм лоскотно. Під час малювання «Ліків для ведмедика» діти з турботою ставилися до ведмедика і казали, що слід лікувати ведмежа, що вони хвилюються за нього. А коли приходили батьки та збирали малечу додому, розповідали про те, як їм сподобалось малювати долонькою та про важливість лікарських трав та ягід.

Проводячи заняття з малювання штампом діти дивувались, як можна використати коктейльну трубочку або овочі в процесі малювання. Показавши техніку цієї методики малюки біли здивовані та хотіли вже швидше розпочати малювати самостійно. Малюючи «Яблучка» штампом з половини яблука, малюки намагались вкусити його за місце де не було фарби. Увечері так само можна було почути захоплені розповіді батькам.

Малювання по техніці тампонування принесло малюкам не менше позитивних емоцій. На цьому занятті їх здивувала губка, вони звикли, що губкою мама миє посуд і це не іграшка, тим паче не інструмент для малювання. Також на цих заняттях для дітей було відкриттям трафарет, за допомогою якого створювалися хмарки та зайченята. Під час малювання малюки були в захваті і закінчивши роботу не могли прибрати з рук губку та встати із-за стола.

Під час проведення заняття з малювання за технікою «Точковий малюнок» в деякого виникали труднощі. П'ятьом малюкам було складно тримати ватну паличку в руках із-за її дуже маленького діаметру, але за допомогою вихователя всі діти отримали задоволення від роботи на занятті. Проводячи заняття «День народження Синьої Фарби» малюки почали розповідати як проходить їх день народження, хто приходить до них у гості та який смачний торт готує мама.

На останньому тижні проводили заняття з малювання сухим пензлем. Малюки не побачили баночки з водою та почали питати, як ми будемо малювати, якщо немає води. Розповівши та показавши приклад діти із захопленням приступили до самостійної діяльності. Увечері діти з таким самим захватом розповідали батькам, що можна малювати фарбою без води.

Після проведення визначеної системи роботи «Вправні рученята» ми переконалися в тому, що нетрадиційні техніки малювання – це скарбничка

сучасного вихователя для розвитку дрібної моторики рук малюків, яка має наповнюватись з кожним роком роботи новими надбаннями.

Відповідно до висунутої нами другої умови, кожне заняття цієї системи мало такий важливий компонент, як вправи на розвиток дрібної моторики або пальчикову гімнастику, які є важливою частиною роботи з розвитку дрібної моторики. Пальчикові ігри - це інсценування римованих розповідей, казок за допомогою пальчиків. У багатьох іграх необхідна участь обох рук, що дає можливість дітям орієнтуватися в поняттях «праворуч», «ліворуч», «вгорі», «внизу», тощо.

Ігри з пальчиковою гімнастикою були дуже емоційні, захоплюючі, сприяли розвитку мовлення та творчості. Їх слід проводити як у садочку, так і вдома. Пальчикові ігри начебто відтворюють реальність навколишнього світу – предметів, тварин, людей, їхню діяльність, явища природи. Під час пальчикових ігор діти, повторюючи рухи дорослих, активізують моторику рук і мовлення.

Ще один важливий момент, присутній в заняттях розробленої нами системи роботи, це масаж. Ретельний масаж кистей рук: м'які поглажування і розминання кожного пальчика, долоньки, зовнішньої сторони кисті, а також передпліччя. Дуже корисне і приємне заняття, чудово активізує мовні центри мозку. Крім того, такий масаж має позитивний вплив на імунітет, на загальний розвиток та контакт між мамою та дитиною.

Ще одним елементом спеціально організованих нами занять були фізкультхвилинки – короткочасні (протягом 1 - 2 хвилин) заходи, які сприяють зміцненню організму дитини, підвищує його працездатність. Проводиться фізкультхвилинка, з метою активно змінити діяльність дітей і цим послабити стомлення, а потім знову переключити їх на продовження заняття.

Застосування фізкультхвилинок упродовж заняття сприяло:

- поліпшенню роботи мозку;
- відновленню тонусу м'язів, які статично підтримують правильну поставу упродовж уроку;
- зніманню напруги з органів зору і слуху;
- покращенню роботи дрібної моторики.

Під час кожного заняття перед початком малювання педагог проголошував малюкам про те, що настав час розім'яти пальчики завдяки пальчиковій грі, та пропонував вже відому гімнастику рук для дітей та проводив її 2-3 рази, задля того, щоб пальчики були готові для продуктивної діяльності. Спочатку експериментатор нагадував текст вірша, потім рухи, а вже коли всі згадали гру - виконували усі діти разом з педагогом. По закінченню гімнастики, коли пальці рук добре розім'яті, в дітей піднесений настрій, малеча під наглядом вихователя починала малювати.

3. Третьою визначеною нами педагогічною умовою ефективного розвитку дрібної моторики дітей третього року життя є реалізація цієї роботи в повсякденному житті.

В першу чергу — це організація у вільний час дітей, за її бажанням малювання в куточку зображувальної діяльності, де для дітей розміщені у вільному доступі нетрадиційні матеріали та інструменти для малювання. Сюди дитина ЕГ може прийти під час вільної діяльності та самостійно обрати інструмент, техніку малювання та тривалість індивідуальної діяльності. А педагог лише спонукає та надихає малюка для творчості, надає ідею яку дитина власноруч реалізовує на аркуші, а також допомагає за потреби.

Малюки дуже часто цікавились зображувальною діяльністю у вільний час. Залюбки використовували нетрадиційні техніки малювання та приймали допомогу вихователя. Коли діти втомлялись від активної гри з іграшками, вони підходили та кликали малювати.

А вже в другу — це: щоденне стимулювання малюків до самообслуговування (застібання розстібання одягу, миття рук, користування рушником, ложкою тощо), педагог заохочує дітей до використання будівельного матеріалу в грі, тим самим розвивати моторику рук.

4. Четвертою умовою розвитку дрібної моторики дітей третього року життя засобами нетрадиційних технік малювання є співпраця педагогів ЗДО з батьками.

Для реалізації цього питання були проведені консультації для батьків (Додатки У та Ф) «Значення розвитку дрібної моторики рук», «Використання нетрадиційних технік зображення у роботі з дітьми третього року життя», до батьківського куточку додані папки пересувки на такі теми, як: «Користь нетрадиційних технік малювання», «Пальчикова гімнастика», «Десять кроків до розвитку дрібної моторики рук» та інші.

Для вихователів ми організовували консультації, відкриті заняття, виставку посібників. Було проведено семінар-практикум (Додаток Х) на тему «Розвиток дрібної моторики дітей третього року життя», мета якого була актуалізувати та систематизувати знання педагогів щодо розвитку дрібної моторики дітей переддошкільного віку — у тому числі, нетрадиційними засобами малювання; розвивати мислення вихователів, творчу уяву, вміння аналізувати і робити висновки. Педагоги під час семінару біли активні, зацікавленні та з піднесеним настроєм. По закінченню семінару ми отримали позитивні відгуки педагогів, які погодились з актуальністю питання розвитку дрібної моторики дітей третього року життя саме за допомогою запропонованої нами системи роботи «Вправні рученята». Вихователі казали, що підкреслили для себе багато цікавої та корисної інформації.

2.3. Динаміка розвитку дрібної моторики дітей третього року життя засобами нетрадиційних технік малювання

Під час контрольного експерименту, після проведення системи роботи з реалізації педагогічних умов розвитку дрібної моторики дітей третього року життя засобами нетрадиційних технік малювання, було проведено повторне діагностування вихованців за допомогою тих самих методик, які було використано на констатувальному етапі дослідження.

Метою контрольного експерименту було з'ясування ефективності визначених та реалізованих нами педагогічних умов.

Діагностування рівнів сформованості швидкості, координації рук та розмаху і точності рухів як показників розвитку дрібної моторики у дітей третього року життя на контрольному етапі експериментальної роботи дало змогу отримати такі кількісні результати (див. табл. 2.6).

Таблиця 2.6

Результати експериментального дослідження рівнів розвитку дрібної моторики дітей третього року життя на контрольному етапі дослідження

Рівні	Критерії, показники								Σ(%)	
	Швидкість рухів рук		Координація рухів рук				Розмах і точність рухів			
	1 п		2 п		3 п		4 п		ЕГ	КГ
	ЕГ	КГ	ЕГ	КГ	ЕГ	КГ	ЕГ	КГ		
Високий	53% (8д)	27% (4 д)	47% (7д)	27% (4 д)	40% (6 д)	33% (5 д)	40% (6 д)	20% (3 д)	45	27
Середній	33% (5 д)	40% (6 д)	33% (5 д)	40% (6 д)	47% (7 д)	27% (4 д)	40% (6 д)	47% (7 д)	38	38
Низький	13% (2 д)	33% (5 д)	20% (3 д)	33% (5 д)	13% (2 д)	40% (6 д)	20% (3 д)	33% (5 д)	17	35

Умовні скорочення:

- ЕГ – експериментальна група;
- КГ – контрольна група;
- показник 1 – час виконання роботи;
- показник 2 – динаміка рухів руки;
- показник 3 – чіткість лінії;
- показник 4 – точність рухів.

Таблиця демонструє позитивну динаміку за всіма критеріями розвитку дрібної моторики дітей третього року життя ЕГ порівняно з дітьми КГ.

Зокрема, найкращі показники діти продемонстрували за критерієм «Швидкість рухів рук»: високого рівня - 7 дітей, 47% (у КГ 4 дитини – 27%) середній рівень у ЕГ мають 5 дітей, 33% (у КГ - 6 дітей - 40%); низький рівень виявлено в ЕГ у 2 дітей, 13% (у КГ 5 дітей, 33%).

Трохи нижчі результати - за показниками критерію «Координація рухів рук». Зокрема, за показником «Динаміка рухів» високий рівень мають 7 дітей, 47% (у КГ – 4 дитини 27%), та 6 дітей за показником «Чіткість рухів» (у КГ – 5 дітей, 33%); середній рівень в ЕГ мають 5 дітей, 33% (у КГ 6 дітей, 40%) за показником «Динаміка рухів», та 7 дітей, 47% (у КГ 4 дитини – 27%) за показником «Чіткість рухів»; низький рівень виявлено у 3 дітей 20% (у КГ 5 дітей - 33%) за показником «Динаміка рухів», та 2 дитини 13% (у КГ 6 дітей - 40%) за показником «Чіткість рухів».

Також позитивні зміни у ЕГ відзначено за показником «Точність рухів», зокрема високий рівень показали 40% - 6 дітей (у КГ 20% - 3 дитини). Середній рівень продемонстрували так само 40% - 6 дітей ЕГ (у КГ 47% 7 дітей), та низький рівень виявлено в ЕГ у 2 дитини 13% (у КГ 33% - 5 дітей).

Це свідчить про те, що завдяки проведеній системі роботи з реалізації педагогічних умов розвитку дрібної моторики дітей третього року життя

засобами нетрадиційних технік малювання рівень сформованості дрібної моторики у дітей ЕГ значно підвищився порівняно з КГ.

Порівняння результатів контрольного та констатувального експериментів підтвердило значне підвищення показників дітей ЕГ (див. табл. 2.7).

Таблиця 2.7

**Динаміка розвитку дрібної моторики дітей третього року життя
засобами нетрадиційних технік малювання**

Рівні	Швидкість рухів рук				Координація рухів рук								Розмах і точність рухів				Σ(%)			
	1 п				2 п				3 п				4 п							
	ЕГ%		КГ%		ЕГ%		КГ%		ЕГ%		КГ%		ЕГ%		КГ%		ЕГ%		КГ%	
	І	ІІ	І	ІІ	І	ІІ	І	ІІ	І	ІІ	І	ІІ	І	ІІ	І	ІІ	І	ІІ	І	ІІ
Високий	20	53	27	27	13	47	13	27	13	40	20	33	20	40	13	20	16	45	17	27
Середній	33	33	33	40	40	33	33	40	33	47	33	27	40	40	47	47	38	38	36	38
Низький	47	13	40	33	47	20	54	33	54	13	47	40	40	20	40	33	46	17	47	35

Умовні скорочення:

ЕГ – експериментальна група;

КГ – контрольна група;

показник 1 – час виконання роботи;

показник 2 – динаміка рухів руки;

показник 3 – чіткість лінії;

показник 4 – точність рухів.

І – констатувальний експеримент

ІІ – контрольний експеримент

Таблиця 2.7 демонструє, що в ЕГ на контрольному етапі дослідження за критерієм «Швидкість рухів рук» кількість дітей з високим рівнем зросла на 33% (20% на констатувальному етапі – 53% на контрольному). Кількість дітей із середнім рівнем розвитку швидкості не змінилась (на контрольному та констатувальному етапах по 33%). Знизився на 34% низький рівень розвитку дрібної моторики за показником «Швидкість рухів рук» та становить 13%.

Під час виконання вправи на швидкість (Завдання 1 «Змійка») більшість дітей показали кращий результат, ніж на констатувальному етапі дослідження. Діти виконували вправу більш сконцентровано, зацікавлено, швидко, вони раділи виконаній роботі. Хоча деякі з них (2 дитини) продемонстрували повільний темп рухів рук, їм було важко тримати фломастер у руці, вони відволікались та ставили крапки поза кружечками «змійки». На нашу думку, це результат недостатньої роботи з дітьми на заняттях в ЗДО з розвитку дрібної моторики.

Також в ЕГ відзначено суттєве покращення рівня розвитку «Динаміки рухів рук»: збільшився високий рівень на 34% (на констатувальному – 13%, на контрольному – 47%); зменшився середній рівень на 7% (констатувальний – 40%, контрольний – 33%) та по низькому рівню – на 27% (на констатувальному – 47%, контрольний – 20%).

Діти, які мали високий та середній рівень розвитку динаміки рухів рук, виконували завдання більш активно, нерідко можна було почути що вони хочуть виконувати вправи частіше, і під час спеціально організованої роботи не могли усидіти на місці й дочекатися своєї черги. Та 3 дитини показали низький рівень – це пояснюється недостатнім рівнем обізнаності педагогів та батьків.

Позитивні кількісні зміни спостерігалися у ЕГ і щодо «Виконання чітких ліній» як показника критерію «Координація рухів рук». Зокрема, зросла на 27% кількість дітей із високим рівнем (13% на констатувальному

етапі – 40% на контрольному). Кількість респондентів із середнім рівнем зросла на 14%, (33% на констатувальному та 47% на контрольному). Знизився на 41% низький рівень розвитку малювання чітких ліній у ЕГ (констатувальний – 54%, контрольний – 13%). Чотири дитини підняли свій рівень з низького до середнього та високого. Вони уважно слухали та старанно виконували усі вправи разом з вихователем, тому на контрольному етапі показали середній та високий рівні розвинення сили рук та вміння малювати чіткі лінії. Причина цьому, на мою думку, крім нашої поглибленої роботи, ще і більш активна робота батьків з дітьми вдома після проведеної консультації для батьків. Низький рівень показали 3 дитини, вони не демонстрували захоплення від завдання, неохоче йшли виконувати завдання під час якого не могли всидіти за столом, причиною цьому може бути гіперактивність дітей.

Аналізуючи четвертий показник розвитку дрібної моторики дітей третього року життя - «Точність рухів», можемо помітити, що ЕГ показали суттєво кращі показники порівняно з КГ. Кількість дітей з високим рівнем збільшилась на 20% (20% на констатувальному етапі – 40% на контрольному). Респондентів із середнім рівнем розвитку точності рухів не змінилась, на констатувальному етапі та контрольному – 40%. Знизився на 20% низький рівень розвитку точності рухів у ЕГ (констатувальний – 40%, контрольний – 20%). Виконуючи 4 завдання «Річка» три дитини не виявили великого зацікавлення, виконали роботу не охайно й неточно провели «місточки». Це діти які не вважають цікавим ніщо, окрім іграшок, на мою думку це результат недостатньої роботи з дітьми як в закладі дошкільної освіти, так і вдома. Слід приділити цим малюкам більшої уваги, та провести індивідуальні бесіди з батьками. Інші 12 дітей були зацікавлені у пізнанні нового, вони були уважні та сконцентровані під час

виконання роботи. Це свідчить про активну та ефективну роботу із загального розвитку дитини, дрібної моторики.

Дивлячись на результати контрольного етапу експерименту, більша кількість дітей із високим та середнім рівнем - за критерієм «швидкість», це дає змогу зробити висновок, що дитині легше дається виконувати завдання на швидкість, ніж на чіткість і точність. Це свідчить про те, що дитині ще важко концентруватися для точних дій руками.

Отже, ми бачимо, що в результаті реалізації педагогічних умов з розвитку дрібної моторики дітей третього року життя засобами нетрадиційних технік малювання дітям легше правильно тримати фломастер в руці, вони з більшою силою натискають на тичок. Діти ЕГ, на відміну від КГ, виявляють здатність до точного проведення ліній, малювання на обмеженій площині тощо. В дітей виявлено більш активна зацікавленість до занять з малювання, вони намагаються виконувати завдання самостійно.

Також завдяки провадженню системи роботи з розвитку дрібної моторики дітей третього року життя засобами нетрадиційних технік малювання діти ЕГ більш активно стали маніпулювати невеликими об'єктами: аркушами, олівцями, гудзиками. Більш активно малеча почала малювати вирізувати, застібати гудзики, тощо. Заняття з нетрадиційних технік малювання сприяли розвитку в дітей ЕГ мислення, швидкості, чіткості, динаміки рухів рук, вони з легкістю демонструють нові навички малювання різними способами.

При цьому показники респондентів КГ майже не змінилися: за критерієм «Швидкість рухів рук» високий рівень складає на контрольному етапі 27% так само, як на констатувальному етапі, середній збільшився на 7% та складає 40%, низький порівняно з констатувальним знизився на 7% та складає 33%. За показником «Динаміка рухів руки»: високий рівень

збільшився на 14% (на констатувальному – 13%, на контрольному – 47%), середній рівень збільшився на 7% та складає 40%, низький зменшився на 21%. За показником «Чіткість ліній» респонденти у КГ розподілилися наступним чином: високий рівень мають 33%, що на 13 % більше ніж на констатувальному етапі дослідження; середній рівень зменшився на 6% та становить 27%; низький рівень зменшився на 7% та становить 40%. За останнім критерієм «Розмах і точність рухів» високий рівень складає 20%, що на 7% більше ніж на констатувальному етапі; низький рівень розвитку точності рухів мають 33%, це на 7% менше ніж на констатувальному етапі (на констатувальному – 40%, на контрольному – 33%). Кількість респондентів із середнім рівнем не змінилась на контрольному етапі так само, як і на констатувальному 47%.

Відтак, узагальнюючи результати контрольного дослідження, ми відмічаємо позитивну динаміку ЕГ порівняно з КГ у розвитку дрібної моторики дітей третього року життя засобами нетрадиційних технік малювання. Високий рівень розвитку дрібної моторики збільшився на 29% (на констатувальному етапі – 15%, на контрольному – 45%), середній рівень зменшився на 1% (на констатувальному – 38%, на контрольному – 37%), низький рівень розвитку дрібної моторики на контрольному етапі дослідження складає 18%, що на 31% менше порівняно з констатувальним етапом дослідження.

Динаміка змін рівнів розвитку дрібної моторики дітей третього року життя представлена у табл. 2.8 та діаграмі (див. рис. 2.3), де ЕГ – експериментальна група, КГ – контрольна група, І – констатуючий експеримент, ІІ – контрольний.

Таблиця 2.8

**Динаміка розвитку дрібної моторики дітей третього року життя
засобами нетрадиційних технік малювання**

Рівні	ЕГ (%)		КГ (%)	
	I	II	I	II
Високий	16	45	17	27
Середній	38	38	36	38
Низький	46	17	47	35

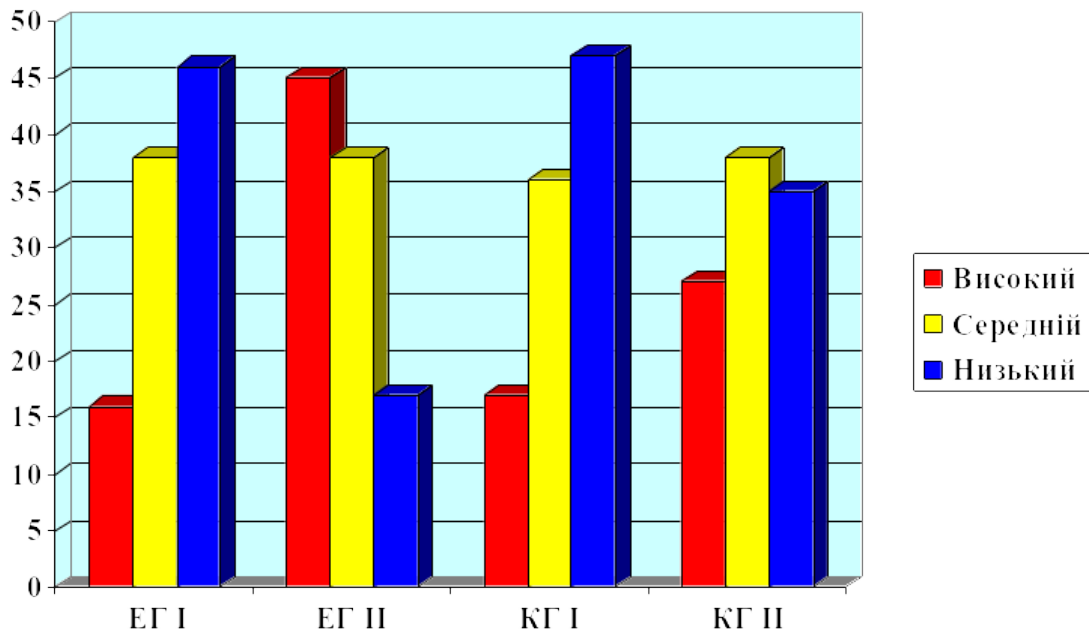

Рис. 2.3. Динаміка розвитку дрібної моторики дітей третього року життя ЕГ та КГ засобами нетрадиційних технік малювання

Аналіз отриманих даних дозволяє зробити висновок про те, що в результаті впровадження системи роботи «Вправні рученята» з реалізації педагогічних умов розвитку дрібної моторики дітей третього року життя засобами нетрадиційних технік малювання, в ЕГ значно збільшився відсоток дітей з високим рівнем сформованості усіх показників дрібної моторики (на 29%), у той час, як у КГ рівень цих показників без спеціальної роботи змінився не суттєво (на 10%). Середній рівень розвитку дрібної моторики за обраними нами показниками не змінився на

обох етапах експерименту складає 38%, коли у КГ показники збільшилися на 2% та складають 38%. Низький рівень в ЕГ продемонстрували на 29% менше, у той час коли у КГ рівень показників знизився не суттєво (на 12%).

Позитивна динаміка за всіма критеріями розвитку дрібної моторики дітей ЕГ дає нам змогу зробити висновок про те, що розроблені нами педагогічні умови розвитку дрібної моторики дітей третього року життя засобами нетрадиційних технік малювання є ефективними та сприяють формуванню в дітей обраних нами показників розвитку дрібної моторики – час виконання роботи, динаміка рухів рук, чіткість ліній, точність рухів. Також ця система дала можливість формувати у дітей третього року життя такі життєво важливі аспекти дрібної моторики рук, які розвивають центральну нервову систему та психічні процеси такі, як увага, мислення, оптико-просторове сприйняття, уява, спостережливість, зорова та рухова пам'ять, мовлення.

Отже, гіпотеза, що була висунута нами на початку дослідження щодо ефективності педагогічних умов розвитку дрібної моторики дітей третього року життя засобами нетрадиційних технік малювання, а саме: організація відповідного розвивального предметно-просторового середовища; упровадження в заняття з малювання вправ на розвиток дрібної моторики; розвиток дрібної моторики в повсякденному житті; співпраця педагогів із батьками з питань розвитку дрібної моторики дітей – повністю підтвердилася.

Висновки до розділу 2

На основі аналізу теоретичних джерел, із метою оцінювання рівня розвитку дрібної моторики дітей третього року життя засобами

нетрадиційних технік малювання, нами було виділено критерії: швидкість рухів рук, координація рухів рук, розмах і точність рухів рук. Показником критерію «швидкість рухів рук» був час виконання роботи. Для критерія «координація рухів рук» показниками виступали: динаміка рухів рук та чіткість ліній. Показником критерію «розмах і точність рухів рук» була точність рухів рук.

На підставі окреслених критеріїв та показників схарактеризовано три рівні розвитку дрібної моторики дітей третього року життя засобами нетрадиційних технік малювання: низький, середній та високий.

Оцінювання розвитку дрібної моторики дітей відбувалося на основі діагностичних методик «Змійка», «Лабіринт» М. Озерецького; «Річка» С. Филипова; «Доріжка» М. Безруких [70].

Результати констатувального етапу дослідження в ЕГ та КГ показали однаково недостатній рівень розвитку дрібної моторики дітей третього року життя (переважна більшість дітей обох груп знаходилися на низькому (ЕГ та КГ – 40%) та середньому рівні (ЕГ - 40%, КГ - 46%) розвитку дрібної моторики), особливо за критерієм розмах і точність рухів рук. Але було виявлено зацікавленість дітей до нетрадиційної технік зображувальної діяльності та вправ з розвитку дрібної моторики.

Вивчення знань, умінь і ставлення педагогів та батьків вихованців показало, що високій рівень обізнаності мають 30% педагогів та 21% батьків; середній рівень продемонструвало 27% педагогів, та 44% батьків; низький рівень виявлено у 33% педагогів, та 35% батьків.

Відповідно до теоретичних засад і принципів побудови дослідження, а також отримавши об'єктивні дані у результаті констатуючого експерименту та зробивши відповідні висновки, було виокремлено педагогічні умови: організація відповідного розвивального предметно-просторового середовища, упровадження в заняття з малювання вправ на розвиток дрібної

моторики, розвиток дрібної моторики в повсякденному житті, співпраця педагогів із батьками з питань розвитку дрібної моторики дітей.

На наступному етапі нами була розроблена й реалізована система роботи з розвитку дрібної моторики дітей третього року життя засобами нетрадиційних технік малювання «Вправні рученята». Система роботи була спрямована на розвиток швидкості, координації, розмаху і точність рухів рук. Засобами упровадження системи спеціально організованих занять з малювання нетрадиційними техніками із включенням в них вправ на розвиток дрібної моторики, пальчикової гімнастики, масажу пальчиків рук та фізхвилинок із вправами для рук. На заняттях діти займалися із такими нетрадиційними техніками, як малювання пальчиками, долонькою, штампом, малювання за методикою «тампонування», «точковий малюнок», малювання сухим пензлем.

Також розроблена система роботи передбачала створення відповідного розвивального предметно-просторового середовища у групі ЗДО та у кожної дитини вдома, що забезпечує розвиток їхньої дрібної моторики в повсякденному житті – у куточку зображувальної діяльності та в куточку «Дрібної моторики».

Система роботи з розвитку дрібної моторики дітей третього року життя засобами нетрадиційних технік малювання «Вправні рученята» значно підвищила рівень розвитку дрібної моторики дітей ЕГ: високий рівень підвищився на 29%, середній – не змінився (38% на початку та в кінці експерименту), низький знизився на 29%. На противагу цьому в контрольній групі відбулися незначні позитивні зміни: високий рівень підвищився на 10%, середній – на 2%, низький знизився на 12%.

Отже, проведена система роботи з реалізації визначених нами педагогічних умов розвитку дрібної моторики дітей третього року життя засобами нетрадиційних технік малювання виявилась ефективною. З цього ми робимо висновок про те, що забезпечення педагогічних умов щодо: 1)

організації розвивального предметно-просторового середовища, 2) упровадження в заняття з малювання вправ на розвиток дрібної моторики, 3) розвиток дрібної моторики в повсякденному житті, 4) співпраця педагогів із батьками з питань розвитку дрібної моторики - сприяє розвитку дрібної моторики дітей третього року життя засобами нетрадиційних технік малювання.

ВИСНОВКИ

У кваліфікаційній роботі досліджено проблему розвитку дрібної моторики дітей третього року життя засобами нетрадиційних технік малювання, визначено педагогічні умови, розроблено систему роботи з їх реалізації та експериментально доведено їх ефективність.

У першому розділі роботи проаналізовано саме поняття дрібної моторики та встановлено, що дрібна моторика - це сукупність скоординованих дій нервової, м'язової, кісткової систем у поєднання із зоровою для виконання дрібних і точних рухів кистями і пальцями рук і ніг переважно невеликої амплітуди і сили [60]. Дрібна моторика рук – це здатність виконувати чіткі скоординовані дії пальцями та кистями рук [51, с.16]. Розвиток у дошкільників дрібної моторики є, на наш погляд, одним із актуальних завдань сучасної дошкільної освіти з огляду на її велике значення для ставлення центральної нервової системи, пізнавальних психічних процесів, мовлення людини.

Особливостями розвитку дрібної моторики дітей третього року життя визначено те, що на тлі розвитку предметної, маніпулятивної діяльності (як провідного виду діяльності) формування дрібної моторики пришвидшується, проте м'язи ще дуже слабкі – тому рухи нескоординовані та не чіткі. Одним із найбільш ефективних засобів розвитку дрібної моторики дітей третього року життя є зображувальна діяльність, зокрема, нетрадиційні техніки малювання, в яких дитина може в повній мірі може розвинути усі необхідні показники розвитку дрібної моторики. Нетрадиційне малювання – мистецтво зображати, що не ґрунтується на традиції. Малювання нетрадиційними техніками - захоплююча, зачаровуючи діяльність, яка дивує і захоплює дітей. Нетрадиційні техніки є більш вільними та яскравими, ніж традиційні

техніки малювання і трансформуються в інтегровану технологію всебічного розвитку дитини [28, с. 28].

На основі аналізу теоретичних джерел було сформовано педагогічні умови розвитку дрібної моторики дітей третього року життя засобами нетрадиційних технік малювання: організація відповідного розвивального предметно-просторового середовища; упровадження в заняття з малювання вправ на розвиток дрібної моторики; розвиток дрібної моторики в повсякденному житті; співпраця педагогів із батьками з питань розвитку дрібної моторики дітей.

Для оцінювання та характеристики особливості розвитку дрібної моторики дітей третього року життя виявлено такі критерії: швидкість рухів рук (показник – швидкість рухів); координація рухів рук (показники: динаміка рухів рук та чіткість ліній); розмах і точність рухів рук (показник – чіткість рухів).

За означеними критеріями та показниками схарактеризовано три рівні розвитку дрібної моторики дітей третього року життя засобами нетрадиційних технік малювання: низький, середній та високий. Для оцінювання зазначених рівнів розроблено діагностичну методику розвитку дрібної моторики дітей третього року життя.

Результати констатувального етапу дослідження засвідчили, що переважна більшість дітей третього року життя мають низький та середній рівні розвитку дрібної моторики (середній рівень - у 38% дітей ЕГ та 36% КГ, низький рівень – у 46% ЕГ та 47% дітей КГ, високий рівень – у 16% дітей ЕГ та 17% дітей КГ). Тобто рівень розвитку дрібної моторики дітей третього року життя в ЕГ та КГ приблизно однаковий.

Результати опитування педагогів та батьків щодо знань, умінь, і ставлення до розвитку дрібної моторики засобами нетрадиційних технік малювання продемонстрували, що високий рівень мають 30% педагогів та

21% батьків, середній – у 27% педагогів, та 44% батьків, низький рівень виявлено в 33% педагогів та 35% батьків.

Отримавши об'єктивні початкові дані та зробивши відповідні висновки, на наступному етапі дослідження нами було розроблено та здійснено систему роботи з реалізації педагогічних умов розвитку дрібної моторики дітей третього року життя засобами нетрадиційних технік малювання «Вправні рученята». Система роботи включала спеціально організовані заняття та вправи для розвитку дрібної моторики під час вільної діяльності дітей. Заняття тривалістю 15 хвилин проводилися два рази на тиждень. Кожне заняття містило також вправи з розвитку дрібної моторики: пальчикову гру або пальчикову гімнастику, масаж, фізкультхвилинку зі вправами для рук.

Для батьків ми підготували та провели консультації на теми: «Значення розвитку дрібної моторики рук», «Використання нетрадиційних технік зображення у роботі з дітьми третього року життя», до батьківського куточку додані папки пересувки на такі теми, як: «Користь нетрадиційних технік малювання», «Пальчикова гімнастика», «Десять кроків до розвитку дрібної моторики рук» та інші.

З педагогами ми підготували та провели консультації, відкриті заняття, практичний семінар на тему «Розвиток дрібної моторики дітей третього року життя», завдяки якому ми актуалізували та систематизували знання педагогів щодо розвитку дрібної моторики дітей перед дошкільного віку; розвивали мислення вихователів, творчу уяву, вміння аналізувати та робити висновки.

Виявлені в процесі проведення контрольного дослідження позитивні зміни щодо розвитку дрібної моторики дітей експериментальної групи довели ефективність визначених нами педагогічних умов та розробленої системи роботи з їх реалізації. Зокрема, високий рівень розвитку дрібної моторики дітей експериментальної групи збільшився на 29% (на

констатувальному етапі – 16%, на контрольному 45%), середній рівень не змінився на констатувальному та контрольному етапах по 38%, низький рівень склав 17%, що на 29% менше порівняно з констатувальним етапом. На противагу цьому у КГ показники змінилися не суттєво: кількість респондентів з високим рівнем розвитку дрібної моторики збільшилась на 10%, середній рівень діагностовано у 38%, що на 2% більше ніж на констатувальному етапі дослідження. Показник низького рівня зменшився на 12% і складає 35%.

Зазначене підтвердило, що розроблена і здійснена нами система роботи з реалізації педагогічних умов розвитку дрібної моторики дітей третього року життя засобами нетрадиційних технік малювання була ефективна та дозволила досягти мети, з чого ми робимо висновок, що нетрадиційні техніки малювання сприяють розвитку дрібної моторики дітей третього року життя.

Отже, у результаті дослідження експериментально доведено ефективність визначених нами педагогічних умов з розвитку дрібної моторики дітей третього року життя засобами нетрадиційних технік малювання:

1. Організація відповідного розвивального предметно-просторового середовища;
2. Упровадження в заняття з малювання вправ на розвиток дрібної моторики;
3. Розвиток дрібної моторики в повсякденному житті;
4. Співпраця педагогів із батьками з питань розвитку дрібної моторики.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Аверіна І. Е. Физкультурные минутки и динамичные паузы в ДОУ. М.: Айріс-прес, 2006 р
2. Аматыєва О. П. Що впливає на виразність мовлення? Навчання дітей середнього дошкільного віку інтонаційної та жестико–мімічної виразності мовлення / П. О. Аматыєва *Дитячий садок*. Київ: Главник, 2004. №19. 19 с.
3. Анищенкова О.С. Пальчиковая гимнастика для развития речи дошкольника: М., АСТ: Астрель.2008.
4. Антакова. Фомина Л. В, 1971 /. Правомерность выводов о влиянии тонких движений руки на становление речи подтверждается также опытами Е. И. Исениной / 1981.
5. Артемова Л. В. Педагогічне спілкування в умовах ігрової діяльності / Л. В. Артемова // Україна в Євроінтеграційних процесах: матер. XVII Всеукраїн. наук.–практ. конф., 18 – 19 лютого 2012 р. Київ : КиМУ, 2012. С. 25–30.
6. Беззубцева В.Г. Андрієвська Т.Н. Развиваем руку ребенка, готовим его к рисованию и письму. М., Вид. «ГНОМ і Д» 2003. 120 с.
7. Бернштейн Н. А. Очеки о физиологии движения и физиологии активности. М.: 1966.
8. Большакова С.Е. Формирование мелкой моторики рук. Игры и упражнения. М: ТЦ Сфера, 2006. 89 с.
9. Брикіна Є.К. Творчество детей в работе с разными метериалами. М, 1997..
10. Борук О. У країні веселих пальчиків : ігри та вправи для розвитку мовлення дітей раннього віку / О. Борук, В. Дуб'ягіна *Вихователь–методист дошкільного закладу*. 2014. № 8. С. 54–59

11. Бот О.С. Формування точних рухів пальців у дітей із загальним недорозвитком мовлення. *Дефектологія*. 1983. 100 с.
12. Бурков Ф.М. Про загальний розвиток дитини дошкільного віку *Психологія*. 1998. 20 с.
13. Вайнерман С. М. Сенсомоторное развитие дошкольников на занятиях по изобразительному искусству // М. С. Вайнерман, А. С. Большов, Ю. Р. Силкин. М. Владос, 2006. 93 с.
14. Венгер Л.А., Пилюгіна Є.Г., Венгер Н.Б. Воспитание сенсорной культуры детей. М., 1988. 109 с.
15. Виготський Л.С. Развитие высших психических функций. М.: Просвещение, 1988. 500 с.
16. Виноградова А.Д. Практикум по развитию мелкой моторики умственно отсталого ребенка. М.: Просвітництво, 1985. 144 с.
17. Воробйова С.Л. Развивающие игры для дошкольников. СПб: Изд. будинок «Литера», 2006. 98 с.
18. Вікова психологія: навч. посібник / О. П. Сергєєнкова, С. А. Столярчук, О. П. Коханова, О. В. Пасєка. Київ. Центр учбової літератури, 2012. 376 с.
19. Гавриш Н. Художнє слово і дитяче мовлення *Дитячий садок*. 2005. №2.
20. Гербова В. В. Пособие для воспитателя детского сада [Текст] // Воспитание и развитие детей раннего возраста: / В. В. Гербова, Р. Г. Казакова, М. Коновалова и др.; под. Ред. Г. М. Ляминой. М.: Просвящение, 1981. 224 с.
21. Гладких Н. В. Діагностика стану розвитку загальної та дрібної моторики у дітей молодшого шкільного віку з комплексними порушеннями опорно-рухового апарату, інтелекту та зору / Н. В. Гладких, К. О. Глушенко // Актуальні питання корекційної освіти. - 2015. - Вип. 6(2). С. 26-40.
URL:http://nbuv.gov.ua/UJRN/apko_2015_6%282%29__5

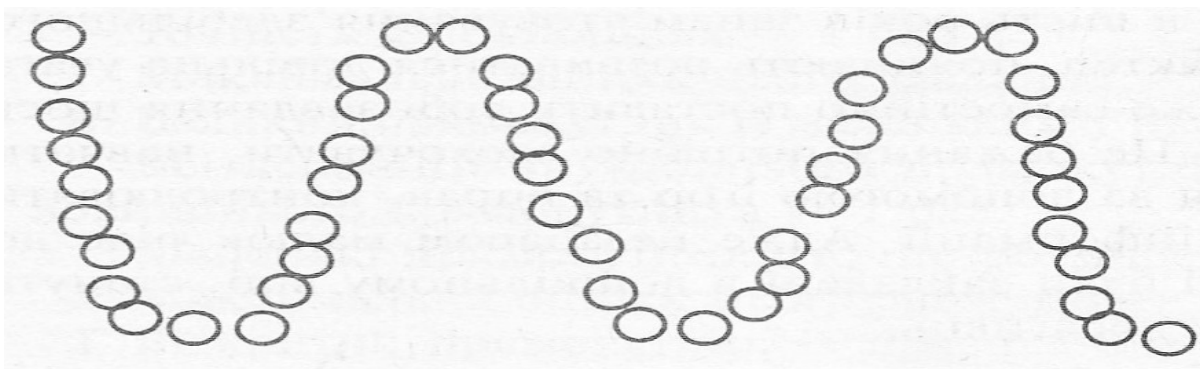
22. Гончаренко А. Сучасні підходи до розвитку мовлення дітей *Дошкільне виховання*. 2004. №7. С. 45–48.
23. Григорьева Л. В. Методическая разработка по исследованию уровня развития мелкой моторики рук у детей среднего дошкольного возраста с общим недоразвитием речи. 2013 С 8.
24. Грошенков І.А. Про викладання малювання в допоміжній школі. / Методичні рекомендації і планування. «Гуманітарний видавничий центр ВЛАДОС», 1998, 48 с.26
25. Давыдова Г. І. Нетрадиционные техники рисования в детском саду, М.: Скрипторий 2003», 2008 р
26. Давыдова Г. Н. Нетрадиционные техники рисования в детском саду. Часть 1. М.: Скрипторий 2010.
27. Давыдова Г. Н. Нетрадиционные техники рисования в детском саду. Часть 2. М.: Скрипторий 2010.
28. Давидчук А. Н. Развитие у дошкольников конструктивного творчества /А. Н. Давидчук. М., 1976. 79 с. 29
29. Дефектология. Словарь - справочник. // Під ред. Б.П. Пузанова. М.: ТЦ СФЕРА, 2005. 208 с.
30. Дуткевич Т. В. Дитяча психологія. Навч. посіб. / Т. В. Дуткевич. Київ: Центр учбової літератури, 2012. 424 с.
31. Ермакова И. А. Развиваем мелкую моторику у малышей. - СПб: Изд. дом «Литера», 2006.
32. Жадан, Анастасія Василівна. Розвиток дрібної моторики 3-4 роки [Текст] / [Жадан А. В., Жадан Л. О]. Х: Аргумент Принт, 2012. 47 с.: кольор. Іл.. (Серія «Школа раннього розвитку»). 3000 прим.
33. Задесенець М. П. Вікові особливості розвитку та виховання дітей / М. П. Задесенець. Київ : Радянська школа, 1973. 151 с.

34. Козак О. Пізнаємо світ пальчиками. Розвиток дрібної та загальної моторики молодших та старших дошкільнят / О. Козак *Палітра педагога*. 2011. №5. С. 30
35. Казакова Г. Р. рисование с детьми дошкольного возраста. М.: Творчий центр СФЕРА 2004. 463с.
36. Казанова Г. Р. Рисование с детьми дошкольного возраста. Нетрадиционные техники. Под ред.. Р. Г. Казаковой, М.: Творческий центр Сфера, 2005.
37. Кольцова М.М. Двигательная активность и развитие функций мозга ребенка [Текст] / М.М. Кольцова. М., 1973.
38. Комарова Т.О. Образотворча діяльність в дитячому садку. Навчання і творчість. М.: Педагогіка. – 1990, 281с.
39. Кошицька Л. Особливості дітей пятого року життя. Психологічна діагностика / Л. Кошицька *Психологія дошкілля*. 2010. №11. С. 34.
40. Левківська О. Розвиток дрібної моторики у дітей дошкільного віку / О. Левківська *Психолог дошкілля*. 2010. №9. С. 50.
41. Ликова І. А. Изобразительная деятельность в детском саду, М.: Карапуз-Дидактика, 2007.
42. Ліщук В. Зв'язок розвитку тонких рухів пальців рук і розвитку мовлення / В. Ліщук. Дефектолог [Текст]. Київ : Шкільний світ, 2010. №7. С.3–16.
43. Лугова І. Розвиток дрібної моторики пальців рук в учнів шестирічного віку *Початкова школа*, 2008, №7. С. 6.
44. Маценко Ж. В. Від трьох до семи / В. Ж. Маценко *Психолог*, 2003, №9. С. 35.
45. Машталер А. С. Розвиток дрібної моторики у дітей із загальним недорозвиненням мовлення / С. А. Машталер *Таврійський вісник освіти*, 2015, № 4. С. 52.

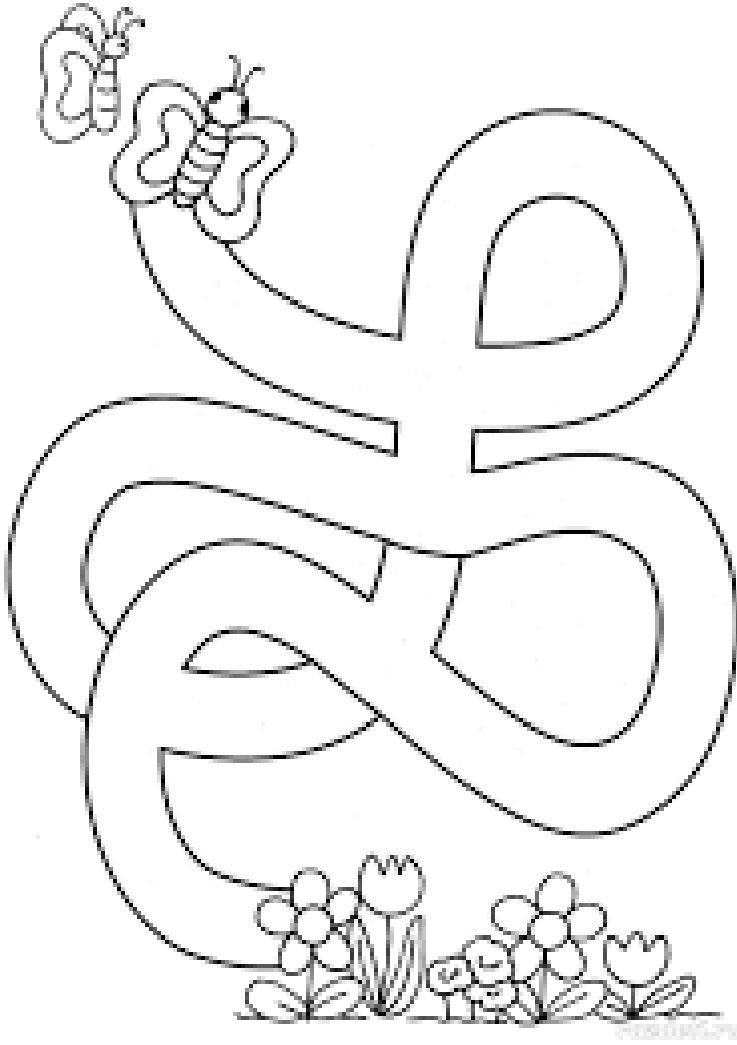
46. Методы изучения моторики и психомоторики у детей с нарушениями в развитии. URL: https://www.defectologiya.pro/zhurnal/metody_izucheniya_motoriki_i_psixomotoriki_u_detej_s_narusheniyami_v_razviti_i/ (дата звернення 12.12.2021).
47. Никитина А. В. Нетрадиционные техники рисования в детском саду: / Пособие для воспитателей и родителей / СПб: КАРО, 2008.
48. Никитина А. В. Нетрадиционные техники рисования в детском саду, планирование, конспекты занятий. / Посібник для вихователів та зацікавлених батьків. СПб .: КАРО, 2010 р
49. Нечипорук В. Граючись – розвиваємось! Корекційно– розвивальна програма розвитку дрібної моторики рук / В. Нечипорук. Психолог. Шкільний світ [Текст] / Всеукраїнська газета для психологів, учителів, соціальних педагогів. Київ : Шкільний світ, 2001. С.16–24.
50. Осадча В. Батькам про значення розвитку дрібної моторики рук / В. Осадча // Вихователь–методист дошкіль. закл. : щомісяч. спеціаліз. журн. 2012, № 3. С. 43–50.
51. Пальчикова гімнастика як основа розвитку дрібної моторики: Навчальний посібник для вчителів початкової школи, методистів з початкового навчання, вихователів ГПД / О. А. Волгіна., Н. М. Головня, Т. В. Книш, Н. Д. Помогаєва. Макіївка, 2015 – 36 с.
52. Програма виховання і навчання дітей від двох до семи років «Дитина» / наук. кер. проекту : В. О. Огнев'юк ; наук. ред. Н. В. Кудикіна, В. У. Кузьменко [та ін.]. – 3–те вид., доопр. та доп. Київ: Київ. ун–т ім. Б. Грінченка, 2012, 492 с.
53. Програма розвитку дітей від пренатального періоду до 3-х років «ОБЕРІГ» / Жебровський Б. М. Тернопіль «Мандрівець», 2014.
54. Радиш С. Пальчикові ігри: розвиток дрібної моторики і мови дітей / С. Радиш *Психолог дошкільця*. 2012, №9. С. 55.

55. Раєвський Р.Т. Професійно-прикладна фізична підготовка студентів: Навч. посіб. / Р.Т. Раєвський, С.В. Халайджі; Під заг. ред. Р.Т. Раєвського // Одеса : Наука і техніка, 2006. 132 с
56. Рожнів В. М. Ручки розвиваємо - гарно розмовляємо. Розвиток дрібної моторики [Текст] : [логопед. зошит для дошкільнят] / В. М. Рожнів. Тернопіль : Навчальна книга - Богдан, 2019. 15, [2] с. : вклад. арк., кольор. іл. (Серія "Логопедична майстерня").
57. Рузанова Ю.В. Развитие моторики рук в нетрадиционных изобразительной деятельности: Техники выполнения работ, планирование, упражнения для физкульт минуток. СПб .: КАРО, 2009 г.
58. Савчин М. В. Вікова психологія / М. В. Савчин, Л. П. Василенко. Київ : Академвидав, 2005. 378 с
59. Сакулина Н.П., Комарова Т.С. Изобразительная деятельность в детском саду. М .: Просвещение, 1982, 318с.
60. Світич С. Пальчикові вправи: і користь, і забава [Текст] / С. Світич *Дошкільне виховання*, 2019, № 5. С. 26–27
61. Севастьянова О.А. Методическая разработка по теме: «Развитие мелкой моторики рук детей старшего дошкольного возраста через продуктивные виды деятельности» 2017.
URL https://dou8.siteedu.ru/media/sub/691/documents/%D0%A1%D0%B5%D0%B2%D0%B0%D1%81%D1%82%D1%8C%D1%8F%D0%BD%D0%BE%D0%B2%D0%B0_%D0%9E.%D0%90._i2Sdn9p.pdf (дата звернення 15.03.2021).
62. Страунинг А. М. Развитие творческого представления дошкольников на занятиях с изобразительной деятельности. Ростов - 1992.
63. Стребелева К. А. Специальная дошкольная педагогика. М., 2001, 220 с.

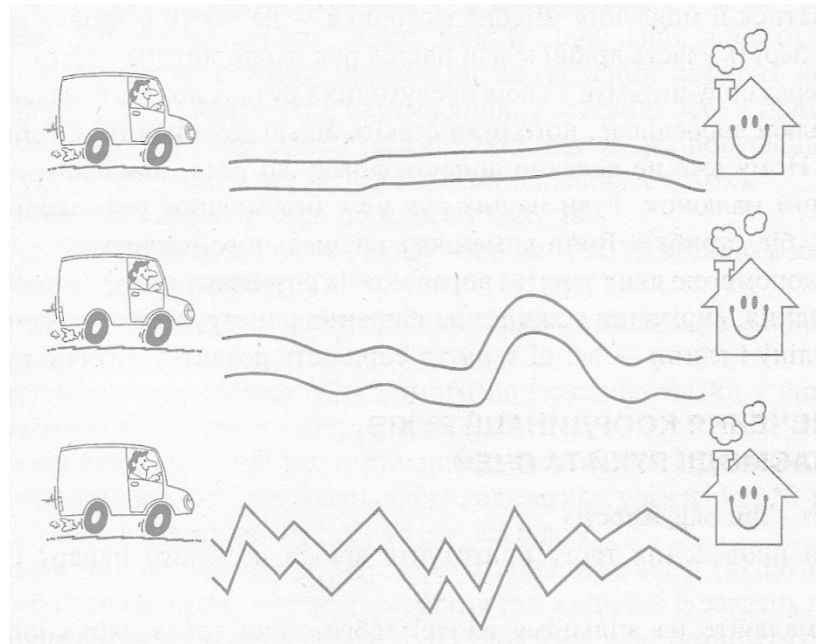
64. Стрюк К. Ще раз про розвиток мовлення: Пріоритетні напрями розвитку мовленнєвої діяльності дошкільнят *Дитячий садок*, 2004. №47. С. 45–47.
65. Субботский Е. В. Ребенок открывает мир / Е. В. Субботский. М.: Просвещение, 1991. 207 с.
66. Сухар В. Л. Пограйся зі мною: Розвиваючі ігри та вправи. 2 – 3 роки [Текст]: / В. Л. Сухар. Харків: Ранок, 2009. 160 с.
67. Тітаренко С. засоби розвитку дрібної моторики у дітей раннього віку / С. Тітаренко, Л. Іванюта // Фізична культура, спорт та здоров'я нації, 2014, Вип. 18(1). С. 302-307. URL http://nbuv.gov.ua/UJRN/Fkszn_2014_18%281%29_59
68. Ткаченко Т. А. Мелкая моторика. Гимнастика для пальчиков / Т. А. Ткаченко. М. : Издательство ЭКСМО, 2013. 48
69. Тюфанова И. В. Мастерская юных художников. Развитие изобразительных способностей старших дошкольников. СПб.: Детинство-Прес, 2004.
70. Цквитария Т. А. Нетрадиционные техники рисования. Интегрированные занятия в ДОУ. М. : ТЦ Сфера, 2011 року.
71. Шевкунова Т. В. Розвиток дрібної моторики у дітей раннього віку за допомогою використання нетрадиційних технік малювання. URL: <https://vseosvita.ua/library/rozvitok-dribnoi-motoriki-u-ditej-rannogo-viku-za-dopomogou-vikoristanna-netradicijnih-tehnik-maluvanna-124919.html> (дата звернення 15.03.2021).
72. Я у світі. Програма розвитку дитини від народження до шести років / О.Пю Аксьонова, А.М. Аніщук, Л.В. Артемова [та ін.]; наук. кер. О.Л. Кононко. Київ : ТОВ «МЦФЕР-Україна», 2019. 488 с.

ДОДАТКИ**Додаток А****Тести для діагностики дрібної моторики дітей третього року життя****Завдання 1. Бланк «Змійка» [1].****Завдання 2. «Лабіринт» [1].**

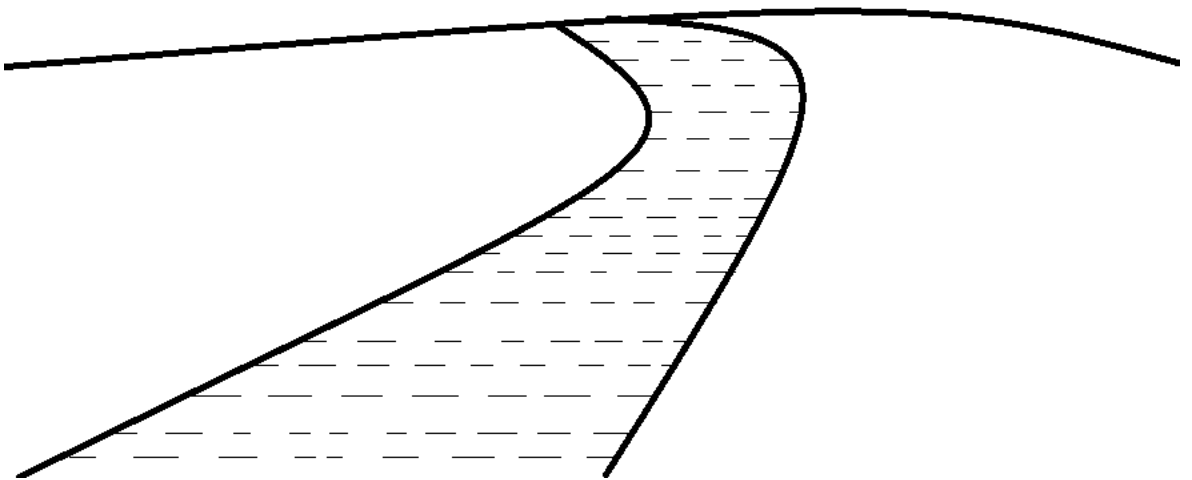

Завдання 3. «Доріжка» [1].

Завдання 4. Тест «Річка» [1].

Друкувати слід на тетродному аркуші в клітинку.

Анкета для батьків дітей третього року життя
«Використання нетрадиційних технік малювання для розвитку дрібної
моторики дітей третього року життя»

1. Як Ви розумієте поняття «нетрадиційні техніки малювання»?

---

2. Чи гарно розвинена дрібна моторика у Вашої дитини? *(необхідне підкресліть)*

- а) Так
- б) Складно відповісти
- в) Ні

3. Чи розвиваєте Ви дрібну моторику Вашої дитини вдома? Як?

---

4. Чи погоджуєтеся Ви з тим, що одним із найбільш ефективних засобів розвитку дрібної моторики Вашої дитини є малювання? *(необхідне підкресліть)*

- Так
- Складно відповісти
- Ні

5. Чи часто Ваша дитина малює вдома? *(необхідне підкресліть)*

- Так
- Складно відповісти
- Ні

6. Чи є у Вашої дитини вдома всі необхідні художні матеріали для малювання? *(необхідне підкресліть)*

- Так
- Складно відповісти
- Ні

7. Які нетрадиційні зображувальні матеріали (крім фломастерів, олівців, фарб) використовує для малювання Ваша дитина вдома?

Дякую!

Шкала оцінювання:

Високий рівень – так/повна відповідь - 3 бали;

Середній рівень – складно відповісти/неповна відповідь - 2 бала;

Низький рівень – ні/негативна відповідь - 1 бал.

Анкета для вихователів дітей І молодшої групи**«Визначення початкового рівня знань, умінь і ставлень педагогів щодо розвитку дрібної моторики дітей третього року життя»**

3. Чи проводите Ви заходи для розвитку дрібної моторики рук у дітей?
- а) Так
  - б) Складно відповісти
  - в) Ні
4. Чи інформуєте Ви батьків з цієї проблеми?
- а) Так
  - б) Складно відповісти
  - в) Ні
5. Чи багато у Вас в групі ігор на розвиток дрібної моторики дітей? Чи є у Вас саморобні ігри? Які?
- а) Так _____
  - б) Складно відповісти
  - в) Ні
4. Чи вважаєте Ви вірним думку про те, що розвиток дрібної моторики слід розпочинати з раннього віку?
- а) Так
  - б) Складно відповісти
  - в) Ні
5. Чи використовуєте Ви зображувальну діяльність в роботі з розвитку дрібної моторики?
- а) Так
  - б) Складно відповісти
  - в) Ні
6. Чи використовуєте Ви нетрадиційні техніки малювання в роботі з розвитку дрібної моторики?

- a) Так
  - б) Складно відповісти
  - в) Ні
7. Чи використовуєте Ви нетрадиційні матеріали в роботі? Які?
- a) Так _____
  - б) Складно відповісти
  - в) Ні
8. Чи організовуєте Ви індивідуальні і групові виставки робіт дітей?
- a) Так
  - б) Складно відповісти
  - в) Ні
9. Чи можете Ви поділитися своїм матеріалом по розвитку дрібної моторики з іншими педагогами?
- a) Так
  - б) Складно відповісти
  - в) Ні

Дякуємо за співпрацю!

Пальчикові ігри для дітей раннього віку.

Моя семья

Этот пальчик – дедушка **(разжимаем поочередно пальцы из кулачка, начиная с большого)**

Этот пальчик – бабушка

Этот пальчик – папочка

Этот пальчик – мамочка

Этот пальчик – я

Вот и вся моя семья! **(вращаем разжатой ладошкой)**

Прогулка

Раз, два, три, четыре, пять **(загибаем пальчики)**

Мы во двор пошли гулять **(указательным и средними пальчиками «идем» по столу)**

Бабу снежную слепили **(катаем ручками «комоч»)**

Птичек крошками кормили **(«кормим птичек»)**

С горки мы потом катались **(ведём указательным пальцем правой руки по ладони левой руки)**

А ещё в снегу валялись **(кладём ладошки на стол то одной стороной, то другой)**

Все в снегу домой пришли **(отряхиваем ладошки)**

Суп поели **(«едим суп»)**,

спать легли **(ладошки под щечку)**.

Рыбка

Рыбка в озере живёт

Рыбка в озере плавёт **(ладошки соединены и делают плавные движения)**

Хвостиком ударит вдруг **(ладошки разъединить и ударить по коленкам)**

И услышим мы – плюх, плюх! (**ладошки соединить у основания и так похлопать**)

Снежок

Раз, два, три, четыре, (**загибать пальчики**)

Мы с тобой снежок слепили (**лепить, меняя положение ладоней**)

Круглый, крепкий, очень гладкий. (**показывают круг, глядят ладони друг о друга**)

Раз – подбросим, (**«подбросить», посмотреть вверх**)

Два – поймает. (**«ловят», приседают**)

Три – уроним (**встают, «роняют»**)

И ... сломаем! (**топают**)

Солнышко

Утром солнышко встаёт выше, выше, (**руки высоко вверх**).

Ночью солнышко зайдет ниже, ниже. (**руки вниз**).

Хорошо-хорошо солнышку живётся, (**делаем ручками фонарики**)

И нам вместе с солнышком весело живётся (**хлопаем в ладоши**)

Домик

Я гуляю во дворе (**хлопки ладошками по коленкам поочередно каждой рукой**)

Вижу домик на горе (**ритмичные хлопки ладошками**)

Я по лесенке взберусь (**раскрыть перед собой ладони и, касаясь поочередно кончиками пальцев, сложить лесенку, начиная с больших пальцев**)

И в окошко постучусь. Тук, тук, тук, тук! (**поочередно стучать кулачком одной руки в ладошку другой**)

Гости

К Кате гости прибежали, (**бежим пальчиками по столу или по полу**)

Все друг другу руки жали. Здравствуй Жора, (**соединяем большой и указательные пальчики**)

Здравствуй Жанна, **(большой и средний)**

Рад Серёжа, **(большой и безымянный)**

Рад Снежана **(большой и мизинец)**

Не хотите ль пирожок? **(ладошки складываем вместе)**

Может коржик **(показываем 2 открытые ладошки)**

Иль рожок **(2 кулачка ставим друг на дружку)**

Вот драже вам на дорожку **(пальчиком тычем в открытую ладошку)**

Вы берите понемножку **(несколько раз сгибаем ладошки в кулачки)**

Все стряхнули быстро крошки И захлопали в ладошки!

Котёнок

Шёл один я по дорожке, **(показываем один пальчик)**

Шли со мной мои две ножки, **(показывает два пальчика)**

Вдруг на встречу три мышонка, **(показываем три пальчика)**

Ой, мы видели котенка! **(хлопает себя ладошками по щечкам и как бы качает ладошками голову)**

У него четыре лапки, **(показываем четыре пальчика)**

На лапках — острые царапки, **(царапаем ногтями поверхность того что под рукой)**

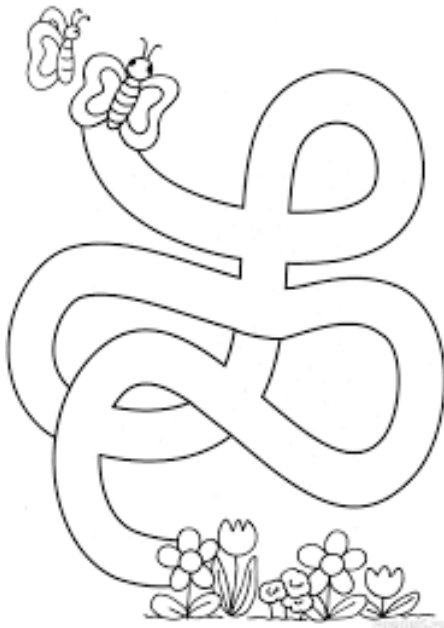
Один, два, три, четыре, пять, **(на каждый счёт показываем соответствующее число пальчиков)**

Нужно быстро убежать! **(двумя пальчиками, указательным и средним, убегаем по поверхности)**

Вправи для розвитку дрібної моторики

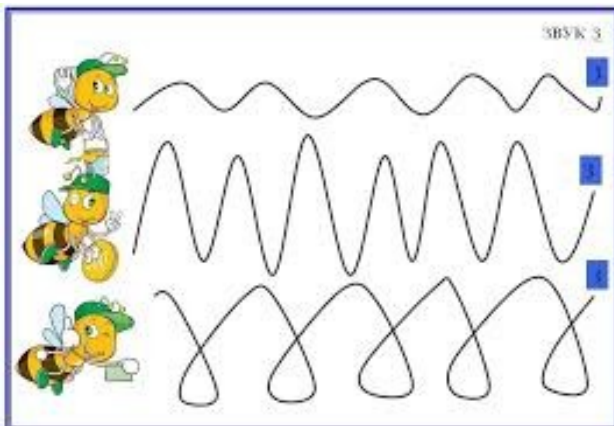
1. «Лабіринт»

Намалюйте на аркуші паперу лабіринт. Нехай малюк пройде по ньому олівцем або просто пальчиком. Щоб дитині було цікавіше виконувати завдання, можна придумати невелику казку: розповісти, куди веде цей лабіринт, до кого, хто по ньому повинен йти.

2. «Пройди по доріжці»

Намалюйте на аркуші в крупну клітку нескладну доріжку. Попросіть малюка обвести її пальчиком, кольоровим олівцем. Якщо дитина впорається з цим завданням, намалюйте доріжку складніше.

3. «Намиста»

Добре розвиває руку малюка нанизування на волосінь або нитку гудзиків, намистин, макаронин, сушок і т. П. Починайте з предметів, у яких ширше отвір, – так малюкові на перших порах буде легше освоїти це завдання.

4. «Різнокольорові прищіпки»

На столі стоїть кошик з різнокольоровими прищіпками та паперові предмети різного кольору та форми. Слід трьома пальчиками взяти прищіпку причепити на край певного предмета (синю прищіпку до синьої хмаринки, жовту прищіпку до жовтого кола – «сонечка» тощо).

5. «Частування»

Запропонуйте дитині зліпити з пластиліну частування для іграшок (сушіння, бублики, пряники, печиво, цукерки) і прикрасити їх крупою, намистинками і т. Д. Виріжте з щільного картону тарілочки і попросіть малюка красиво розкласти на них приготовані частування.

6. «Ігри з крупою»

Можна горох із квасолею в посудину. А дитина має розсортувати крупи.

Конспект заняття з малювання пальчиками в першій ранній групі
«Намиста для ляльки Каті»

Мета: познайомити дітей з технікою малювання нетрадиційним способом - пальчиками, використовуючи яскраві пальчикові фарби, малювати крапочки («намистинки») одну за одною на нитці. Створити радісний настрій – «подарувати ляльці намисто». Закріпити вміння розрізняти і називати основні кольори фарб (жовтий, червоний, зелений).

Матеріали та обладнання: фарби трьох кольорів, половинка листа альбому з намальованою ниточкою, лялька, коробочка, справжні намиста, "чарівна паличка", серветки.

Хід заняття:

1. Організаційний момент:

Вихователь: Діти, сьогодні до нас в гості прийшла лялька Катруся, вона дуже хоче розповісти вам віршик про себе, давайте їй послухаємо (читає вірш Г. Бойко "Лялька")

Цією ляльки хто не знає?

Краще ляльки не знайдеш.

Відразу очі відкриває,

Тільки на руки береш.

Я одягну ляльки намиста,

Футболка нове пошию

Чи не вести ж мені до бабусі

У старому лялечку мою.

Хлопці, наша лялька Катя зібралася в гості до бабусі, одягла гарну сукню, хотіла надіти намисто, але вони загубилося. Лялька дуже засмутилася, їй сумно, шкода намиста. Давайте їй допоможемо зібрати нове намисто? Але ж як ми це зробимо, в нас же немає бус? Ми можемо намалювати намистинки. Діти, а яка форма у намистин, на що вони схожі?

Правильно, намистини круглі, як горошок. Обведіть пальцями в повітрі кружечки. Перед тим як розпочнемо роботу, давайте розіміємо руки, зробимо гімнастику для пальчиків.

2. Пальчикова гімнастика «Дружные пальчики»

Пора пальцам на зарядку.

Ритмично хлопать в ладоши.

Ведь нельзя им уставать!

Поочередно сжимать и разжимать кулаки.

Чтоб в альбоме быстро, ловко

Тереть ладошки друг о друга.

Снова стали рисовать.

Потрусить руками в воздухе.

3. Основна частина

Вихователь кличе дітей по черзі та працює з кожним індивідуально. Діти умочують палець у фарбу і прикладаю до нитки, намальованої на аркуші, малюють близько один до одного «намистини»!

Потім вихователь пропонує дітям малювати самостійно, акуратно користуватися фарбою, в разі потреби використовувати серветки, заохочую словесно дітей, у яких виходять намиста, і допомагаю дітям в яких щось не виходить.

4. Заключна частина. Виставка робіт.

Вихователь: Діти, давайте всі ваші намиста покажемо ляльці Катрусі. Подивіться, як вона радіє, їй всі намиста сподобалися, навіть не знає, яке надіти! Малята, у мене є «чарівна паличка», я зараз приберу в коробочку все намальовані намисто, накрию серветкою і скажу чарівні слова. Що з цього вийде, ми зараз побачимо: «Крібле, Крабла, бумс!» Відкриваю коробочку, а в ній справжні намиста для нашої Катюши! Поплескайте в долоні, порадійте разом з нею. Давайте одягнемо намисто на ляльку. Ось які гарні намиста, Катя дуже задоволена, дякує, діти, всім - всім.

Конспект заняття з малювання пальчиками

«Ромашки для мами і тата»

Мета: Вчити дітей малювати пальчиками та стежити за їх рухом на папері. Продовжувати вчити дітей розрізняти кольори фарб (жовтий, зелений, синій, білий), правильно називати їх. Розвивати дрібну моторику рук. Виховувати почуття радості від своєї роботи.

Матеріал: Пензлик, фарби, серветки, листи з блакитним фоном, на яких зображені стеблинки квітів, баночки з водою, мольберт, ілюстрації із зображенням ромашок, польові квіти, картинки - ромашки для фіз. хвилинки.

Словникова робота: назва квітки - ромашка, кольори - білий, жовтий, синій, зелений.

Хід заняття:

1. Бесіда

Вихователь: Малята, сьогодні ми з вами будемо малювати. Що нам для цього знадобиться? (діти перераховують матеріал, який лежить на столі). Молодці, а чому немає пензликів, як ви вважаєте?.

Правильно, ми будемо з вами малювати пальчиками.

Вихователь: Я сьогодні принесла вам віти, подивіться які вони гарні. Хто з вас знає, як вони називаються? Діти - це ромашки.

2. Розгляд ромашок:

Подивіться, у квітки є серединка. Якого вона кольору? (жовтого). А ще у ромашки є пелюстки. Подивіться, скільки їх? (багато). А якого вони кольору? (білого). Квітка росте на стеблині. Він довгий. Якого кольору стеблинка? (зеленого). Давайте ще раз скажемо, як називається квітка. (Діти по черзі і хором промовляють назва квітки).

3. Фіз. хвилинка: «На ромашковою галявині»

Діти стоять на паласі.

Вихователь: Малята, подивіться, на який красивій галявині ми з вами опинилися. Які квіти ростуть на ній? Так, вірно, це ромашки! Давайте з ними пограємо.

Діти виконують рухи по тексту:

На галявину ми прийшли,
Навколо ромашки обійшли.
Вітер сильний подув,
Трохи ромашку не здуло.
Хлоп'ята, сіли всі квіточок,
Сховалися за пелюсточки.

4. Показ малювання вихователем:

Вихователь: А зараз я покажу вам як ми будемо малювати. Занурюю пальчиком в баночку з водою, зайву воду умочують об серветку. Набираю жовту фарбу пальцем і малюю серединки квітки. Витираю палець об серветку і знову мочу його в баночці з водою, зайву воду умочують про серветку. Набираю білу фарбу пальцем і малюю пелюсточки. Подивіться, які гарні ромашки вийшли.

5. Пальчикова гімнастика:

Вихователь: Давайте підготуємо наші пальчики до малювання.

Сяє сонечко привітне -

Квітка з пуп'янки розквітне.

(Пучки пальців обох рук зімкнути. Долоньки трішки круглясті, схожі на пуп'янок. Нижні частини долонь притиснути одну до одної, а пальці широко розставити по колу і трохи вигнути. Утворюється велика квітка, що розпустилася).

6. Самостійна робота дітей.

А тепер і ви спробуйте намалювати на своїх аркушах паперу квіти. Умочіть пальчик в жовту фарбу й малюють серединку ромашки, після чого миють пальчик та набирають білу фарбу для малювання пелюстків.

Діти починають працювати. В процесі виконання вихователь нагадує правила виконання роботи, допомагає за потребою.

7. Розгляд дитячих робіт.

Вихователь: Діти, у нас дуже гарні вийшли ромашки. Вони обов'язково сподобаються нашим мамам і татам.

Оформлення виставки дитячих малюнків.

**Конспект заняття з малювання в нетрадиційній техніці в другій
молодшій групі «Веселі долоньки»**

Мета:

Познайомити дітей з технікою нетрадиційного малювання - малюванням долоньками. Викликати емоційно - естетичний відгук на тему заняття. Виховувати акуратність. Розвивати творчу уяву, увагу, дрібну моторику і координацію рухів рук.

Матеріал й устаткування: альбомні листи; фарби - зелена, червона, серветки.

Хід заняття:

1. Організаційна робота.

Діти, настав прекрасний час року весна. Вся природа просинається від зимового сну – яскравіше і тепліше світить сонечко, розтанув сніг і з'явилися перші квіти, прокидаються комахи, прилітають птахи з теплих країв.

Діти, сьогодні прилітав до нас метелик, він приніс вам вісточку. Він розповів, що сьогодні «свято долоньок»! давайте разом святкувати?!

2. Пальчикова гімнастика

Ми смішні малюки,

Ось які крихти! (показують на невеликому рівні від статі.)

А у нас у малюків,

Веселі долоньки. (піднімають руки в верх)

Ладушки - долоньки (плескають в долоні)

Веселі долоньки!

вмиватися можуть

Розумні долоньки, (зображують умивання)

одягати вміють

Нові чобітки.

Ладушки - долоньки,

Нові чобітки. (зображують одягання чобітків)

Ладушки - долоньки,

Нові чобітки.

На прощання помахати

Чи можемо ми долонькою, (помахати долонькою)

У кулачок долоньку стиснути

І погладити кішку! (зображуємо як гладять кішку)

Ладушки - долоньки,

І погладити кішку.

Танцювали крихти, (виконують пружинку)

плескали долоньки

Ой болять долоньки ....

Відпочинемо трохи (виставляють руки вперед)

Ладушки - долоньки,

Відпочинемо трохи! (гладять по черзі то праву, то ліву долоньку, кладуть під щоку).

•Покажіть, малюки, мені свої долоні. Які вони красиві і вмілі і сьогодні ми малювати, але не пензликом, а долонькою.

3. Далі розглядають фотографії із зображенням квітів.

– Хто з вас знає як називаються ці квіти? (якщо не можуть допомогти дітям).

•Подивіться на них які вони гарні. Яких вони кольорів? А листочки?

• Метелик дуже хоче, щоб ми намалювали їй багато квіточок. Давайте допоможемо метелику? А які фарби нам знадобляться? (червоні і зелені)

4. Демонстрація вихователя послідовності малювання

Подивіться уважно, як я буду малювати.

Малювати квітку я буду долонькою. Для цього я опушу долоньку в червону фарбу і докладу її до верхньої частини аркуша. А тепер я витру

долоньку серветкою. Далі мені знадобиться зелена фарба. Я умочу пальчик у фарбу і намалюю від квіточки зверху вниз зелену лінію - стебло.

Ось і вийшов квітка.

5. Практична робота дітей.

А тепер ви можете самостійно намалювати квіти для метелика. Діти починають малювати вихователь допомагає малечі за потребою.

Ой які гарні квіточки - яскраві, різнокольорові. Але чогось не вистачає?

Правильно, не вистачає листочків, а яка фарба вам знадобиться для них? (зелена). Вмочимо пальчик в зелену фарбу і намалюємо стебель та листочок для нашої квітки.

– Ви молодці і дуже добре впоралися з роботою.

– Я розповім вам віршик:

«Наші руки як квіточки,

Пальчики як листочки.

Сонце прокидається -

Квіточки прокидаються.

У темряві вони знову

Будуть міцно дуже спати ».

– Ой як гарно у вас вийшло, ви молодці! Добре попрацювали хлопці.

– Дивлячись на вашу роботу я бачу які вмілі у вас долоньки!

**Конспект комбінованого заняття-казки в молодшій групі
(основи народознавства, валеологія, малювання)**

Тема: «Ліки для ведмедика»

Мета: Вчити малювати гілки калини нетрадиційним способом – долонею і пальчиками. Розвивати зв'язне мовлення, спонукаючи формулювати відповідь на запитання. Виховувати співчутливе ставлення до хворого, викликати бажання допомогти. Збагачувати знання дітей про лікарські рослини, які ростуть в лісах України: липа, малина, калина.

Обладнання: аркуші паперу з намальованими гілками, гуаш зелена у піддоні, червона у мисочках, вологі серветки.

Матеріал: м'яка іграшка Ведмедиця, ширма з хаткою для лялькового театру.

Хід заняття:

1. Організаційний момент. Казка про Ведмедика

Всі сідайте рядком,

Пограємо ладком.

Приготуйтеся, будь ласка,

Починаємо нашу казку.

– Сьогодні в лісі я ходила, там Ведмедика зустріла. Вонабула дуже засмучена бо її синок Мишутка захворів. В нього нежить, температура, сильний кашель. Він дуже страждає, але відмовляється приймати ліки.

– Як ви вважаєте, чи можемо ми якимось допомогти ведмедиці? Можливо існують інші ліки, солодкі? (діти згадують про природні ліки, трави та ягоди, мед)

– Які ліки можна приготувати з цих продуктів? Вірно, чай з медом, малиною, м'ятою та липою, вони знімають жар, лікують кашель, хворе горло. Як ви гадаєте, такі ліки сподобаються Мішкові? Давайте ми разом підемо в ліс та розповімо Ведмедиці як можна вилікувати її синочка!?

2. Фізкультхвилинка

По доріжці топ-топ,
Через річку стриб-стриб.
Під кущами нахиляємось,
Від комарів відбиваємось.

3. Бесіда Ведмедиці з дітьми.

– Доброго дня вам, мамо-Ведмедиці! Як себе почуває ваш Мишко? Йому вже краще?

– (Ведмедиця за ширмою) Та що ви! Він зовсім знесилений. Лежить, не встає! Не знаю що з ним робити!

– А ми з дітками пригадали, що лікуватися можна не лише пігулками, а й з допомогою цілющих лікарських рослин.

(Далі Ведмедиці питає у дітей, а вони відповідають)

– А які рослини мають лікарські дії? (Липа, малина, калина).

– Які ліки можна виготовити з малини, калини, липи? (Варення, чай, відвар).

– Від яких хвороб вони допомагають? (Застуда, нежить, кашель, хворе горло)

– А як само приймають такі ліки? (Варення можна їсти ложкою та запивати чаєм або відваром)

– Ви молодці, малята! Я обов'язково зварю Мишкові чай з липою та малинове варення. А от що таке калина? Як вона виглядає? Щось я не пригадаю такої рослини!(Червоні ягідки на гілках, зелене листя).

– Багато є рослин із червоними ягодами та зеленим листям! Малята, а ви намалуйте мені калину, тоді я її точно впізнаю! Ось, Мишко починав малювати гілочки дерев, та не закінчив, захворів. Ви на цих гілочках намалуйте листя та ягоди калини. Тільки пензлів у мене немає, тож малуйте руками.

4. Спільна діяльність вихователя і дітей.

На аркуші паперу з намальованими гілками роблять зелені відбитки долоні – це листя, потім пальчиками малюють червоні ягідки).

- Ой, як гарно! Тепер я знаю, що таке калина! Такий кущ росте недалеко від нашої хати! Побіжу, назбираю ягід! Дякую вам, малята! До побачення! (Діти прощаються, залишаючи малюнки для ведмедика).

Конспект заняття з малювання з використанням штампів**«Гарна квітка кульбаба»**

Мета заняття: Познайти дітей з новою нетрадиційною технікою зображувальної діяльності - «малювання штампами». вчити зображувати квітки кульбаби штампом.

Завдання:

- Вчити виконувати прості прийоми малювання штампом;
- Вчити зображувати квітку кульбабку, стебель.
- Сприяти розвитку мислення, естетичної уяви, почуття кольору.

Попередня робота: розглянути на прогулянці квіти кульбаби; звернути увагу, як яскраво виглядають жовті квіти на темно зеленому тлі трави.

Матеріал: кольоровий папір, темно зеленого або синього кольору. Фарба гуаш жовтого і зеленого кольору. Штampi, виготовлені з коктейльних трубочок. Пензлика №4. Фотографії кульбаб на галявинці.

Хід заняття:**1. Організаційний момент. Вірш.**

Опустило сонце
Промінчик золотий.
Виросла кульбаба,
Перша, молода.
У неї чудовий
Золотистий колір.
Вона великого сонця
Маленький портрет.
(О. Висоцька)

2. Бесіда.

Ми з вами багато разів бачили квіти кульбаби, але як же ми зможемо намалювати таку пухнасту квітку, адже у неї так багато пелюсток, їх не злічити .

Виявляється, у пензликів бувають помічники. Наші пензлики багато і добре малюють, але іноді їм потрібна допомога.

У вас на столах лежать ось такі трубочки, на кінцях розрізані як павучки.

3. Показ та пояснення. Їх відбитки схожі на квіточки; якщо поставити на одному місці кілька відбитків, обертаючи в руках соломинку, то вийде пухнастий квітка, схожий на кульбаба.

Тепер, кінчиком пензлика можна намалювати зелений стовбур і різьблені листочки..

4. Самостійна робота дітей.

А тепер і ви спробуйте намалювати на своїх аркушах паперу квіти. Умочіть трубочку в жовту фарбу.

Діти починають працювати. В процесі виконання вихователь нагадує правила виконання роботи, стежить за акуратністю виконання, допомагає за потребою.

Конспект заняття з малювання «Яблучка»

Мета: Формувати уявлення про яблука, вчити ритмічно наносити за допомогою круглої форми штампу з поролону кола – «яблучка» жовтого, зеленого та червоного кольорів. Закріпити поняття про форму та колір. Вчити дітей акуратно користуватися фарбами під час малювання. Розвивати дрібну моторику, впевненість у своїх силах, предметне мислення, уяву. Виховувати інтерес до малювання, охайність, любов до оточуючого світу.

Обладнання та матеріали. Фарба-гуаш зеленого, жовтого, червоного кольорів, круглі форми з картоплі круги - «яблучка», аркуш паперу із зображенням тарілочки, вологі серветки, лялька-рукавичка, мішечок з яблуком.

Хід заняття.

1. Ігровий момент дидактична гра «Що в мішечку»

Діти разом з вихователем сидять на килимку у колі.

Вихователь: Діти, що це в нас лежить на столі? Мішечок. Як ви думаєте, у ньому щось лежить? Так, щось кругле, невелике. (діти обстежують мішок ручками на дотик).

З-за ширми показується лялька Марійка.

Лялька Марійка: Так діти, це мішечок із круглим предметом. Відгадайте, що там?

Вихователь: Може колобок? (так). Може кубик? (ні). Може клубочок? (так)

(діти відповідають, додають свої варіанти)

Лялька Марійка: Це яблучко.

Вихователь: А наші діти знають вірш про яблуко.

Дитина1: Ой, яблучка гарні і солодкі, і рум'яні.

Різний колір можуть мати,

То вони зеленуваті,

То жовтенькі та червоні.

Бачите, які чудові.

Дитина 2: Яблучко чудове,

Гарне червоненьке,

Ти скуштуй – відчуєш,

Яке солоденьке.

Дитина 3: Ой, хороші яблучка у саду,

Та високо вирости на біду!

У зеленім листячку миготять.

А упасти з гілочки не хочуть. (К.Перелісна)

Лялька Марійка: Молодці, діти. Дуже гарно прочитали віршики. Мені так сподобалися ваші віршики, що закортіло з'їсти яблучко. Але це одне яблучко, а одного яблучка не вистачить на усю мою сім'ю.

Вихователь: А розкажи нам скільки в тебе родичів?

2. Пальчикова гімнастика

«От і вся моя сім'я»

Це дідусь, (показують великий палець)

А це бабуся, (показують вказівний палець)

Це татусь, (середній палець)

А це матуся. (показують безіменний палець)

Цей малюк, звичайно, я. (показують мізинець)

От і вся моя сім'я! (збирають пальці у кулачок, обминають його міцно долонею іншої руки)

Вихователь: Так, діти, звісно. Велика родина в ляльки Марійки. Давайте допоможемо ній пригостити яблучками всю родину. Допоможемо?

3. Показ та пояснення як малювати штампом. Будемо яблучка малювати ось такими штампами. Беремо штамп, занурюємо його в фарбу одним боком, а тоді прикладаємо його акуратно до намальованої на аркуші тарілки і щільно притискаємо, а потім обережно прибираємо. Ось у нас і

вийшло гарне червоне яблучко. Щоб намалювати яблуко жовтого кольору, треба взяти інший штамп. Так, діти? (вихователь уточнює в дітей прийоми штампування)

4. Самостійна робота дітей

Діти вдягають фартушки, нарукавники сідають за столи та самостійно малюють. За потребою вихователь допомагає.

Лялька Марійка: Молодці, діти. Які гарні яблучка в вас вийшли. Вистачить на усю мою родину. Дякую вам.

Вихователь: Діти, що ми малювали? Як? Кому допомагали? А ви любите їсти яблука?

Конспект заняття «Хмаринка»

Мета: Формувати у дітей пізнавальний інтерес нової техніки мелювання; розвивати силу рук під час тримання трафарету, уважність, охайність, спостережливість; розвивати творчі здібності.

Обладнанням виступає: губка, склянка з водою, фарба, пензлик, аркуш паперу.

Хід заняття:

1. Організаційний момент. Казка

В: Дітки, сьогодні я хочу запросити вас у казку. Сідайте рівненько і слухайте тихенько казку «Про неслухняну хмаринку».

Була собі хмаринка гарна і пустотлива, і любила вона всіх передражнювати, перекривляти. Летить вона якось по небу і бачить – зайчик-вуханьчик. Вона гукає: «Зайчику!», а зайчик подивився у небо і побачив великого зайчика з великими довгими вухами і кущим хвостиком, образився зайчик: «Не дражнись, хмаринко, будь-ласка!». Хмаринка засміялась і полетіла далі. Летить вона, сміється і думає, кого ж мені ще подразнити, а ж бачить цуценятко біжить. «Привіт, цуценятко!». «Привіт, хмаринко!», песик підніс голову догори і побачив такого ж песика як і він сам, але чомусь сумного. «Не дражнись, будь-ласка, хмаринко!»,- сказав песик. А хмаринка посміялась і полетіла далі. І так вона літала по небу ще довго-довго, і всіх кого зустрічала хмаринка передражнювала і насміхалася. А згодом і її вже всі стали називати не хмаринкою, а то зайчиком, то ведмедиком, то квіточкою. А вона все кричала: «Ні, я хмаринка, я хмаринка!». Але ніхто її вже не чув. Тоді хмаринка дуже образилася, засмутилася і заплакала.

В: Дітки, скажіть мені, будь-ласка, коли хмаринки плачуть, то що буває?

Д: Дощик.

В: А що ж таке дощик?

Д: Це краплинки води.

В: Правильно, а давайте ми зараз нашу хмаринку спробуємо розвеселити, не дивлячись, що вона була дуже нечемною. Давайте ми їй розкажемо віршик про дощик.

Д: Дощик, дощик, ти вже злива,

Плаче груша, плаче слива.

Ти періщить заходився,

Соловейко застудився,

А тепер лежить під пледом

П'є гарячий чай із медом.

В: Молодці, гарно розповіли віршик, а зараз підходьте до мене і ми з вами трішки відпочинемо і вмиемо наші личка чистенькою водичкою.

2. Фізхвилинка

Наберемо водички з чистої кринички,

Будемо вмиватись, будем промовляти,

Водичко, водичко, умий моє личко,

Рожеве та біле, мов яблучко спіле.

Хлюп, хлюп ,водиченька,

Хлюп, хлюп на личенько,

І на ручки, і на ніжки. Хлюп, хлюп, хлюп.

3. Експериментально-дослідницька діяльність

В: А тепер, дітки, я вас запрошую до нашої дослідницької лабораторії. А ви знаєте, що це таке дослідницька лабораторія?

Д: Це місце де проводять досліди.

В: Молодці. Сідайте за столики і зараз ми з вами, за допомогою дослідів, дізнаємося як утворюється дощ. Перед вами стоять тарілочки з водою. Уявіть собі, що це не просто вода, а справжня річка чи озеро. Скажіть мені, яка вода у ваших уявних річках та озерах?

Д: Чиста та прозора.

В: А ще у вас на столах лежать губки. Якого вони кольору і на що схожі?

Д: Сині, схожі на хмаринки.

В: Візьміть губку в руки. Яка вона, важка чи легка?

Д: Легка.

В: Так, поки що вона легка, як хмаринка. А зараз наберіть в губку ось так трішки води, занурте її у нашу уявну річку. Тепер губка стала важчою?

В: Тепер стисніть губку. Що ми бачимо?

Д: Іде дощ.

В: Ось так, дітки, малесенькі краплиночки води з річок, озер, морів та океанів випаровуються, підносяться в небо і утворюють хмаринки. Коли в хмаринках стає дуже багато води, як у наших губках, тоді вона стає темною, важчою і з неї починає капати дощик. Скажіть мені, який буває дощик?

Д: Сильний і дрібний.

В: Як називається сильний дощ?

Д: Злива.

В: Давайте ми з вами ще раз глянемо на наш дощик. Якщо водичка у наших річках чиста, то дощик капає який?

Д: Чистий.

В: Так, молодці. Гляньте, що ще є у нас на столах?

Д: Чорна фарба і пензлик.

В: Давайте ми уявимо, що це не фарба, а бруд, яким погані люди забруднюють водойми. Візьміть на пензлик трішки цього бруду і забрудніть свої річки. Якою стала вода?

Д: Брудною.

В: А тепер знову візьміть свої губки-хмаринки і опустіть їх у нашу уявну річку. Який дощик пішов із цієї хмаринки?

Д: Брудний.

В: Вам приємно буде гуляти під таким дощем?

В: А як ви думаєте, якщо такий брудний дощик проллється на овочі та фрукти, які ростуть в саду та на городі, їх можна буде їсти?

(Пролити брудну воду з губки на муляжі овочів та фруктів)

Д: Ні, тому що вони будуть брудні.

В: То який ми можемо зробити висновок?

Д: Не можна забруднювати водойми.

В: Молодці, дітки. Ой, ми зовсім забули про нашу хмаринку, вона кудись зникла. Ви хочете, щоб вона знову з'явилась?

Д: Так.

В: А що потрібно для того, щоб з'явилась хмаринка?

Д: Вода.

В: Правильно. Ось в мене є водичка, але вона не проста, а чарівна, і вона допоможе нам відшукати хмаринку. Якого кольору вода?

Д: Синя.

В: Ось у нас на столі лежить чистий аркуш паперу і губки. Візьміть губки, легенько вмокніть їх у синю водичку і повністю зафарбуйте чистий аркуш.

5. Малювання хмарки Діти давайте намалюємо нашу хмарку на аркуші щоб запам'ятати що неможна забруднювати водойми)

В: Візьміть фарба та забрудніть нашу хмарку, а потім зробіть відбиток на аркуші. Чого не вистачає на малюнку?

Д: Краплинок.

В: Давайте домалюємо багато краплинок.

В: Як ви думаєте, хмаринці сподобалось наше заняття? Який в неї настрій? Як ви здогадалися?

Д: Сумний, бо її забруднила.

В: Що потрібно робити щоб розвеселити хмарку?

Д: Берегти природу!

В: Вірно! Молодці!

Конспект заняття «Зайчення»

Мета: Вчити дітей малювати зайчика за допомогою тампону з поролону через трафарет, закріпити кольори, розвивати у дітей дрібні м'язи рук, охайність, наполегливість. Виховувати посидючість, вміння розпочату роботу доводити до кінця, радіти своїм успіхам та успіхам однолітків, виховувати любов до малювання.

Обладнання та матеріали фарба гуаш білого кольору, трафарет зайця, аркуш зеленого паперу, тампон з паралонової губки, іграшка зайця.

1. Ігровий момент.

Діти заходять до групи. Дітки погляньте, що це за сліди у нас з'явилися в групі.

В. Я здогадалась це до нас з лісу прибіг гість, але він всього боїться ідесь заховався у нас в групі. Давайте його зараз всі разом пошукаємо. (діти знаходять зайчика) Та це ж заєць! Він весь труситься чогось боїться, скажемо йому: «Не бійся, зайчик!» Адже ми не образимо тебе

В. Як можна ласкаво назвати зайчика щоб він не боявся(зайченятко)

Ой, маленьке зайченятко,

Де твоя домівка – хатка ?

В мене хатка за горбочком,

Під ялинкою з дубочком.

В. Дітки ,а як ви думаєте кого може боятися наш зайчик? Дітки, а погляньте наш зайчик зовсім сам один , може йому страшно тому що у нього зовсім немає друзів? А як же ми можемо допомогти зайчику

Погляньте коли ми всі разом нас багато нам зовсім не страшно. Давайте ми для нашого зайчика виготовимо друзів

2. Дидактична гра «Пазли»

Викладіть будь ласка зайчика. Вже нашому зайченяті не так страшно, адже у нього є друзі. А давайте для нашого зайченяти ми намалюємо ще

друзів, тоді у нього друзів буде ще більше. Перш ніж малювати давайте підготуємо наші пальчики до роботи.

3. Пальчикова гімнастика

Наші пальчики маленькі

Нані пальчики гарненькі

Можемо із пальчиків

Ми зробити зайчиків

Зайчик вушками пряде

По сніжку гулять іде.

4. Показ вихователя

А зараз сядьте рівненько я покажу як потрібно малювати за (трафаретом). Вихователь прикладає трафарет до чистого аркуша, змочує тампон спочатку у воду, потім прибравши зайву вологу занурює губку у фарбу. Після чого заповнює білою фарбою всю внутрішню частину трафарету.

5. Самостійна робота дітей

Давайте тепер ви спробуєте. Діти вдягають фартушки, нарукавники сідають за столи та самостійно малюють. За потребою вихователь допомагає.

6. Проводиться гра «Зайка біленький сидить»

Зайка біленький сидить

І вушками шевелить.

(Діти присіли і руками імітують рухи ушей).

Зайчику холодно сидіти,

Треба лапочки зігріти.

(Діти встають і по чергово погладжують ручки ручкою).

Зайчику холодно стояти

Треба зайчику пострибати, потанцювати.

(Діти легенько стрибають)

**Конспект заняття з малювання в техніці точковий малюнок для
молодшої групи дитячого саду**

Тема: «День народження Синьої Фарби».

Мета. Вчити відтворювати крапки - краплі дощу, правильно тримати ватну паличку у робочій руці, спонукати дітей до елементарних творчих проявів, до власного самовираження. Формувати уявлення про синій колір. Розвивати дрібну моторику, спостережливість, потребу передавати свої враження від побаченого, чуття ритму. Виховувати інтерес до образотворчості, бережне ставлення до фарби.

Матеріал. Пів альбомного аркуша з контурним зображенням хмаринки (для кожної дитини), синя фарба, парасолька, лялька – королева Синя фарба,

Попередня робота. На прогулянці називати найвиразніші ознаки осінньої погоди: йде дощ, дме вітер. Музика: слухання та підспівування пісні «Дощик». Рухлива гра «Сонечко і дощик».

Хід заняття.

1. Вступна бесіда.

Діти, подивіться, що нового з'явилося у нашій групі? (повітряна кулька)

Яка вона красива! Велика чималенька? А якого кольору? А форми?..
(відповіді дітей)

Подивіться, у нашої синьої кульки ще є ниточка), до якої прикріплено що?(лист) Ви ще не вмієте читати, тому я прочитаю листа сама:

« Дорогі діти! Запрошую вас на День народження Синьої Фарби. Ваша Королева – Синя фарба»

- Поїдемо на День народження? Але давайте спочатку подумаємо, що будемо дарувати (обговорювання)

Домовились. Тоді сідаємо у потяг і їдемо (переїздить в святково прикрашений куточок образотворчої діяльності, сідають на стільці).

Ось ми і приїхали. Це – Королівство Фарб. Подивіться — нас уже зустрічають. Як ви гадаєте – хто це? (Королева Синя фарба). Давайте привітаємося з нею.

Діти, подивіться , яка Королева красива – уся синього кольору. У неї такі красиві круглі...(очі), великий...(бант) і довге...(волосся).

Як ви гадаєте, вона тепла чи холодна? (діти торкаються – холодна). Так, вона холодна, як дощик із хмарки.

Давайте послухаємо і голосок(звучить шум дощу в аудіо записі). На що він схожий?

2. Розповідь дітьми віршів про дощик дітьми.

– Діти, а хто знає віршик про дощик? Подаруйте його нашій іменинниці.

Діти розповідають вірші:

Дощику, дощику, краще лий,

Крапай, крапай — не жалій.

Пролийсь в поле ще сильніше —

Стане травка зеленіше!

Дощик, дощик крап, крап, крап,

Мокрі всі доріжки.

Побіжімо всі додому,

Бо намокнуть ніжки. Крап!

- Діти, щоб розвеселити Синю фарбу давайте намалюємо їй дощик і подаруємо Королеві наші малюнки.

3. Розглядання зразка.

Діти, що намальовано на малюнку?(дощик) Звідки він йде?(з хмарки). Дощик зображено тонкими лініями, які проведені зверху вниз, ось так (показ проведення ліній вихователем).

4. Нагадування технічних навичок.

Діти, щоб вийшли гарні малюнки, давайте пригадаємо, як треба тримати пензлик. Беремо пензлик у праву руку між великим та середнім пальцем,

підтримуючи зверху вказівним. Дуже не здавлювати пальцями, тримати біля металевого наконечника. Охайно набирати фарбу, обмакуючи пензлик усім ворсом та знімаючи зайву фарбу об край баночки. Під час малювання вести лінії за ворсом.

5. Прийом «Намалюй у повітрі»

Діти, давайте візьмемо пензлики правильно та спробуємо у повітрі намалювати дощик зверху вниз. (Діти декілька разів проводять у повітрі лінії зверху вниз).

6. Самостійна робота дітей.

Сядьте прямо, не дуже нахиляючись до стола, поклавши руки до ліктя на стіл. Старайтеся намалювати дощик гарний, щоб нашій Королеві Синій фарбі сподобались ваші малюнки. Тоді ми з нею ще не раз зустрінемося.

Якщо дитина не засвоїла показаний рух, можна використати показ його рукою на окремому аркуші паперу.

Мені здалось, що у нас відразу стало якось сумно. Давайте включимо веселу музику, як на справжньому Дні народженні. Може сонечко загляне до нас.

7. Розглядання малюнків.

Малюнки виставляються на стенді.

Діти, який гарний дощик у нас вийшов. Усі старалися зробити гарні подарунки. Вони дуже сподобались Синій Фарбі.

8. Рухлива гра «Сонечко і дощик».

На прощання Синя Фарба хоче з вами погратися в гру « Сонечко і дощик».

**Конспект заняття з малювання за методикою
«Крапковий малюнок» в молодшій групі на тему «Веселка»**

Мета : учити дітей ставити пальчиком крапки за зразком вихователя; розвивати дрібну моторику рук; закріплювати назви кольорів; виховувати охайність, старанність.

Матеріали: Малюнок веселки, зразки заготовок веселки на кожную дитину, гуашеві фарби чотирьох кольорів (червоний, жовтий, зелений, синій), вода в стаканчиках, вологі серветки.

Хід заняття:

1. Ігровий момент .

Вихователь розповідає казку. Жила - була на світі дівчинка Оленка. Вона дуже любила гуляти. Одного разу дівчинка вийшла на вулицю, щоб помилуватися гарною погодою. На небі яскраво світило сонечко, літали метелики. Коли це раптом з'явилася хмаринка, пішов дрібний дощик. Оленка побачила вгорі веселку. Їй так сподобалася веселка, що захотілося її намалювати. Але поки дівчинка дійшла до своєї кімнати, сіла за стіл і забула в які кольори була забарвлена веселка.

Діти давайте з вами разом допоможемо Оленці пригадати які ж кольори були у веселки, і покажемо як її зафарбувати. А Оленка ось тут сяде і буде з вами вчитися малювати.

Але спочатку повторимо пальчикову гімнастику, щоб розім'яти наші пальчики

2. Пальчикова гімнастика "Пальчики"

Пальчик цей - маленький. (Показуємо на мізинець).

Ну а цей - слабенький. (Показуємо безіменний пальчик).

Пальчик цей - довгенький. (Показуємо на середній палець руки).

Ну а цей - сильненький. (Показуємо на вказівний палець).

А цей пальчик - товстячок, (Показуємо на великий палець).

Ось і вийшов - кулачок!

3. Показ та пояснення

Тепер я вам покажу як ми будемо зафарбовувати веселку. Ми бачимо веселку, вона на зафарбована, але на початку кожної лінії йде певний колір, ці кольори є на початку кожної лінії, нам треба продовжити зафарбовування. Беремо вказівний пальчик вмокаємо його спочатку у воду, а потім у фарбу і ведемо до кінця лінії. Якщо фарба закінчилася на пальчику, а ви ще лінію до кінця не зафарбували, то вмокаємо ще раз вказівний пальчик у ту саму фарбу.

4. Самостійна робота дітей

Дітки, а поки ви малюєте я вам розповім, звідки ж береться веселка. Веселка з'являється тоді коли водночас йде дощик і світить сонечко.

Які гарні у вас вийшли роботи, які ви молодці.

5. Виставка робіт.

Оленці дуже сподобалися ваші малюнки. Вона вам дякує що допомогли пригадати які кольори має веселка.

**Конспект заняття з застосуванням нетрадиційної техніки малювання
для дітей молодшої групи "Курочка з курчатами."**

Мета: Познайомити дітей з технікою малювання сухим пензлем. Розвивати образне мислення, творчу фантазії дітей; виховувати акуратність в роботі; підтримувати інтерес до вивчення різноманітних способів зображення дійсності (нетрадиційні техніки). Формувати дбайливе ставлення до оточуючих живим об'єктам. Розвивати дрібну моторику рук і координацію руху. Продовжувати знайомити з властивостями фарб і кольором. Удосконалювати художні навички. Зображати предмети рівномірно по всьому листу. Розвивати естетичне сприйняття, акуратність і творчу фантазію.

Попередня робота.

Читання оповідань, казок, загадування загадок про курочку. Розгляд ілюстрацій. Рухливі ігри: "Квочка і курчата", "Лисиця в курнику"

Матеріал до заняття. Аркуші білого паперу, фарба жовтого кольору, Налита в зручну плоску ємність, додатково фарба червоного кольору, пензлики, бавовняні і вологі серветки. Маски курочки і курчат, ілюстрація із зображенням курочки і курчат.

Хід заняття.

1. Рухлива гра "Квочка і курчата"

Вихователь надягає маску курочки і пропонує дітям пограти в гру "Квочка і курчата" Дітям надягають маски курчат.

Вихователь читає вірш Т.Волгіной Курчата: "Вийшла курочка гуляти, свіжої трави пощипати, а за нею хлопці - жовті цплята. Ко-ко, ко-ко, ко-ко-ко! Не ходіть далеко. Лапками гребіть, зернятка шукайте." діти ходять по групі, махають руками "крильцями", присідають, "клюють зернятка", повторюють рухи за вихователем.

Вихователь: Хмарка на небі хмуриється, дощик починається. Підбігайте швидше до мене, я вас укрию від дощу. Ось які хороші курчатка!

Молодці!

2. Бесіда за ілюстрацією.

Вихователь показує дітям підготовлену за раніше ілюстрацію "Курочка з курчатами"

Задає питання. Хто зображений на малюнку? Яка курочка? А які курчатка? Вислуховує відповіді дітей, хвалить їх.

Так, хлопці, курочка піклується і оберігає курчат, вчить знаходити корм і ховатися при небезпеці. А курчатка маленькі, беззахисні. Вони слухаються і люблять свою маму.

Хлопці, а ви хочете намалювати курочку з курчатками? Запрошую вас пройти за столи.

Вихователь: Хлопці, будьте уважні, я покажу як можна малювати курочку і курчат за допомогою долоні і пальчиків. Я Вмочимо долоньку в жовту фарбу і прикладаю її акуратно до аркуша паперу. Притисну і приберу. Бачите, долонька в фарбі. Потрібно її витерти серветкою.

А зараз візьму пензлик і підмалюйте курочку гребінець, дзьоб, очі і ніжки. Ось яка незвичайна курочка вийшла! Курочка кличе ципляток! Їх ми намалюємо пальчиком. Я Вмочимо свій палець в жовту фарбу і теж докладу до листочку. Спробую ще так кілька разів. Витру палець серветкою і за допомогою пензлика підмалюйте курчатка очі, дзьоб і ніжки. І ось яка картина у нас вийшла!

3. Пояснення роботи

Тепер і ви можете намалювати курочку з курчатками за допомогою пензлика. Малюйте охайно. Набирайте на пензлик фарбу добре, що б малюнок був яскравим.

4. Самостійна робота дітей.

Вихователь хвалить і допомагає дітям, які потребують допомоги.
Нагадую користуватися серветкою, та не використовувати воду.

Вихователь: Ось яких чудових курочок і курчат намалювали! Молодці!
Пропоную зробити виставку ваших малюнків.

Конспект заняття з малювання для дітей молодшої групи**Тема: «Кошеня»****Програмовий зміст:**

Допомогти дітям засвоїти новий спосіб зображення – жорстким сухим пензлем, який дає змогу найбільш яскраво передати зображення об'єкту, характерну фактуру його зовнішній вигляд (об'єм, пухнатість). Збагачувати руховий досвід кожної дитини, орієнтуючись на її індивідуальні особливості; розвивати дрібні м'язи кисті рук. Заохочувати до експериментування та створення картин за допомогою нетрадиційних технік. Розвивати креативні здібності дітей.

Матеріал: альбомний аркуш паперу з намальованим контуром кошеняти, жорсткий пензель (щетина), пензлик для малювання (білочка), склянки з водою, гуаш, серветки, зразок малюнка, іграшка-кошеняти.

Попередня робота: розглядання ілюстрацій і картин «Кошенята» із серії «Домашні тварини», загадки і вірші про котиків.

Хід заняття

1. **Організаційний момент.** Діти коли я йшла до дитячого садка, то знаєте кого я зустріла? А хочете дізнатися кого ж? Так хто ж це був? (відповіді дітей) Зараз я загадаю загадку і ви дізнаєтесь, хто зустрівся мені.

Хто з хвостиком і вушками,

В кого лапки з подушками!

Як ступа – ніхто не чує,

Тихо крадучись полює.

І маленькі сірі мишки

Утікають геть від ... (кішки)

Так хто це? Вірно, Кицька. Так от, а на зустріч мені маленьке кошенятко (хтось стукає у двері). Піду подивлюся, хто це до нас в двері стукає?

Вихователь бере в руки іграшку-котика.

– Діти погляньте, хто до нас прийшов в гості. Та це ж те саме кошенятко якого я зустрічала. Але чому воно таке сумне? Почекайте, воно щось хоче мені сказати на вушко (ніби слухає кошеня).

– Діти, кошенятко сказало мені, що його звати Васько. Але у нього зовсім немає друзів. Що ж ми будемо робити? Придумала, а давайте намалюємо котику багато друзів, ось таких (показує зразок).

Діти, у кого вдома живуть кошенята?

А які вони у вас розкажіть?

А якого кольору бувають котики?

– Ой, діти, Васька хоче щоб ми з вами стали маленькими кошенятками і зробили вправи, які роблять кошенятка.

2. Фізкультхвилинка

Кицька з кошенятами весело гуляла

Кицька кошеняток усьому навчала

Тихенько ступати,

Мишок шукати,

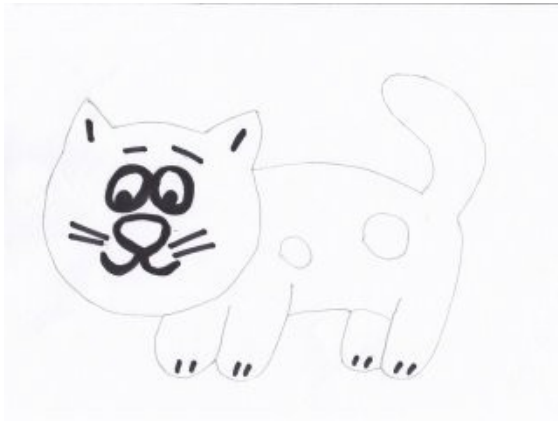
На зеленій травиці

Весело стрибати.

3. **Показ та пояснення.** А зараз сідайте на місця і будемо готуватися малювати друзів для Васьки. Погляньте, я приготувала для вас папір, фарбу, щіточки. Але малювати ми з вами будемо незвичайно. Ми перетворимося на чарівників і зможемо малювати без води. Щіточки у нас непрості. Торкніться, які вони цупкі. А на папері вже є зображення кошеняток, але вони не схожі на нашого Ваську. Він пухнастий, має м'яку шерстку. І хоче щоб ми теж намалювали котиків схожих на нього – пухнатих.

А ми з вами вміємо малювати пухнатих кошенят? А хочете щоб я вас навчила?

Тож давайте розглянемо ваших кошенят. Обведемо пальчиком контур котика і будемо називати в голос його частини тіла: голова, вуха...

А тепер так зробимо пензликом, але без фарби. Тепер діти покладіть пензлики і погляньте на дошку.

Набираю щіточкою фарбу коричневого кольору і «тичком» торкаюся до паперу, але без води. Так я заповнюю весь контур малюнка. Звертаю увагу, що щіточку потрібно тримати вертикально (рівно). Тоді наше кошенятко буде пухнате. Потім я візьму звичайну щіточку і намалюю для кошенятка клубочок, щоб йому було чим бавитися.

Давайте згадаємо з чого ми починаємо малювати.

Ми з вами трішки відпочинемо, щоб наші ручки нас слухалися, правильно і красиво малювали, давайте пограємося з пальчиками. Уявимо, що ми друкуємо казочку про котиків на комп'ютері.

4. Пальчикова гімнастика «Котик»

Котик пухнастий,

“Котик” – із кулачка відставити великий палець та мізинчик.

Вушка маленькі

Поворушити відставленими пальцями

Лапки м'якенькі.

Скласти пальці в кулачок

Кігті гостренькі,

Зігнути пальці і поворушити ними

5. Самостійна робота дітей

Розім'яли пальчики?

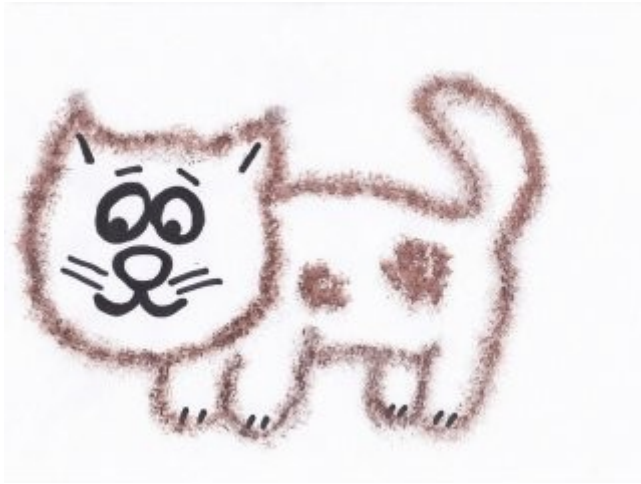
А тепер спробуйте намалювати. Не забудьте, що щіточку потрібно тримати вертикально. (Діти заповнюють контур малюнка).

Якщо ви закінчили малювати кошенятко можемо взяти просту щіточку і доповнити свій малюнок. Намалювати м'ячик, клубочок, сонечко...

Що захочете. Пофантазуйте.

Але працюйте старанно і охайно.

6. **Виставка дитячих робіт.**

Давайте з Ваською розглянемо ваших кошенят. Які вони милі, пухнаті. А як їх у вас звати?

Нехай познайомляться нові друзі.

Консультація для батьків «Значення розвитку дрібної моторики рук»

Василь Олександрович Сухомлинський: *«Розум дитини – на кінчиках її пальців»*.

Рівень розвитку дрібної моторики – один з показників готовності дитини до школи, адже рівень розвитку мовлення на пряму залежить від ступень сформованості тонких рухів пальців рук. Зазвичай, якщо рухи пальців рук розвинуті відповідно до віку, то й мовленнєвий розвиток – у межах вікової норми. Якщо ж розвиток рухів пальців рук відстає, то і розвиток мовлення. На жаль, не всі батьки знають про таку взаємозалежність, а тому часто втрачають можливість вчасно допомогти уникнути проблем у мовленнєвому розвитку.

Кожному з нас доводилося зустрічати дітей чотирьох – п'яти років, які тримають ложку в кулаці, не вміють правильно тримати пензлик чи олівець, користуватися ножицями, іноді не можуть застібнути гудзики, зашнурувати черевики, зав'язати шарф.

Не секрет, що деяким батькам простіше посадити дитину перед телевізором або за комп'ютер, включивши повнометражний мультфільм або поставивши гру на годинку, щоб дитина не відволікала від розмов по телефону з подругою або інших дорослих справ. Лише деякі батьки визнають той факт, що їм важко спокійно чекати, поки їхня дитина самостійно зашнурує черевики, застібне всі маленькі гудзики на сорочці, доїсть кашу тощо. Тому вони купують замість черевиків зі шнурками черевики на липучках, замість сорочки – светр на блискавці, самі годують дитину, щоб звільнити час для інших справ. Мало хто з батьків замислюється над тим, що така економія часу позбавляє їхню дитину змоги розвивати рухи пальців рук, а отже, і поліпшувати якість мовлення.

Вплив дрібної моторики на здатність дитини вчитися

Результати дослідження учених, практичний досвід дефектологів, логопедів свідчать, що останнім часом у дітей помітно знизився рівень розвитку тонких рухів пальців рук і, на жаль, зросла кількість дітей із затримкою мовленнєвого розвитку. Фахівці встановили, що у більшості дітей із загальним недорозвиненням мовлення пальчики малорухливі, їхні рухи неточні, неузгоджені, нескоординовані.

На жаль, про проблеми з координацією рухів і дрібного моторикою у дитини батьки дізнаються лише у період підготовки дитини до школи або вже у шкільному віці, коли дитина під час навчання починає відставати від однолітків, не встигає за програмою. При цьому навантаження на дитину значно зростає, адже, крім засвоєння нової інформації, ще доводиться вчитися утримувати ручку в неслухняних пальцях. Але такі проблеми можна попередити, якщо вчасно виявити відставання у розвитку координації рухів і дрібної моторики у дитини. При правильно спланованій корекційній роботі можна виправити ситуацію ще у дошкільному віці.

Варто пам'ятати, що мовленнєві області у корі великих півкуль головного мозку формуються під впливом збільшення імпульсів, які інтенсивно йдуть від пальців рук. Дрібна моторика безпосередньо пов'язана з мовленням і позначається не лише на його розвитку, а й сприяє запобіганню та усуненню можливих мовленнєвих порушень.

На думку вчених, є всі підстави розглядати кисть руки як орган мовлення.

Значення раннього віку для розвитку майбутньої особистості.

Рухи – інструмент тонкий, і «настроюються» вони протягом тривалого часу. Тому починати роботу з розвитку рухів рук малюка потрібно від народження. Адже дитина і у віці немовляти, і особливо у ранньому віці, має величезний потенціал для формування майбутньої особистості, зокрема її інтелектуального розвитку. Самк у ранньому віці малюк може багато

здобувати, але і багато втратити. Слід зауважити, що втрати цього періоду з віком компенсуються важче, а здобутки залишаються на все життя.

Не варто забувати, що сам у перші роки життя мозок розвивається найінтенсивніше: до семи місяців мозок дитини збільшується вдвічі, до півтора року – втричі, а до трьох років становить уже 3/4 маси мозку дорослої людини.

Консультація для батьків

«Використання нетрадиційних технік малювання у роботі з дітьми третього року життя»

Дітям раннього віку вже знайомі деякі зображувальні матеріали. Малюкам необхідно торкатися їх, маніпулювати ними. Вони дізнаються, що олівці і фломастери на папері залишають кольорові лінії, крапки. При використанні таких графічних матеріалів рука дитини втомлюється через недостатню розвиненість дрібних м'язів. Тому в роботі з малюками найчастіше використовуються гуашеві фарби, пензлики. Педагог вчить дитину правильно користуватися ними, знайомить з простими прийомами зображення, демонструє картинки, ілюстрації, щоб згодом малюк міг підібрати кольори, створити образ, дати назву власному малюнку. Засвоївши елементарні навички зображення, діти намагаються малювати бажання дітей скрізь: на папері, на землі, на стінах та ін.. Щоб задовольнити бажання прикрашати все навколо кольоровими візерунками, дорослим слід створювати спеціальні куточки зображувальної діяльності, та наповнювати їх різноманітними матеріалами (пензлики, фарби, фломастери, олівці, глина, губки, штампи, крейда, готові геометричні і рослинні форми, серветки, клаптики кольорової тканини і ін.), а на стіні закріплювати листи ватману або шпалери, на яких діти малюють.

Організуючи роботу з образотворчої діяльності, необхідно пам'ятати, що дитина раннього віку робить перші кроки у зображувальному мистецтві , тому допомога дорослого вкрай необхідна. І не лише для того, щоб через спеціальні вправи допомогти малюкам оволодіти технічними, зображувальними та композиційними вміннями, але й для того, щоб малюки могли відчувати радість від кожного заняття. Завдання дорослого полягає в тому, щоб допомогти дитині відчути впевненість, захопитись творчою

діяльністю, засвоєнням нових засобів виразності, розвинути креативність, фантазію та познайомити з різними техніками зображення.

Щоб зображувальна діяльність малюків була цікавою та творчою, в практичній роботі слід широко застосовувати ігрові прийоми навчання з використанням нетрадиційних технік зображення, враховувати доступність та наявний досвід дітей. Так, в ранньому віці рекомендовані наступні нетрадиційні техніки зображення:

- малюнок пальчиком (сліди лісових звірят, дощик, промінці у сонечка, ягоди, горошини, вишеньки, яблучка на дереві, плаття для ляльки...)
- кляксографія;
- ниткографія;
- малюнок долонькою;
- штампування формами, вирізаними з поролону величиною дитячої долоні (ялинки в лісі, квіти на галявині, зайчики стрибають...);
- малювання малюнок паличкою на землі, піску;
- монотипія, або відбиток (штампування) листям дерев, квітів;
- малювання тичком;

Малювання пальчиками та долонями корисне для розвитку дрібної мускулатури кисті руки. Під час таких ігрових занять малюк запам'ятовує назви пальців, згинає та розгинає їх по кілька разів, робить колові рухи кистю рук та пальців. Такі ігрові заняття розвивають цікавість та уяву малюка, емоційну чутливість до кольору та форми.

Малювання пальцями обох рук одночасно також дає позитивні результати в розвитку дрібної моторики руки

Семінар-практикум для вихователів з питання розвитку дрібної моторики дітей третього року життя.

Мета семінару: актуалізувати та систематизувати знання педагогів щодо розвитку дрібної моторики дітей перед дошкільного віку; розвивати мислення вихователів, творчу уяву, вміння аналізувати і робити висновки.

Матеріали та обладнання: мікрофон; магнітна дошка; вирізані долоньки з аркушів паперу, кольорові олівці, ножиці, листи-заготовки, кулькові ручки за кількістю учасників.

Хід семінару

I. Організаційна частина

- доброго дня, шановні колеги! Ми зібрались з вами на практичному семінарі для того, щоб доповнити нашу знання з питання розвитку дрібної моторики рук у дітей перед дошкільного віку.

2. Вправа «Мої очікування»

А ми продовжуємо, на вирізаних з паперу долоньках пропишіть у ній очікування від семінару та прикріпіть аркуш на дошку.

3. Теоретичний матеріал

Розпочну зі слів видатного педагога *В.О. Сухомлинського*:

«Чим більше впевненості в рухах дитячої руки, тим виразніша мова дитини, чим більше майстерності в дитячій руці, тим дитина розумніша. Розум дитини перебуває на кінчиках її пальців»

4. Чому так важливий для дітей розвиток дрібної моторики рук?

Справа в тому, що в головному мозку людини є центри, які відповідають за мов і рухи пальців рук, які розташовані дуже близько. Стимулюючи тонку моторику ф активізуючи тім самим відповідно відділи головного мозку, ми активізуємо і сусідні зони, що відповідають за мовлення дитини.

Цілеспрямована система роботи по розвитку дрібної моторики у дітей раннього віку сприяє формуванню інтелектуальних здібностей, мовленнєвої

діяльності, а найголовніше, збереженню психічного і фізичного розвитку малюка.

5. Вправа «Поділись думкою» (метод «Мікрофон»)

- Шановні колеги, як ви думаєте, що таке дрібна моторика?
- Які рухи відносять до області дрібної моторики?
- На вашу думку, які функції виконують м'язи руки у процесі діяльності?

Дрібна моторика руки – це, простою мовою, набір дрібних і точних рухів пальців і кисті руки, чинена під зоровим контролем людини. До області дрібної моторики відноситься велика різноманітність рухів: від примітивних жестів, таких як захоплення об'єктів, до дуже дрібних рухів, від яких, наприклад, залежить почерк людини.

У процесі діяльності м'язи рук виконують **три основні функції** органів руху, органів пізнання, акумуляторів енергії (і для самих м'язів, і для інших органів). Якщо дитина торкається якогось предмета, то м'язи й шкіра рук у цей час «вчать» очі й мозок бачити, сприймати дотиком, розрізняти, запам'ятовувати. Рука пізнає, а мозок фіксує відчуття й сприйняття, поєднуючи їх із зоровими, слуховими й нюховими в складні інтегровані образи й уявлення. Процес психічного розвитку відбувається за умови високої рухової активності дітей.

Існує безліч різних способів, які можна використовувати для розвитку дрібної моторики пальців рук дошкільнят. Малятам можна запропонувати наступні завдання:

- Пальчикові ігри та вправи кистями рук:
  - розпрямити кисть, щільно зімкнути пальці та стискати їх у кулачок та знову розтискати; робити м'які кулачки, та міцні, які не розтиснеш;
  - двома пальцями руки (вказівним та середнім) "ходити" по столу, спочатку повільно, а потім швидко, наче вони біжать. Вправа проводиться спочатку правою, а потім лівою рукою. Урізноманітнити ігри «одягнувши» на пальчики казкового героя;

- барабанити, постукувати всіма пальцями обох рук по столу;
- стиснути ручку в кулак та крутити кистю в різних напрямках;
- махати в повітрі тільки пальцями, не рухаючи долонею;
- плескати в долоні тихо і голосно, в різному темпі та інші.

Історія існування пальчикових ігор налічує століття. Вони досить емоційні, захопливі та сприяють розвитку дитини. Під час таких ігор діти, повторюючи рухи дорослих, активізують моторику рук. У такий спосіб виробляється спритність, уміння керувати своїми рухами, концентрувати увагу на одному виді діяльності, розвивається пам'ять, уява, фантазію.

Ефективність і інтерес до будь якої діяльності підвищується, якщо вправи пальчикової гімнастики супроводжуються читанням віршів, потішок. Слухаючи, діти одночасно «інсценують» зміст матеріалу, що прослуховують за допомогою пальчикових рухів і зображень персонажів, їх дій тощо.

Вірші, супроводжуючі вправи – це та основа, на якій формується удосконалюється почуття ритму, створюється сприятливий емоційний фон, завдяки якому дитина захоплюється грою та зацікавленістю виконує рухи, забезпечує хороше тренування пальців. Сюжетні вірші і потішки розвивають уміння слухати і розуміти.

- Ігри з пальчиковими ляльками, ляльками-рукавичками.
- Ігри з конструктором, мозаїкою, кубиками, лего, лічильними паличками (за наслідуванням, зразком, інструкцією, по пам'яті та довільно).
- Ігри з піском, водою, крупами.
- Ігри з прищіпками.
- Малювати, розфарбовувати (фарбами, олівцями, ручками, крупами, свічками, зубними щітками), штрихувати, штампувати різними матеріалами, руками, пальчиками. Обведення контурів предметних зображень. Малювати у повітрі.
- Розминати пальцями пластилін, глину, тісто. Зім'яти губку, поролон, папір.

- Катати по черзі кожним пальчиком камінці, намистинки, кульки.
- Нанизувати намистинки, макарони, гудзики на тоненьку стрічку, робити намисто.
- Застібати гудзики, гачечки, замочки, змійки, липучки, кнопки закручувати кришки, шурупи, гайки. Заводити механічні іграшки.
- Складати мотрійки, пірамідки, башточки.

Зауважу що, тренування пальців у формі масажу (погладжування кистей рук від кінчиків пальців до зап'ястка) і вправ (згинання і розгинання кожного пальця окремо), є одним з видів пасивної гімнастики. Він чинить загальнозміцнюючу дію на м'язову систему, підвищуючи тонус, еластичність і скорочувальну здатність м'язів.

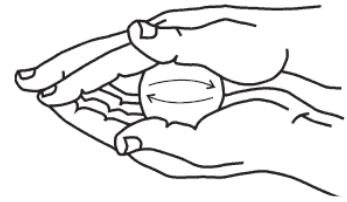
За допомогою куль - «їжачків» з кільцями дітям подобається масажувати пальці і долоні, що чинить зцілюючий вплив на весь організм, а також на розвиток дрібної моторики пальців рук, тим самим, сприяючи розвитку мовлення.

Ручний масаж кистей і пальців рук дуже корисний і ефективний. Особливо важливо масажувати великий палець, що відповідає за голову людини. «Рука кожної людини таїть у собі чудодійну силу лікування хвороб», так зауважив філософ Анаксагор. За допомогою простих методів можна стимулювати інтелектуальний потенціал обох півкуль. Одними із таких методів є вправи із китайськими кульками здоров'я. Суть роботи з кульками зводиться до того, що долоня наділена рецепторними точками, які пов'язані з усіма ділянками тіла. Виходячи з цього можна завадити безсонню, заспокоїти нерви, а також поліпшити пам'ять та увагу. З дошкільнятами можна провести найпростіші, підготовчі вправи.

«Підготовчі вправи з китайськими кульками здоров'я» (*вправа виконується при ходьбі; використовуються кульки Д 40 мм= 250г*)

- 1) Двома руками розтирати кулю

Взяти кулю, затиснути її між долонями і катати спочатку за годинниковою стрілкою, потім у протилежному напрямку. Швидкість обертання поступово збільшувати.

2) Стискати кулю в центрі долоні

Помістити кулю в центр долоні, потім усіма пальцями вільно накрити її і стискати до появи сильного оніміння. Вправу повторити, чергуючи напругу і розслаблення.

3) П'ятьма пальцями взяти кулю в пучок

Вільно розкритими пальцями рук потрібно захопити куля і посилено її стискати. Зусилля слід нарощувати поступово, поки в пальцях не з'явиться відчуття сильного оніміння. Після цього слід розслабити долоню. Вправу повторити, чергуючи напругу і розслаблення.

Під час корекційної діяльності відбувається стимулювання активних точок, розташованих на пальцях рук за допомогою різних пристосувань (кульки, масажні м'ячики, волоські горіхи, колючі валики). Цю роботу варто проводити перед виконанням завдань, пов'язаних з малюванням протягом 1 хвилини.

На основі «обстежувальних» рухів створено багато відомих ігор: «Відгадай на дотик», «З чого зроблений предмет?», «Що звучало?», «Знайди такий самий», «Чарівна торбинка» та інші.

Ігри та вправи на розвиток дрібної моторики є потужним засобом для підтримки тонуусу і працездатності кори головного мозку, одночасно у дітей поліпшується увага, пам'ять, слухове і зорове сприйняття, формується посидючість, ігрова та навчально-практична діяльність. Систематичні вправи допомагають також виробити навички самоконтролю та саморегуляції рухів

рук не тільки під контролем зору, але і за участю дотику тактильно-рухових відчуттів.

6. При роботі з розвитку дрібної моторики, необхідно дотримуватись певних правил:

1. Вправи повинні проводитися регулярно, відповідно до індивідуальних особливостей дитини, віку, можливостей.

2. Вправа, яке пропонується дитині, має бути заздалегідь підготовлена педагогом (відрепетировані рухи, вивчений текст).

3. Починати потрібно з більш легких вправ, і по ходу їх освоєння вводити більш складні.

4. Чергуйте нові і старі ігри та вправи.

5. Уважно стежте за тим, щоб вправи виконувалися дитиною правильно.

6. Завдання виконуються в повільному темпі спочатку однією, потім іншою рукою, а в кінці двома руками разом.

7. Вказівки повинні бути спокійними, доброзичливими, точними.

8. Виконуйте відповідні рухи одночасно з прослуховуванням (а потім і промовлянням дитиною) віршів.

9. Проводьте ігри емоційно, активно, стимулюючи інтерес дитини.

10. Не забувайте хвалити дитину за успіхи!

Відомо, що жодне завдання по вихованню і розвитку дитини не можна вирішити без участі батьків. Основне завдання – формувати і стимулювати мотиваційне відношення батьків до роботи з їх дітьми. У батьківському куточку розмістіть рекомендації по розвитку дрібної моторики, папки-пересувки на теми: «Пальчикова гімнастика», і т.д.

7. Вправа-рефлексія

Шановні колеги, на завершення нашого семінару, пропоную вам написати лист продовжуючи речення (*заготовки листи прикріплюються до долонь на дошці*):

- Сьогодні я дізналась про те, що...

- Було цікаво дізнатись про...
- Було складно під час...
- Я виконувала завдання, щоб...
- Я зрозуміла, що